

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı**

**SOSYAL KİMLİK VE İYİ OLUŞ İLİŞKİSİ:
KAHRAMANMARAŞ - ELBİSTAN ALEVİLERİ ÖRNEĞİ**

Umut YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2012

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

SOSYAL KİMLİK VE İYİ OLUŞ İLİŞKİSİ:
KAHRAMANMARAŞ - ELBİSTAN ALEVİLERİ ÖRNEĞİ

Umut YILMAZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Serap Arslan AKFIRAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2012

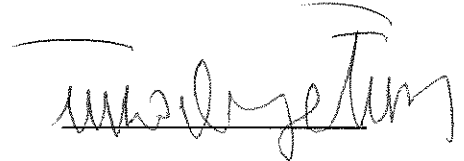
Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Umut YILMAZ tarafından hazırlanan Sosyal Kimlik ve İyi Oluş İlişkisi: Kahramanmaraş-Elbistan Alevileri Örneği başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Üye Prof.Dr. Ünsal YETİM

Üye Doç.Dr. Ayşe AZMAN

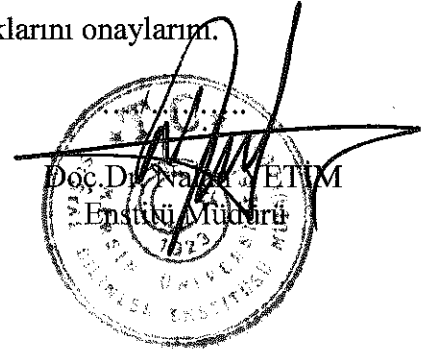

Üye Yrd.Doç.Dr.Serap AKFIRAT
(Danışman)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

ÖNSÖZ

Bir kimliği aynı anda hem sahiplenip, koruyup, önemseyip, o kimliğin gerektirdiklerini yerine getirmeye çalışmak; üstelik o kimliğin üyelerince buna zorlanmak hem de baskıya maruz kalınacağı kaygısıyla ait olunan kimliği mümkün olduğunca dillendirmeden, o kimliğin bir üyesi olduğunu belli etmeden yaşamaya zorlanmak... Yaşamım boyunca bu gerilimli hat üzerinde yaşayan bireylerle birlikte olmam, çalışma konumu algılanan ayrımcılık ve sosyal kimlikler bağlamına yerleştirmeme yol açtı.

Çok uzun süren, yorucu-yıpratıcı olduğu kadar, heyecan verici, değişik hazların kapılarını aralamamı sağlayan bir süreç yaşadım. Yüksek lisans sürecini tek öğrenci olarak geçirmenin ve “uzak”tan derslere gidip gelmenin verdiği zorluklar bu süreci daha zorlu bir hale getirdi. Bu sürecin başından sonuna kadar pek çok insanla yolum kesişti.

Öncelikle, sürecin en başında, hiç olmadık bir zamanda yüksek lisans sürecini başlatmama izin veren ve desteklerini her zaman hissettiğim Prof. Dr. Ünsal Yetim’e; ders aşamasında büyük bir alçakgönüllülikle değerli zamanlarını bana ayıran Yrd. Doç Dr. Arzu Araz ve Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Gödelek’e; lisans bitirme tezime danışmanlık yapan ve yüksek lisans sürecinin başından itibaren bana destek veren Yrd. Doç. Dr. Serap Akgün’e teşekkürlerimi sunarım.

Ne lisans ne de yüksek lisans yaşamım boyunca hiç tanışmadığım, bir anda kendimi öğrencisi olarak bulduğum ve bundan büyük bir mutluluk duyduğum sevgili danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Serap Arslan Akfırat’a, ayırdığı değerli zamanı ve verdiği tüm emekler için sonsuz teşekkürler...

Tez savunma jürimde yer alma nezaketi gösteren değerli jüri üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Hem ders aşamasında hem de sonrasındaki süreçte Mersin'e gidiş gelişlerimi kolaylaştıran Elbistan Devlet Hastanesi Baştabipi Uzm. Dr. Murat Gönen'e sonsuz teşekkürler...

Mersin'e her gelişimde bana kapılarını ardına kadar açan ve belki de yaşamımın en mutlu olduğu kadar bir o kadar hüznü döneminde dostluklarıyla, motivasyonumun en düşük olduğu anlarda "Hadi Umut!" deyişleriyle hep yanımda olan Ali, İsmail, Yusuf ve Ömer'e kucak dolusu sevgilerimi sunarım.

Yaşadığım şehirde ne zaman kendilerine ihtiyaç duysam büyük bir içtenlikle yanımda olan sevgili arkadaşlarım, Zeki, Ali, Gönül, Besime, İbrahim, Ahsen Pınar ve Şule'ye... Var olun dostlar!

Yaşamım boyunca hep yanımda olan, verdikleri emeğin ve sevginin karşılığını hiçbir şeyle ölçemeyeceğim ve ödeyemeyeceğim sevgili aile üyelerime; anneme, babama, ağabeylerime, ablalarım Zöhre ve Gülnaz'a ve yaşamımıza renk ve neşe katan minik Berfin'e,

Umutsuzluğumun had safhada olduğu bir anda, yaşamıma uzaklardan gelip giren, dünyamı ışıtan, hayatımı daha anlamlı bir şekilde sürdürmemi sağlayan sevgili eşim Ayşem'e, kuru bir teşekkürün yetmeyeceğini bile bile, sonsuz sevgiler ve teşekkürler...

ÖZET

SOSYAL KİMLİK VE İYİ OLUŞ İLİŞKİSİ: KAHRAMANMARAŞ - ELBİSTAN ALEVİLERİ ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı, grupla özdeşleşme düzeyinin, gruba yönelik algılanan baskı ve ayrımcılık durumlarında, grup içi bireysel destek ve grup içi dayanışma algılarına bağlı olarak, grup üyelerinin kendini kabul ve çevresel hâkimiyet boyutlarında iyi oluşlarını ne şekilde etkilediğini araştırmaktır.

Çalışma, Kahramanmaraş-Elbistan'da yaşayan 402 yetişkin Alevi ile yürütülmüştür. Katılımcılara, Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği, Algılanan Grup içi Bireysel Destek Ölçeği, Ayrımcılık Algısı Ölçeği, Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği, Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği, Duygudurumu Ölçeği, Kendini Kabul ve Çevresel Hâkimiyet Boyutlarında İyi Oluş ölçekleri uygulanmıştır.

Analiz aşamasında, SPSS 13 kullanılarak çoklu düzenleyicili regresyon analizi ve anlamlı çıkan değişkenler için basit eğri testi yapılmıştır.

İlk olarak, Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişki bireysel düzeyde incelenmiştir. Buna göre, bulgular, özdeşleşme ve bireysel destek değişkenlerinin kendini kabul ve çevresel hâkimiyet boyutlarını anlamlı şekilde yordadığına işaret etmekte; özdeşleşme, ayrımcılığın ve bireysel desteğin yüksek olduğu koşul ile ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda, kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır.

İkinci olarak, Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişki grup düzeyinde araştırılmıştır. Buna göre, bulgular, özdeşleşme ve grup dayanışması değişkenlerinin kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutlarını anlamlı şekilde yordadığını göstermekte; özdeşleşme, sosyal baskının ve grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşul ile sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda kendini kabul ve çevresel hâkimiyet boyutlarında iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Sonuçlar, ilgili literatür bulguları eşliğinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik, Özdeşleşme, Algılanan Ayrımcılık, İyi Oluş, Bireysel Destek, Grup İçi Dayanışma, Alevilik.

ABSTRACT

SOCIAL IDENTITY AND WELL-BEING: THE SAMPLE OF KAHRAMANMARAŞ - ELBİSTAN ALEVIS

The purpose of this study, the level of group identification, perceived pressure and discrimination cases for the group, individual support and group solidarity within the group, depending on perceptions, self-acceptance and environmental mastery dimension of the group members how best to analyze the effects of the occurrence.

The study was carried out with 402 adult participants of the Alevis who lives in Kahramanmaras-Elbistan. Identification Scale with Alevis, Scale of Perceived Group in the Individual Support, Perception of Discrimination, Perception of Societal Pressure for participants of Alevis, Scale of Perceived Intergroup Solidarity and Well-Being Scale were applied to participants.

In the analysis stage, Moderated Multiple Regression and The test variables were significant for the Simple Slope Test with using SPSS 13.

First, the Alevis identity at the individual level of identification and examined the relationship between well-being. Accordingly, the identification and dimensions of individual support variables significantly predicted self-acceptance and mastery; identification, segregation and discrimination in the individual with the condition that support high-low, with high individual support conditions, self-acceptance and mastery dimension significantly predicted well-being.

Second, the level of Alevis identity of the group investigated the relationship between identification and well-being. Accordingly, the identification of group solidarity and self-acceptance and mastery variables significantly predicted the size of identification, social pressure and group solidarity and social conditions of high pressure is low, the

conditions of high intergroup solidarity, self-acceptance and mastery dimension significantly predicted well-being. The results are discussed along with the related findings.

Keywords: Social Identity, Identification, Perceived Discrimination, Well-Being, Individual Support, Intergroup Solidarity, Alevis.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR	7
I.I. İyi Oluş.....	7
I.II. Sosyal Kimlik.....	9
I.II.I Sosyal Kimlik Kuramı.....	11
I.II.II. Sosyal Kimlik ve İyi Oluş.....	14
I.II.III. Sosyal Kimlik, Algılanan Ayrımcılık ve İyi Oluş.....	16
I.II.IV. Sosyal Kimlik, Sosyal Destek ve İyi Oluş.....	19
I.III. Alevilik.....	20
I.III.I. Tarih.....	21
I.III.II. Ritüeller, İnanç ve Yaşam.....	31
II. YÖNTEM	35
II.I. Amaç.....	35
II.II. Denenceler.....	37
II.III. Örneklem.....	38
II.IV. Veri Toplama Araçları.....	38

II.IV.I. Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği.....	40
II.IV.II. Algılanan Grup içi Bireysel Destek Ölçeği.....	41
II.IV.III. Ayrımcılık Algısı Ölçeği.....	43
II.IV.IV. Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği.....	44
II.IV.V. Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği.....	46
II.IV.VI. Duygudurumu Ölçeği.....	48
II.IV.VII. Kendini Kabul ve Çevresel Hâkimiyet Boyutlarında İyi Oluş.....	51
II.V. İşlem.....	54
II.VI. Verilerin Analizi.....	54
III. BULGULAR.....	55
III.I. Değişkenler Arası Korelasyonlar.....	55
III. II. Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri.....	58
III. II. I. Bireysel Düzeyde Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri.....	59
III.II.I.I. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Desteğin Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi.....	59
III.II.I.II. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Desteğin Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi	64
III. II. II. Grup Düzeyinde Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri.....	68

III.II.II.I. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışmanın Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi.....	68
III.II.II.II. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışmanın Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi.....	73
IV. TARTIŞMA.....	77
KAYNAKÇA.....	85
EKLER.....	93

TABLÖLAR**Sayfa**

Tablo 1. Örnekleme Ait Demografik Bilgiler.....	38
Tablo 2. Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	41
Tablo 3. Algılanan Grup içi Bireysel Destek Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	43
Tablo 4. Alevilere Yönelik Ayrımcılık Algısı Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	45
Tablo 5. Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	47
Tablo 6. Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	49
Tablo 7. Duygudurumu Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi.....	52
Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Korelasyonları.....	56
Tablo 9. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Portial Corr Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Korelasyonları.....	58

Tablo 10. “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Ayrımcılık ve Bireysel Destek arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 11. “Çevresel Hâkimiyet” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Ayrımcılık ve Bireysel Destek arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 12. “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Sosyal Baskı ve Grup Dayanışması arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 13. “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Sosyal Baskı ve Grup Dayanışması arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	75

ŞEKİLLER DİZİNİ**SAYFA**

Şekil I. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek Arasındaki Etkileşimin Kendini Kabul Üzerindeki Etkisi.....	63
Şekil II. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek Arasındaki Etkileşimin Çevresel Hâkimiyet Üzerindeki Etkisi.....	67
Şekil III. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışma Arasındaki Etkileşimin Kendini Kabul Üzerindeki Etkisi.....	72
Şekil IV. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışma Arasındaki Etkileşimin Çevresel Hâkimiyet Üzerindeki Etkisi.....	76

GİRİŞ

Sophocles, Oedipus trajedisinde, “Kendimden başkası olmak istemiyorum, Nasıl doğmuşsam öyleyim, Kim olduğumu bulacağım.” diyerek “Ben kimim?” sorusuna cevap aramaya koyulur. Böyle bir soru sormak, kişinin kendi yaşamının sorumluluğunu ellerine almasını ve kendini ya da ait olduğu grubu nasıl gördüğüyle, başka kişilerin ya da grupların kendini nasıl gördüğüne ilişkin, algıların rol oynadığı “gerilimli” bir alanda yolculuğa çıkmasını gerektirir. Böyle bir yolculukta, bireyin kim olduğuna dair kendini tanımlaması, değerlendirmesi ve buna uygun edimlerde bulunması sosyal kimliği tanımlar. Bir başka deyişle, sosyal kimlik, bireyin kim olduğuna ilişkin kavram ve tanımları ile ait olduğu grup ya da gruplara yönelik değerlendirmeleri olarak ifade edilmektedir (Tajfel ve Turner, 1985).

Sosyal kimlik kuramına göre, kişinin ait olduğu sosyal kategoriler, birey için referans çerçevesi oluşturarak benliğin önemli bir unsuru haline gelir. Kişinin ait olduğu sosyal kategori (etnik köken, din, politik görüş vs.) bireyin benlik tanımlaması için bir temeldir. Dolayısıyla, bireysel düzeyde kimlik kavramı, benlik kavramına atıfta bulunur. Bireysel kimlik (benlik) kavramının karşısında kişiler arası düzeyde bir kimlik tanımlaması olarak sosyal kimlik yer alır. Bilişsel düzeyde, benliğin bir grubun üyesi olarak tanımlanması sosyal kimlik kavramında karşılık bulur (Arslan, 2006:91). Benliğin bilişsel düzeyde ‘ben’ yerine ‘biz’ olarak kavramsallaştırılması ise kolektif benliği tanımlar (Arslan, 2006:90). Benlik, ‘benzersiz bir birey olarak ben’in kim olduğuyla ilgiliyken kolektif benlik, bireyin başkalarıyla paylaştığı özelliklere vurgu yapar. Bir başka deyişle, kolektif benlikte vurgulanan, kişinin kendine özgü özellikleri aracılığıyla benliğinin başkalarından ne şekilde farklı ve benzersiz olduğu değil; başkalarına nasıl benzediği,

onlarla nasıl bir ve aynı olduğudur (Arslan, 2006:90). Kolektif benliğin bu haliyle kavramsallaştırılması, benzerliklerle inşa edilen grup içi süreçlere bize ulaştırır. Birçok özelliğiyle birbirine benzeyen gruplar, kendilerine benzemeyen gruplarla aralarındaki farklara odaklanarak kolektif benlikten kolektif kimliğe geçiş yaparak bir ortak grup formu yaratmaya çalışır. Sosyal kimlikle eş anlamlı olarak da kullanılabilecek kolektif kimlik kavramı, sosyal kimliğin daha geniş topluluklarını (etnik, dinsel ve ulusal kimlikler gibi) tanımlamak için kullanılabilir. Sosyal ya da kolektif kimlikte eğilim farklılıklara vurgu yapma yönündedir. Diğer gruplarla aralarındaki farkları vurgulamak kolektif kimliğin temel belirleyicisidir. Dolayısıyla gruplar, bireylere kendilerini tanımlayabilecekleri ilk referans sistemlerini ve özdeşleşme modellerini sunarak bireylerin bu türden gruplara olan bağlarının kendilerini tanımlamada ne tür etkileri olduğunun anlaşılmasını sağlar (Bilgin, 2007; Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 1985).

Sosyal kimliklerin bu bağlamda sağladığı en önemli etki, gruplar arası karşılaştırmalarda olumlu bir rol oynamasıdır. Bir bireyin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme düzeyi, diğer gruplar karşısında kendi grubunu tercih etme eğilimini etkileyerek, bireylerin, kendi gruplarına karşı değerlendirmelerini ve tepkilerini farklılaştırabilmelerinde rol oynar. (Verkuyten, 2007). Bu bağlamda yapılan çalışmalar, farklı gruplar arası durumlarda, grup içi özdeşimi yüksek olan bireylerin, özdeşimi düşük olan bireylere göre, kendi gruplarını göz önünde bulundurarak verdikleri yanıtların hem daha fazla olduğunu hem de çeşitlilik gösterdiğini belirtmektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 1999; akt., Verkuyten, 2007). Grupla özdeşleşmeye ilişkin yapılan açıklamaların bir kısmı, bazı insanların, sadece özel gruplarda ve özel bağlamlarda kendilerini gruba göre tanımlayıp, kendilerini bir ölçüde gruba bağlı hissetmeleri durumuna odaklanırken (Ellemers vd., 1999), bir kısmı ise, bazı insanlar için, sebebi ne olursa olsun, kendilerini bir

grubun üyesi olarak görmelerinin çok daha değerli olduğu fikrine odaklanır (Phinney, 1992). Bu farklı açıklama biçimleri, grupla özdeşleşmenin hem bireysel hem de grup düzeyinde ayrı ayrı incelenebilmesinin yolunu açar.

Grupla özdeşleşme, kişinin kendi bireysel kimliğini tanımlamada, sosyal kategorileri kullanmaya hazır oluşluluğunu derinden etkileyen önemli bir faktördür. Böylelikle, bireyler, grup üyeliklerini göz önünde bulundurarak hareket etmekte kendilerini son derece kararlı hissederler. Grupla özdeşleşme, kolektif inanç ve değerlerin psikolojik benliğin bir parçası olması ve bu inanç ve değerlerin grup içinde normatif hale gelmesiyle oluşur. Böylece bireyler, düşünmeye, hissetmeye ve eylemde bulunmaya, öncelikle, grup içini göz önünde bulundurarak başlarlar. Bu grup anlayışının, kültürel özellikler gibi nispeten kalıcılığı ve istikrarı yansıtan özelliklere sahip olması; fakat sosyal olaylara ve güncel tehditlere karşı da duyarlı olması gerekir (Tajfel ve Turner, 1986; akt., Verkuyten, 2007). Böylesine bir duyarlılığın olması grup üyelerinin, kendi gruplarını ilgilendiren sosyal olaylar ya da tehditler karşısında, ayrımcılık, dışlanma, ötekileştirme gibi olumsuz durumları derinden hissetmesine yol açar ve psikolojik iyi oluşlarının bu türden durumlar karşısında çeşitli düzeylerde etkilenmelerine neden olur.

İyi oluş, sosyal psikoloji literatürünün önemli kavramlarından biridir. İyi oluşun kavramsallaştırılmasında kullanılan yaklaşımlardan biri olan hazcı bakış, kişi ve kişinin öznel değerlerinin, iyi oluş için tek ölçüt olduğuna vurgu yaparken (Gülaçtı, 2009), iyi oluşu, kendini gerçekleştirme ve tam fonksiyonda bulunma olarak tanımlayan psikolojik iyi olma ise insanların en yüksek başarı düzeyine ulaştıkları tüm eylemlerin işlevsel bir değeri olduğunu ifade etmektedir ((Ryff ve Singer, 2008:14). İyi oluş, ilgili literatürde pek çok kavramla ilişkilendirilerek incelenmiştir. Örneğin, etnik kimlik ve iyi oluş ilişkilerinin incelendiği çalışmalarda, olumlu bir etnik kimlik algısına sahip olmanın olumlu benlik

saygısı, iyimserlik, başa çıkma ve iyi oluşu olumlu yönde etkilediğine vurgu yapılmaktadır (Ghavami vd., 2011; Smith ve Silva, 2011). Yine, dezavantajlı grup üyelerinin grup kimliklerine karşı hissettikleri tehdit, kendilerini ne oranda dışlanmış gördüklerinde belirleyicidir ve böyle bir durumda, kendi gruplarıyla kurdukları özdeşim yoluyla, iyi oluşlarını yüksek düzeyde tutmaya çalışırlar (Outten, Schmitt, Garcia ve Branscombe, 2009). Böylelikle, bir bireyin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme, yüksek statülü dış gruplardan yaygın bir ret ve kötü muamele gördükleri zaman ya da algılanan ayrımcılık durumunun varlığında, dezavantajlı grup üyeleri için, bir tür başa çıkma mekanizması işlevi görmektedir.

Algılanan ayrımcılık, haksız bir muameleyle karşılaşan bireyin, kendi öznel yorumunun, olumsuz ve ayrımcılık içeren bir duruma maruz kaldığı şeklinde olmasıdır (Diaz, 2006). Böyle bir durumun varlığı, üyelerinin grup kimliklerine yönelik bir tehdit algılamaları halinde, kendi gruplarıyla daha fazla ilişki kurmalarının yolunu açar. Ancak, burada belirleyici kavram, grupla kurulan özdeşleşmenin düzeyidir. Grupla özdeşleşmenin olmaması durumu, elbette, bireyin böylesine bir duyarlılığının olmasını da engelleyecektir. Grupla özdeşleşmenin varlığı ise psikolojik iyi oluş üzerine olumsuz etkileri olan algılanan ayrımcılığın negatif etkilerini zayıflatır (Verkuyten, 2008). Aynı zamanda, grupla özdeşleşme, aidiyet duygusu anlamına gelir ve etnik azınlık gruplarının iyi oluşlarında rol oynar. Bireylerin gruplarıyla özdeşim kurmaları, sosyal destek ve aitlik hissi sağlar (Smith ve Silva, 2011; Zheng vd. 2004; akt. Verkuyten, 2008). Özellikle, etnik ve dini gruplarla özdeşleşme, grup üyelerinin iyi oluşlarını olumlu yönde (Branscombe ve Smith, 2002; Phinney, Cantu ve Kurtz, 1997; Phinney ve Kohatsu, 1997; Roberts vd, 1999); dış gruptan algılanan ayrımcılık ve sosyal kimliğe yönelik algılanan baskı ise olumsuz yönde etkilemektedir (Chiriboga, Kim ve Rhew, 2010; Daye vd., 2008; Pascoe ve Richman,

2009; Torres ve Ong, 2010; Yoo ve Lee, 2009; Yoo ve Lee, 2011). Ancak, bu gibi durumlarda, bireylerin grup üyelerinden algıladıkları sosyal destek ve grup içi dayanışma, onların iyi oluşlarını arttırmaktadır (Haslam ve Reicher, 2006; Plant ve Sachs-Erikson, 2004).

Türkiye’de de dini ya da etnik, birçok farklı grup yaşamaktadır. Hepimiz hem birer bireyken hem de çeşitli grupların üyesiyiz. Bu durumda Türkiye’de de bireylerin kendilerine ilişkin iyi oluş algıları, grup üyeliklerinden etkilenmektedir. Aleviler de sözü edilen gruplardan biri olarak, Türkiye’de kendine özgü inanç biçimi ve yaşam tarzıyla çoğunluğu oluşturan Sünni grubundan ayrılan bir kesimdir (Aydın, 2010; Güleç, 2011). Aleviler, Türkiye’de, her ne kadar anayasal anlamda azınlık olarak tanımlanmasalar da, çoğunlukta olan Sünnilere göre daha az sayıda varlıklarını sürdürmektedir. Aleviler uzun yıllardır cemevlerinin ibadethane olarak kabulü, din derslerinin zorunlu olmaktan çıkarılması ve yerine konulacak seçmeli din derslerinde Aleviliğin de diğer mezheplerle eşit düzeyde yer alması gibi konularda mücadele etmektedirler (Aydın, 2010; Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, 2011). Zaman zaman dini ritüellerini yerine getirme ve yaşam biçimleri ile ilgili olumsuz durumlarla karşılaşmakta ya da Alevi öğrencilerin zorla camiye götürülüp orada ibadete zorlanmaları gibi rahatsız edici durumlara maruz kalmaktadırlar (Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, 2010). Bu durumu, Alevi kanaat önderleri asimilasyon çabası olarak değerlendirmekte, bu ve buna benzer konularla ilgili geniş çaplı kurultaylar organize etmekte ve Aleviler ‘asimilasyon’ çabalarına karşı ‘uyarılmaktadırlar’ (Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, 2010).

Bu çalışmada, grupla özdeşleşme düzeyinin, gruba yönelik algılanan baskı ve ayrımcılık durumlarında, grup içi bireysel destek ve grup içi dayanışma algılarına bağlı olarak, grup üyelerinin iyi oluşlarını ne şekilde etkilediği araştırılmaktadır. Yukarıda

aktarılan kuramsal bağlamda, bu çalışma ile Alevilerin kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri ile iyi oluşları arasındaki ilişkinin hem bireysel hem de grup düzeyinde incelenmesi hedeflenmiştir. Buna göre, ilk olarak, Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin, Alevi bireylerin, sahip oldukları kimlikten ötürü, kişisel yaşamlarında ayrımcılığa maruz kalma algılarıyla, kendi grup üyelerinden algıladıkları bireysel desteğe göre değişip değişmediği bireysel düzeyde incelenmiştir. İkinci olarak ise Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin, Alevi bireylerin, bir grup kimliği olarak Aleviliğe yönelik toplumsal baskı yapıldığı algılarıyla, kendi gruplarında gözlemledikleri grup-içi dayanışma algısına göre değişip değişmediği grup düzeyinde araştırılmıştır.

Bu bağlamda, dört bölüm halinde düzenlenen bu çalışmada, ilk bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesinin çizilebilmesi amacıyla, iyi oluş kavramı, sosyal kimlik ve sosyal kimlik-iyi oluş, sosyal kimlik-algılanan ayrımcılık-iyi oluş ve sosyal kimlik-sosyal destek-iyi oluş arasındaki ilişkilere yönelik literatür bilgilerine ve görgül çalışma bulgularına yer verilecektir. Ayrıca yine bu bölümde sosyal bir grup olan Alevilerin, kimliklerinin tarihsel süreçte nasıl oluştuğu, hangi süreçlerin onu bugünkü görünümüne ulaştırdığı, tarihsel bir yolculuğa çıkılarak incelenecek, ritüelleri, inanç ve yaşamları mercek altına alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın amacı, örneklem grubunun özellikleri, araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik bilgileri ve araştırmanın uygulanmasına ilişkin bilgiler yöntem başlığı altında aktarılacaktır. Üçüncü bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilecek, dördüncü ve son bölümde ise bu bulgular ilgili literatür bağlamında tartışılacaktır.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARASTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde, iyi oluş kavramı, sosyal kimlik kuramı, sosyal kategoriler ve sosyal karşılaştırma kavramları incelenecek, hemen ardından iyi oluş ve sosyal kimlikler ilişkisi; algılanan ayrımcılık ve iyi oluş ilişkisi, sosyal destek ve iyi oluş ilişkisi sosyal kimlikler bağlamında ele alınacak ve görgül araştırma bulgularına yer verilecektir. Son olarak, Alevilik tarihsel şekillenışı bağlamında ele alınacak ve ritüel, inanç ve yaşamlarından bahsedilecektir.

I.I. İyi Oluş

Sosyal psikoloji literatüründe iyi oluş, iki temel yaklaşımla incelenmektedir (Gülaçtı, 2009:54). Bunlardan ilki olan haz (hedonic), iyi oluş literatüründe öznel iyi oluşa karşılık gelirken, diğer temel yaklaşım olan psikolojik işlevsellik (eudaimonic), psikolojik iyi olma kavramına denk düşmektedir. İyi oluşu doyum ve mutluluk olarak tanımlayan hazcı yaklaşımın kavramsallaştırılmasında temel ölçüt, bireyin kendince belirlediği değer ve standartlara göre yaşamını değerlendirmesidir. Kişi ve kişinin öznel değerleri, iyi oluş için tek ölçüttür. İyi oluşu, kendini gerçekleştirme ve tam fonksiyonda bulunma olarak tanımlayan yaklaşım ise psikolojik iyi olmadır. Buna göre, insanların en yüksek başarı düzeyine ulaştıkları tüm eylemler işlevseldir (Ryff ve Singer, 2008:14).

Öznel iyi olma yaklaşımına göre, olumlu (örn. neşe, ilgi, güven, heyecan) ve olumsuz duygulanımdan (örn. öfke, üzüntü, korku, nefret) oluşan duygusal bileşenler ile bireyin yaşam doyumuna atıfta bulunan bilişsel bileşen, iyi olmanın iki boyutudur (Gülaçtı, 2009:60; Yetim, 2001:135). Duygudurum ya da duygulanım bir kişinin herhangi bir olayı yaşadığı andaki duygusal değerlendirmeleridir. Öznel iyi oluş, anlık duygulanımlardan ziyade uzun bir zaman dilimine yayılan duygu durumuyla ilgilidir. Yani, öznel iyi oluş,

bireylerin yaşamlarını olumlu değerlendirmeleri, hoş duygulara sahip olmaları, memnun ve yaşam doyumlarının yüksek olmasıdır (Gülaçtı, 2009:61; Yetim, 2001:135).

Ryff'e göre (aktaran Gülaçtı, 2009:66), öznel iyi olma, psikolojik iyi olmanın temelini oluşturmaz. Psikolojik iyi olma, genel yaşam tutumlarından oluşan çok boyutlu bir yapıdır. Bu yapıyı açıklayan kuramsal yaklaşımların yokluğunu belirten Ryff, olumlu psikolojik sağlığa ilişkin kişilik ve gelişim kuramı çalışmalarını temel alarak 6 boyutlu 'psikolojik iyi oluş' modelini oluşturmuştur (Iwamoto ve Liu, 2010:83; Dierendonck, 2005:629; Ryff ve Singer, 2008:23). Modelin altı boyutu şunlardır: Kişinin kendisine ve geçmiş yaşamına yönelik olumlu değerlendirmeleri (kendini kabul), devamlı büyüdüğü ve geliştiği duygusu (bireysel gelişim), kişinin hayatının anlamlı ve amacı olan bir yaşam olduğu inancı (yaşam amacı), kişilerarası ilişkilerde güven ve sıcaklık (diğerleriyle olumlu ilişkiler), kişinin kendi arzuları ve ihtiyaçları çerçevesinde yaşamını etkili bir şekilde yönlendirebilme kapasitesi (çevresel hakimiyet) ve kendi kendine karar verme arzudur (özerklik) (Iwamoto ve Liu, 2010:83; Ryff ve Singer, 2008:23). Bu çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılmaları nedeniyle, bu boyutlardan kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutlarına ayrıca değinmek yararlı olacaktır.

Kişinin kendisine ve geçmiş yaşamına yönelik olumlu değerlendirmelerini konu edinen kendini kabul boyutu, kişinin kendisiyle ilgili olumlu değerlendirmelerinin olmasının önemine vurgu yapar. Olgunluk, üst düzeyde işlevsellik ve kişinin kendini gerçekleştirebilmesi, bireylerin kendini kabullerini sağlayabilmelerinde anahtar faktörlerdir. Ryff'in geliştirdiği altı boyutlu ölçekte, bireyin kendini kabul boyutunda yüksek puanlar alması, kişinin geçmişiyile barışık, benliğinin olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında ve benliğini tüm yönleriyle kabullenmiş, kendine ilişkin değerlendirmeleri genel olarak pozitif olan bir kişi olduğu anlamına gelir. Düşük puanlar alması ise, bireyin,

benliğiyle ilişkisinde problemler yaşayan ve kendini olduğu gibi kabullenemeyip başka bir benlik arayışında olduğu şeklinde yorumlanır (Gülaçtı, 2009: 77).

Kişinin kendi arzuları ve ihtiyaçları çerçevesinde yaşamını etkili bir şekilde yönlendirebilme kapasitesine atıfta bulunan çevresel hakimiyet boyutunda ölçek maddelerinden yüksek puanlar alan bireyler, çevresel düzenlemelerini büyük bir rahatlıkla yerine getirebilen, yönetim duygusuna sahip bireylerdir. Düşük puanlar alanlar ise günlük işlerini yerine getirmekte ve çevresel düzenlemeleri başarıyla yerine getirebilmekte zorluklar yaşarlar (Gülaçtı, 2009: 75).

Ryff, psikolojik iyi olmaya ilişkin yukarıda sayılan boyutları sıralamakla birlikte, bu boyutların her birinin kendi içinde sorunlu yanları olduğunu da ifade eder (Gülaçtı, 2009:73). Örneğin, psikolojik işlevde bulunma ölçütlerinden hangisinin daha önemli olduğu konusunda, kendini gerçekleştirme ile üstünlük çabası arasında yapılacak bir kıyaslamada hangisinin öncü rol oynayacağının bilinememesini ve psikolojik iyi oluş kavramının esasında değer bildiren bir kavram oluşunu problem olarak görür. Kavramın değer bildiriyor oluşu farklı kültürlerde ya da etnik yapılarda birbirinden farklı yapılar ortaya çıkaracaktır. Toplulukçu bir yapıda yaşayan kişilerin özerklik yönleri bireyci bir toplumda yaşayanlara göre daha düşük olacaktır. Bireyci bir toplumun özerklik yanının güçlü olması durumu ise bu bireylerin toplulukçu bir kültürel ortamda kendilerini iyi hissetmeyeceklerdir.

I.II. Sosyal Kimlik

Kimlik kavramı, bir bireyin ya da grubun kendini nasıl tanımladığı ile kendini diğer kişi ya da gruplar karşısında nasıl konumladığı şeklinde tanımlanabilir (Bilgin, 2007). Bir başka deyişle, kimlik, bireylerin ya da grupların kim olduklarına ilişkin algıları ile başkalarının kendilerini nasıl gördüklerine ilişkin algıları arasındaki “gerilimli” alanda

ortaya çıkar (Bilgin, 2007). Bireysel düzeyde kimlik kavramı, benlik kavramına atıfta bulunur. Benlik, bireyin kendisiyle ilgili bilgi ağına işaret ederek, benliğin kendine has özelliklerinin belirlenmesine ve buna ilişkin bilgilerin işlenmesine yardımcı olur. Ayrıca, benlik, bireyin geçmiş yaşantılarından elde ettiği şemanın, yeni olan durumları algılayıp işlemesini sağlayan bir zihinsel temsildir (Bilgin, 2007). Bireysel kimlikle eş anlamlı olarak kullanılacak benlik işlevsel bir değere sahiptir. Çünkü bireyin belirli bir ortamda ya da durumda kendini nasıl algıladığında etkilidir ve kim olduğuna ilişkin sorulara vereceği yanıt, kişisel çevresine ilişkin öznel değerlendirmeleriyle mümkündür. Bu soruya en iyi yanıt verebilecek olan da bireyin kendisidir.

Bireysel kimlik (benlik) kavramının karşısında gruplar arası düzeyde bir kimlik tanımlaması olarak sosyal kimlik yer alır. Sosyal kimlikler, bireylere birer sosyal gruba ait oldukları mesajını iletir ve bu sosyal gruplara aidiyetimizi, o gruba karşı hissettiğimiz duyguları ve yüklediğimiz anlamları kapsar (Tajfel, 1978). Sosyal kimlik, gruplar arası ilişkilerde sergilenen ve işlevsel bir değere sahip bir rol olarak da kavramsallaştırılabilir (Bilgin, 2007). Goffman (akt., Bilgin, 2007), sosyal kimliği, etkileşim anında bir kişinin belli bir sosyal kategorisini öne çıkarıp bağlı olduğu sosyal statüye göre sunduğu bir görüntü şeklinde kavramsallaştırır. Sosyal kimlikle eş anlamlı olarak kullanılacak kolektif kimlik kavramı ise sosyal kimliğin daha geniş topluluklarını (etnik, dinsel ve ulusal kimlikler gibi) tanımlamak için kullanılabilir (Bilgin, 2007). Bu kimlikte hep bir farklılaşma eğilimi vardır. Diğer gruplarla aralarındaki farkları vurgulamak kolektif kimliğin temel belirleyicisidir (Bilgin, 2007). Ayrıca, sosyal kimlikler gruplar arası karşılaştırmalarda olumlu bir rol oynamakta (Verkuyten, 2007); kişinin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme düzeyi, diğer gruplar karşısında kendi grubunu tercih etme eğilimini etkilemektedir (Brown, 2000).

I.II.I. Sosyal Kimlik Kuramı

Değişik türden gruplara üyelikler ya da aidiyetler üzerinden ifadesini bulan sosyal kimlik, bireylerin bu türden gruplara olan bağlarının kendilerini tanımlamada ne tür etkileri olduğunun anlaşılmasını sağlar. Böylelikle, gruplar, bireylere kendilerini tanımlayabilecekleri ilk referans sistemlerini ve özdeşleşme modellerini sunar (Tajfel, 1988). Sosyal kimlik kavramı, sosyal psikoloji literatüründe ilk olarak Sherif, Asch ve Lewin gibi bilişsel ağırlıklı çalışan sosyal psikologların grup ve gruplar arası ilişkiler temelli çalışmalarıyla ele alınmıştır. 1970'lerde Tajfel ve Turner'in önerdiği sosyal kimlik kuramıyla da yeniden gündeme gelmiş ve sosyal psikolojinin merkezi konularından biri haline gelmiştir. Bireyler, kendilerini farklı gruplara ait olarak tanımlayıp, kendilerini ait hissettikleri gruba karşı olumlu, ait hissetmedikleri gruba karşı olumsuz konumlandırır (Turner, Brown ve Tajfel, 1979).

Sosyal kimlik kuramı, bireylerin kendi aralarında yürüttükleri etkileşim süreciyle grupların etkileşim süreçleri arasında farklar olduğu fikriyle yola çıkar (Tajfel, 1978). Bu kuramda, grup, psikolojik bir gerçeklik olarak kabul edilir ve bireyler arası ilişkilerden farklı bir psikolojik süreç olarak ele alınır (Turner, 1999). Belli bir hiyerarşiyle yapılanan toplumların kapsadığı sosyal gruplar, güç ve statü bağlamında birbirleriyle ilişki kurar (Hogg ve Vaughan, 2007). Sosyal kategori üyelikleri aracılığıyla da bireyler, kendilerine birer sosyal kimlik sağlayarak kendilerine ait bir benlik tanımlaması yaparlar (Oakes ve Turner, 1980). Dolayısıyla, benliğin bilişsel düzeyde bir grubun üyesi olarak tanımlanması, gruba yüklenen her türlü anlam ile birlikte sosyal kimliğin tanımını oluşturur (Tajfel, 1978). Sosyal kimlikler, bireyin kim olduğunu tanımlamasına ve kendini bu tanımlamadan hareketle değerlendirmesine olanak tanırken bu kimliğin birey için neyi gerektirdiğine ve bu kimliğe olan aidiyetine uygun davranışlar ve taktikler geliştirebilmesine dair de ipuçları

sunar (Hogg ve Vaughan, 2007). Örneğin, Alevi sosyal kategorisinin üyesi olan bir birey, bu üyeliğiyle hem kendini bu kimliğe ait biri olarak değerlendirir ve tanımlar, hem başkaları tarafından benzer şekilde tanımlanır ve değerlendirilir, hem de bir Alevi olarak nasıl davranması, düşünmesi ve hareket etmesi gerektiğine dair bir referans çerçevesine sahip olur. Bu durumda, bireylerin kendilerini ne zaman kişisel kimliklerine ne zaman grup üyeliklerine göre tanımladığı sorusu ortaya çıkar. Sosyal kimlik kuramı, bu soruya, “kişiler arası-gruplar arası” süreklilik önermesiyle yanıt arar. Buna göre, bireyler kendilerini, özgün özellikleri ve diğer insanlardan farklılıkları temelinde tanımladıklarında sürekliliğin kişiler arası ucunda; grup üyelikleri bağlamında tanımladıklarında ise gruplar arası ucunda yer alırlar. Kişiler arası süreklilikte temel nokta, bireyin kendini diğer bireylerle karşılaştırması iken gruplar arası süreklilikte temel nokta, kişinin üyesi olmadığı diğer gruplarla kendi grubunu karşılaştırmasıdır. Böylelikle, birey ait olduğu grup ile dış grupları karşılaştırarak kendi benliğine ilişkin bir tanıma ulaşır (Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987).

Sosyal kimlikler söz konusu olduğunda, üzerinde en fazla durulan motivasyonel güç ise, olumlu bir benlik görüşüne sahip olma arzusudur (Hogg ve Abrams, 1993). Grup üyeliğinin olumsuz sosyal kimlik algısına neden olduğu durumlarda, bireyler olumlu kimliklere ulaşmak üzere çaba göstereceklerdir (Tajfel, 1978; Turner & Brown, 1978). Bunu sağlayabilmek için, bireyler, “kimlik yönetim stratejileri (identity management strategies)” adı verilen (Blanz, Mummendey, Mielke, & Klink, 1998) ve olumsuz sosyal kimlikleri değiştirmelerini amaçlayan üç strateji kullanmaktadırlar. Bireysel hareketlilik, olumsuz kimlik algısına yol açan grubu fiilen veya en azından psikolojik olarak terk etme anlamına gelirken (Turner & Brown, 1978; Tajfel, 1978); kolektif çaba, üyesi olunan grupla diğer gruplar arasındaki sosyal-yapısal ilişkinin değişmesi için bütün grup

üyelerinin birlikte ve doğrudan mücadelesini gerektirmektedir (Hogg & Abrams, 1988; Turner & Brown, 1978; Tajfel, 1978). Sosyal yaratıcılık ise, iç-grubun konumunda gerçek bir iyileştirme yapılmaksızın, karşılaştırma bağlamının yeniden yorumlanmasıdır (Mummendey, Mielke, Wenzel, & Kanning, 1996; Tajfel, 1978; Turner & Brown, 1978).

Sosyal kimlik kuramının varsayımları, 1980'lerde Turner tarafından derinleştirilerek, Benlik Kategorizasyonu Kuramı ortaya konmuştur. Benlik kategorizasyonu kuramı, bilişsel gruplamanın, uyaranları anlamlı nesnelere veya olaylar haline getirmek için farklılıkları benzerliklere, benzerlikleri farklılıklara dönüştüren algı sisteminin bir sonucu olduğunu ifade eder (Turner vd., 1987). Buna göre, bütün nesnelere ve uyaranlar benzerlikleri ve farklılıkları temelinde kategorize edilirler (Oakes vd., 1994).

Benlik kategorizasyonunun bir diğer varsayımına göre, benliğin sosyal kategorizasyonu, göreceli erişilebilirlik düzeyi (relative accessibility) ve kategori-uyaran gerçekliği uygunluğu (fit between category and stimulus reality) arasındaki etkileşim yoluyla gerçekleşir. Göreceli erişilebilirlik düzeyi, uyaran, kategori ve nesnelere belli bir biçimde kategorize etmemize yol açan geçmiş deneyimler, bugünkü beklentiler, güdüler, değerler ve amaçlarla belirlenir. Kategori-uyaran gerçekliği uygunluğu ise yaptığımız kategorizasyonun, uyarının gerçekliğine ne kadar denk düştüğü ile ilgilidir. Bunun belirlenmesi ise iki yolla gerçekleşir: Karşılaştırmalı denklik ve normatif denklik. Karşılaştırmalı denklik herhangi bir kategori içerisinde algılanan benzerliklerin, o kategoriyle, diğer kategoriler arasında algılanan benzerlikten büyük olması gerektiğini; farklılıkların ise o kategori ile diğer kategoriler arasında algılanan farklılıklardan küçük olması gerektiğiyle tanımlanır. Normatif denklik ise, kategorilerin içerğiyle ilgilidir. Buna göre, benzerlikler ve farklılıklar, kategorinin anlamı hakkındaki normatif inançlarımıza uygun olmalıdır (Turner vd., 1987).

Bireyler, bilişsel bir süreç olan sosyal kategorizasyonu kullanarak sosyal çevrelerini düzenler ve sosyal dünyadaki konumlarını belirlerler. Bu süreçte bireyler, kategorilerin benzerliklerini ve farklılıklarını vurgulayarak hem sosyal çevrenin anlaşılmasını sağlar hem de yaşadığı sosyal ortamda kendilerine ait özel bir yer açıp kendilerini tanımlarlar (Tajfel, 1978).

Özetle, kategori üyelikleri hem sosyal çevreyi yapılandırır hem de bireyin hangi kategoriye ait olup hangisine ait olmadığını belirler. Kendini belli bir gruba ait hissettiğinde o grubun özelliklerini kendi özellikleri olarak benimseyecek ve böylece sosyal kimlik ortaya çıkmış olacaktır (Bilgin, 2007; Tajfel, 1978; Turner, Brown ve Tajfel, 1979).

I.II.II. Sosyal Kimlik ve İyi Oluş

İyi oluş, sosyal psikoloji literatüründe pek çok kavramla ilişkilendirilmiş ve bu kavramlarla ilişkileri çeşitli araştırmalarla test edilmiştir. Örneğin, etnik kimlik ile iyi oluş ilişkisinin incelendiği bir meta analiz çalışması, olumlu bir etnik kimlik algısına sahip olmanın olumlu benlik saygısı, iyimserlik, başa çıkma ve iyi oluşu olumlu yönde etkilediğine vurgu yapmaktadır (Smith ve Silva, 2011). Buna göre, kapsayıcı bir kimlik, bireylere aidiyet ve yeterlilik duyguları kazandırmakta, bireylerin, kendini kabullerine olumlu katkı ve sosyal destek sağlamaktadır. Olumlu bir etnik kimlik algısı, küçük azınlık gruplarının acı tecrübelerine karşı tampon işlevi görmekte, etnik grupların ayrımcılık içeren tecrübelerini aktarmalarını daha olası hale getirmektedir. Güçlü bir kimlik algısına sahip olan birey, grubuna karşı yapılan bir tehdidi kendi benliğine karşı yapılmış sayabilir. Olumlu bir etnik kimlik algısı acılara karşı bir tampon işlevi görürken, bireylerin etnik kimliklerine karşı yapılmış etnik ayrımcılık deneyimlerini hatırlamaları daha fazla acı hissetmelerine de yol açar (Smith ve Silva, 2011). Etnik kimlik algısının olumlu olmasıyla

iyi oluş arasında pozitif ilişki vardır (Ghavami vd., 2011). Güçlü bir etnik kimlik algısı ile benlik saygısı arasında da olumlu bir ilişki vardır. Örneğin, genç ergenlerle yapılan bir çalışmada etnik kimlik ile başa çıkma becerileri geliştirme, çevresel hakimiyet ve iyimserlik gibi pozitif tutumlar arasında olumlu bir ilişki vardır (Roberts vd., 1999).

Değişik ülkelerde, göçmen gruplarla yapılan çalışmalarda, güçlü bir etnik kimlik algısı ile iyi oluş arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Örneğin, Meksika kökenli Amerikalı ergenlerle yapılan bir çalışmada, ergenlerin, Meksikalılık kimliklerinin Amerikalı kimliklerine göre benlik saygılarıyla daha fazla ilgili olduğu bulunmuştur (Phinney & Devich-Navarro, 1997). Benzer şekilde, göçmenlerin, ev sahibi olan toplumlarla ve onların etnik gruplarıyla kurdukları özdeşim, göç ettikleri bölgelere uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta ve dolayısıyla iyi oluşları olumlu yönde etkilenmektedir (LaFraomboise, Coleman, & Gerton, 1993). Yine, Türk göçmen ergenlerle ve Hollandalı ergenlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, etnik kimlik ile beden imgesi, etnik kimlik ile akademik başarı, etnik kimlik ile popülerliğin ilişkili olduğu ve olumlu bir etnik kimlik algısının söz konusu kavramları da olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (Verkuyten, 2001).

Dezavantajlı grup üyeleri, yüksek statülü gruplarca devalüe edildiklerini hissettiklerinde, psikolojik iyi oluşlarını olumluya çevirebilmek için dezavantajlı gruplarına daha fazla psikolojik yatırım yaparlar (Scmitt ve Branscombe, 2002). Bir başka deyişle, dezavantajlı grup üyelerinin grup kimliklerine karşı hissettikleri tehdit, kendilerini ne oranda dışlanmış gördüklerinde belirleyicidir ve böyle bir durumda, kendi gruplarıyla kurdukları özdeşim yoluyla, iyi oluşlarını yüksek düzeyde tutmaya çalışırlar (Outten, Schmitt, Garcia ve Branscombe, 2009). Böylelikle, bir bireyin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme, yüksek statülü gruplardan yaygın bir ret ve kötü muamele gördükleri zaman, dezavantajlı grup üyeleri için, bir tür başa çıkma mekanizması işlevi görmektedir. Bu

bağlamda grupla özdeşleşme-iyi oluş ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, statüleriyle ilgili olarak ortaya çıkan stres gibi olumsuz sonuçlara karşı paylaşılan sosyal kimliğin, dezavantajlı grup üyeleri için koruyucu bir işlevinin olduğunu göstermektedir. Örneğin, İngiltere'ye yerleşen birinci kuşak İrlandalı göçmenler üzerine yapılan bir çalışmada, İrlandalılık kimliğinin, benliğin bir parçası olması ile sağlıklı bir adaptasyon süreci arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Walsh ve McGrath, 2000). Yine, Amerika'da yaşayan siyah ve Latin Amerikalılar için ırksal grup özdeşimi ile bu bireylerin kendilerini ırksal önyargı mağduru olarak algılamaları durumunda, bu durumun yarattığı olumsuz sonuçları hafifletmesi arasında ilişki vardır (Branscombe vd., 1999; Postmes ve Branscombe, 2002; Romero ve Roberts, 2003). Bir grup projesinde yer alan ve zaman içinde zorluklarla karşılaşan katılımcılar arasında yapılan bir çalışmada ise, kişisel kimliği belirgin olan katılımcılarla karşılaştırıldığında, benlik kategorizasyonu grup düzeyinde olan katılımcıların daha esnek davrandıkları bulunmuştur (Haslam vd., 2006). Yani, bir bireyin paylaşılan bir sosyal kimliğinin olması ve bunu sahiplenmesi, stresli durumlarda daha yüksek bir tolerans düzeyinin olmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, iyi oluş, azınlık grup kimliği, dezavantajlı gruplar, etnik kimlik ilişkileri bağlamında yapılan çalışmalar, olumlu bir sosyal kimlik algısına sahip olmanın ve grupla özdeşleşmenin iyi oluş üzerine olumlu etkilerinin olduğuna vurgu yapmaktadır.

I.II. III. Sosyal Kimlik, Algılanan Ayrımcılık ve İyi Oluş

Algılanan ayrımcılık ve önyargı, azınlık gruplarının günlük yaşamlarının bir parçası olagelmıştır (Cassidy, O'Connor, Howe, Warden, 2004). Brown (1995), önyargıyı, herhangi bir grubun üyelerine, sadece o grubun üyeleri olmalarından ötürü, küçümseyici, yok sayıcı veya aşağılayıcı tutum ya da bilişlerle yaklaşmak olarak tanımlamıştır (Akt. Hogg ve Vaughan, 2007:383). Algılanan ayrımcılık ise, haksız bir muameleyle karşılaşan

bireyin, kendi öznel yorumunun, olumsuz ve ayrımcılık içeren bir duruma maruz kaldığı şeklinde olmasıdır (Diaz, 2006).

Ayrımcılık, grup kimliğine karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Böyle bir durum ise, bireylerin kendi azınlık gruplarıyla daha fazla ilişki kurmalarının yolunu açmaktadır (Branscombe vd. 1999; akt. Verkuyten, 2008). Azınlık grupları ayrımcılıkla başa çıkmakta kendi gruplarıyla kurdukları özdeşim düzeyini arttırmayı bir yol olarak kullanmaktadırlar (Schmitt and Branscombe 2002). Grupla özdeşleşme, psikolojik iyi oluş üzerine olumsuz etkileri olan algılanan ayrımcılığın negatif etkilerini zayıflatır (Verkuyten, 2008). Aynı zamanda, grupla özdeşleşme, aidiyet duygusu anlamına gelir ve etnik azınlık gruplarının iyi oluşlarında rol oynar. Bireylerin gruplarıyla özdeşim kurmaları, sosyal destek ve aitlik hissi sağlar (Smith ve Silva, 2011). Etnik kimlikle özdeşleşme, çevresel koşullar negatif bir bağlama yol açtığına, dayanıklılık, yeterlilik ve kendini kabul hislerinin oluşmasını sağlar. Buna bağlı olarak, etnik kimliğe yönelik ayrımcılıkla karşılaşılması durumunda, olumlu bir kimlik algısına sahip olmak ve kimlikle özdeşim kurmak, gruba yönelik tehditin yol açtığı olumsuz hisleri ortadan kaldırarak, psikolojik iyi oluş düzeyinin yükselmesini sağlar (McCoy ve Major, 2003; Sellers ve Shelton, 2003; Syed ve Azmitia, 2008).

Reddetme-özdeşleşme modeline göre (Branscombe, Schmitt, & Harvey, 1999; Schmitt, Spears ve Branscombe, 2003), algılanan ayrımcılık, azınlık grubuyla özdeşleşme ve psikolojik iyi oluş arasında üç tür ilişki vardır. Birincisi, algılanan ayrımcılık, dezavantajlı gruplar arasında azınlık grup özdeşiminin artmasının yolunu açar. İkincisi, algılanan ayrımcılık ana akımdan öznel bir kopuş olarak deneyimlenir ve bu durum psikolojik iyi oluşa zarar verir. Üçüncüsü, azınlık grubuyla özdeşleşme psikolojik iyi oluşu artırır. Özetle algılanan ayrımcılığın iyi oluş üzerine iki zıt etkisi vardır. Birinci etkisi

doğrudan olumsuzluk şeklindedir; ikincisi ise azınlık grubuyla özdeşleşme yoluyla, dolaylı pozitif etkide bulunmasıdır.

Sosyal psikoloji literatüründe, algılanan ayrımcılık, iyi oluş, zihin sağlığı, etnik kimlik, grupla özdeşleşme ve sosyal destek ilişkileri üzerine odaklanan pek çok çalışma vardır. Örneğin, depresyon ve algılanan ayrımcılık ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, yüksek düzeyde ayrımcılık algılayan Güneydoğu Asyalı mültecilerin, ayrımcılık algılamayan diğer vatandaşlarıyla kıyaslandığında yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları bulunmuştur (Noh vd., 1999). Latin etnik kimliği, ayrımcılık ve depresyon ilişkisinin günlük hatıra yöntemiyle incelendiği bir başka çalışmada, ayrımcı bir deneyimin yaşandığı günlerde, depresif semptomların artış gösterdiği ve sosyal kimliğe bağlılık düzeyinin arttığı bulunmuştur (Torres ve Ong, 2010). Bu çalışmada, sosyal kimliğe bağlılığın artması, iyi oluş düzeyinin de artmasını sağlamaktadır. Bir başka çalışma ise tersi bir sonuç ortaya koymaktadır. Amerika'da kolej öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada, Asya-Amerikan ve Asya kökenli öğrencilerin psikolojik iyi olmalarıyla ırksal kimlikleri, etnik kimlikleri, Asyalılık değerleri ve ırkla ilgili stresleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Asyalılık değerlerine bağlılığın düşük olduğu durumlarda, ırkla ilgili stres düzeyinin de, uyumsuzluk düzeyinin de düşük olduğu rapor edilmiştir (Iwamoto ve Liu, 2010:79). Yani, sosyal kimliğe ve değerlerine bağlılığın azalması iyi oluşu arttırıyor görünmektedir. Yapılan bir diğer çalışmada ise, iki sonuç bir arada ortaya çıkmaktadır. Yüksek statülü (gardiyanlar) ve düşük statülü (mahkumlar) grupların deneysel ortamda bilişsel anlamda manipüle edilmeleriyle yapılan bir çalışmada, mahkumların paylaştığı ortak kimlik hislerinin arttırılması, birbirlerine daha fazla sosyal destek sağlamalarını ve durumsal stresörlerin olumsuz etkilerine karşı etkili bir şekilde direnç göstermelerini sağlarken; gardiyanların paylaştığı ortak kimlik hislerinin azaltılması, birbirlerine daha az destek sunmalarına ve

stresörlere direnç gösteremeyerek çözümlerine (kimliklerini sahiplenmemelerine) yol açmıştır (Haslam ve Reicher, 2006). Son olarak, Çin’de yaşayan Korelilerle yapılan bir çalışmada, Çinli gruplarla daha fazla etkileşim içinde olan Korelilerin etnik kimlik özdeşimlerinin düşük olması durumunun, algılanan ayrımcılık düzeylerinin yüksek olmasına yol açtığı bulgulanmıştır (Lee, Noh, Yoo ve Doh, 2007).

I.II. IV. Sosyal Kimlik, Sosyal Destek ve İyi Oluş

Diğer bireylerden sağlanan kaynaklar ve bu kaynakların düzeyi olarak değerlendirilebilecek olan sosyal destek (Cohen, 2004), bireylerin stresle başa çıkabilme yeteneğine katkıda bulunan psikolojik kaynakları sağlar (Cohen, 2004). Sosyal desteğin bireyin yaşamı üzerinde pek çok olumlu etkisi vardır. Örneğin Liberman (1985)’a göre, sosyal desteğin varlığı, stresli yaşam olaylarının oluşumunu önlemede etkilidir ve bu türden olaylar ortaya çıktığında, olayın algılanışına etkide bulunarak, olumsuz etkilerini hafifletir. Yine, sosyal destek, bireyin stresle başa çıkmada kullandığı mekanizmalara etkide bulunarak olay ile sonuç arasındaki bağlantının değiştirilebilmesine kapı aralar. Ayrıca sosyal destek, bireyin yaşamına etkide bulunan olayın olumsuz etkilerini azaltarak sağlığa katkıda bulunur. Bunun yanında, olumsuz olarak deneyimlenen durumların benlik saygısı ve özgüven üzerindeki olumsuz etkilerine karşı bir tampon işlevi görür ve kişinin gündelik yaşamına uyumuna, stresli bir olay olsun ya da olmasın olumlu yönde katkıda bulunur (Akt. Sorias, 1992).

Sosyal desteğin, bireylerin yaşadıkları stresten olumsuz yönde etkilenmekten nasıl koruduğuna dair farklı açıklamalar vardır. Örneğin, Cohen ve Wills’in tampon etkisi modeline göre, sosyal destek olumsuz olayların ortaya çıkarabileceği negatif etkileri azaltma işlevine sahip olduğunu vurgular. Bu modelin en belirgin önerisi, sosyal desteğin bireyin yaşamında stres var ise etkili olduğu, tersi durumda bir işlevinin olmadığı

yönündedir (Orford, 1992). Tampon etkisi modelinden farklı olarak öne sürülen temel etkiler modeline göre ise sosyal desteğin, stresin düzeyinden bağımsız olarak ortaya çıkan bir etkisi vardır. Dolayısıyla, stres verici yaşam olayı olsun ya da olmasın, sosyal destek her iki durumda da sağlığı olumlu olarak etkilemektedir. Buna göre, çevreden edinilen maddi, pratik ve duygusal yardım, stresli yaşam olaylarının yaratacağı olumsuz etkiyi azaltabilir ya da önleyebilir, ait olma duygusu kazandırır, yaşam doyumunu ve iyi oluşu olumlu yönde etkiler (Orford, 1992).

Sosyal destek, iyi oluş, özdeşleşme bağlamlarında çeşitli çalışmalarda bir değişken olarak ele alınmıştır. Örneğin, sosyal destek ve özdeşleşme ilişkisinin incelendiği bir çalışmada takımlarıyla özdeşleşme düzeyleri düşük olan çalışanların iş doyumlarının da düşük olduğu, özdeşleşme düzeyinin yüksek olmasının ise iş doyumunu arttıran bir faktör olduğu bulunmuştur (Haslam, Jetten, O'Brien ve Jacobs, 2004; Jimmieson, McKimmie, Hannam ve Gallegher, 2010). Yine bir başka çalışmada, çeşitli stresli durumların var olduğu zor görevlerde, grup üyelerinden bilgisel sosyal destek sağlanmasının stresi azaltıcı etkisinin olduğu bulunmuştur (Haslam vd., 2004).

Özetle, bireyin kim olduğuna ilişkin bir tanımlama ve değerlendirme ile bunun neyi gerektirdiğine ilişkin bir betimleme ve değerlendirme olarak ifade edilebilecek sosyal kimlik, bireylere bir referans çerçevesi sağlayarak, bireyi algılanan ayrımcılık gibi stres verici durumlara karşı korur; kendi iç gruplarıyla kurdukları özdeşleşme ve gruplarından sağladıkları sosyal destek yoluyla iyi oluşlarını üst düzeyde tutar.

I. III. Alevilik

Alevilik tarihi üzerine yapılan çalışmalar, Aleviliğin kökenini, biri geçmişten bugüne kabullenilen, ikisi son yirmi-yirmi beş yılda tez olarak ortaya atılan üç argümana dayandırmaktadır. Birincisi ve en yaygını, İslam tarihinin başlangıcında Ali ile Muaviye

arasında yaşanan hilafet mücadelesi; ikincisi, Orta Asya Türk boyları arasında yaygın olan şaman kültürünün bir yansıması ve üçüncüsü, Anadolu’da ve Yukarı Mezopotamya’da yaşayan halkların yerel inançlarına dayandırır.

I.III.I. Tarih

İslam tarihindeki bölünme, 632’de, Muhammet’in ölümünden sonra kimin halife olacağı konusunda yaşanan tartışmayla ortaya çıkar. İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan Ali, Muhammet’in amcasının oğludur; ancak, aralarındaki yakınlık bununla sınırlı değildir. Aynı zamanda Ali, Muhammet’in damadıdır. İslam peygamberine ilk inananlardan olması ve yaşamı boyunca hep onunla birlikte hareket etmesi, söz konusu yakınlığı perçinlemiş ve Peygamber’in son hac dönüşünde, Gadir-i Humm’da yaptığı konuşmada “Benden sonra sizin imamınız Ali’dir, onu şimdiden size imam olarak seçtim.” dediği ileri sürülmüştür (Bozkurt, 2005). Muhammet’in bu sözüyle birlikte, Ali’ye övgüler düzen pek çok hadisini referans olarak gören Ali taraftarları, Ali’nin halife olması gerektiğine inanır. Ancak, Ali ve taraftarları Muhammet’in cenaze işleriyle uğraşırken Muhammet’in bazı yakınları Ebubekir’i halife seçer. Böylelikle, birtakım ekonomik tartışmalarla birlikte bu olay İslam tarihindeki ilk görüş ayrılığı haline gelir. Ebubekir’in ölümü nedeniyle kısa süren halifeliği ve ölmeden önce yerine Ömer’i halife olarak göstermesi ve Ömer’in yeni halife olarak seçilmesi, var olan görüş ayrılığının derinleşmesine yol açar. Ali taraftarları kırıngındır; ancak, Ali, Müslümanlar arasında karışıklık ve bölünme olmaması için, Ömer’in halifeliğine de saygı duyar. Zerdüştinine bağlı bir kölenin Ömer’i namaz kılariken öldürmesi, yeni bir halife seçimini zorunlu kılar; ancak, yaşananlar benzerdir: Seçim sırasında yaşanan hileler, aldatmalar ve Ali yerine Osman’ın halife seçilmesi. Ali, daha önce olduğu gibi bu durumda da yatıştırıcı ve

uzlaştırıcıdır. Osman'ın on iki yıl süren halifeliği sonrasında öldürülmesi ve yerine bir başkasının aday olmamasıyla, Ali, 656 yılında halife seçilir.

Ali'nin halifelik yılları, İslam içi çatışmaların yoğunlaştığı yıllar olur. Osman'ın katillerini araması, İslam başkentini Medine'den Kufe'ye taşınması çatışmaları yatıştırmaya yetmez. Ali'nin halifeliğine destek veren Talha ve Zübeyr'in sonradan valilik istemesi, Muhammet'in karısı Ayşe'nin Beni Mustalik olayı sonrasında Ali ile arasının açılması ve bu problemlerin çözülememesi, her üçünün birlik olup Ali'ye karşı asker toplamalarına ve savaşa girmelerine yol açar. Bununla birlikte, Suriye valiliği yapan Muaviye'nin, Osman'ın öldürülmesinden Ali'yi sorumlu tutarak onunla savaşa girişmesi işleri daha da karmaşıklaştırır. Ali, 661'de Ömer ve Osman gibi, bir suikast sonucu öldürülür. Sonrasında, Muaviye'nin halifelik postuna oturması ve oğlu Yezit'i kendinden sonraki halife olarak göstermesi, halifeliğin babadan oğula geçen bir kurum haline dönüşmesine yol açar. Bu duruma karşı çıkan Ali taraftarlarının, Ali'nin oğlu Hüseyin'in etrafında toplanma çabaları da sonuçsuz kalır: Hüseyin ve taraftarları, Kufe yolunda, Kerbela'da, Muaviye yandaşlarınca kılıçtan geçirilerek öldürülürler. Böylece, bu olay İslam tarihinin kırılma noktalarının en önemlilerinden biri olarak tarihe geçer (Bozkurt, 2005).

Ali ile Muaviye arasında yaşanan ve yukarıda özetlenen tarih, Aleviliğin kökenine ilişkin olarak anlatılan ve genel kabul gören bir tarihtir. Ancak, bu tarih daha çok Şii tarihi için doğru bir tarihtir. Alevilik, Şii izler taşıyan ama bu izlerle tam olarak örtüşmeyen farklı bir inanç ve öğretiler (Güleç, 2011). Alevilik ile Şiilik arasında Ali ve Peygamber'in ailesine soyuna bağlılık anlamında ehlibeyte bağlılık bağlamında ortak bir nokta vardır; fakat bunun ötesinde pek ortak bir nokta bulunmaz. Örneğin, Aleviliğin temel ibadet biçimi olan cem ile temel dayanışma ilkesi olan yol kardeşliği, Şiilikte yoktur. Yine, Oniki imam orucu da Şiiliğe özgü bir ibadet biçimi değildir (Bozkurt, 2005). Dolayısıyla

Alevilik, Anadolu coğrafyasında yaşanan toplumsal olayların biçimlendirdiği, Orta Asya'dan Ön Asya'ya kadar pek çok dinin ve yerel inancın izlerini taşıyan bir motiftir (Bozkurt, 2005).

1071 Malazgirt Savaşı'nın Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasında belirleyici bir rolünün olduğu ve Anadolu'nun bu olayla birlikte Türk yurdu sayılmaya başlandığı genel kabul gören bir görüştür (Aydın, 2008; Güleç 2012). Bu savaşıla birlikte, Anadolu'ya gelen az sayıdaki Türkler, geldikleri yerlerdeki yerleşik halkla karışır; onların yaşam biçimlerini benimserler.

13. yüzyıl başlarında Orta Asya'da yaşanan iktidar savaşları, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve Anadolu'ya doğru büyük bir göç dalgasının başlamasına yol açar. Moğol yayılmasının daha da hız kazanmasıyla birlikte, Cengiz Han'ın ordularından kaçan göçebe ve yarı göçebe Oğuz ve Karluk Türkleri, daha büyük bir göç dalgasının Anadolu'ya ulaşmasını sağlar. Bu göç dalgaları, Anadolu'nun toplumsal yapısını pek çok yönden değiştirir, geliştirir. Bu şekilde Anadolu topraklarına gelen Türkmenler, sonrasında derin etkileri olacak toplumsal olayların ilk tohumlarını atmış olurlar (Bozkurt, 2005). Anadolu'ya bu evrede gelen Türkmenler, İran ve Arap kültüründen kendilerini korumuş, eski din ve inançlarına bağlı bir yaşam sürdürmüşlerdir. Selçuklu Devleti yöneticileri, bu Türkmenleri Doğu ve Orta Anadolu'nun bozkırlarına yerleştirir. Sonrasında gittikçe daralan topraklar, topraklar üzerinden yürüyen bir hâkimiyet çatışmasına dönüşür. Köylerde toprak ağaları türemeye başlar ve köylüyü ırgat gibi kullanırlar. Askeri amaçlarla Türkmen beylerinin kullanımına verilen topraklar vakıflara dönüştürülür ve böylece ortak alanların gitgide azaldığı, toprakların babadan oğula kaldığı bir sistem yerleşmeye başlar. Bir taraftan da Orta Asya'dan gelen göç dalgası devam eder ve Anadolu'nun Türkmen nüfusu gittikçe çoğalır. Büyük toprak sahiplerine dönüşüp, aynı

zamanda İslamı benimseyen Yerleşik Türklerle kendi geleneksel inançları ve yaşam tarzlarıyla Anadolu'ya gelen göçebe Türkmenler arasında geçimsizlik ortaya çıkar (Bozkurt, 2005).. Göçebelerin geçim kaynağını genel olarak hayvancılıktır. Koyun, at ve deve sürüleri ile her yaz yaylalara çıkmaları ve her kış soğuktan korunmak için düze inmeleri gerekmektedir. Bu gidiş gelişlerin yerleşiklerin ekili topraklarına zararlar vermesi iki halk arasında sürekli çatışmalara yol açar. Kimi kez yol üzerindeki köy ve kentler yağmalanır. Yağmaları önlemek için yönetim güçleri müdahaleye başlayınca da göçebe Türkmenlerle devlet karşı karşıya gelmiş olur (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005).

13. yüzyılda Anadolu'nun görünümü özetle şöyledir (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005): Selçuklu yönetimi yerleşik bir yaşam tarzından yanadır. Yöneticileri genel olarak İranlı memurlardan oluşmaktadır ve yerleşik Türklerin yaşam biçimi, baskın bir İran kültürüyle şekillenmekte; İslam yaşamlarına egemen olmaktadır. Kentli Türkler, devletin resmi desteğini alan Sünni İslam'ı benimsemiştir. Bu İslam anlayışı o zamanların öğretim kurumları olan medreselerde işlenmekte ve devlet tarafından desteklenmektedir. Göçebe Türkmenlerin ise medreseyle ilişkileri yoktur. Yaşam biçimleri, dini ritüellerini uygulayabilmenin yerleşikliği ve belli bir eğitim düzeyini gerektiren Sünni İslamla ilişki kurmalarını engeller. Halen devam eden göç dalgaları Orta Asya'dan beri taşıyıcılığını yaptıkları inanç ritüelleriyle ilişkilerinin canlı bir şekilde devam etmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, aralarında yer alan Türkmen babaları, onlara hurafe ve söylencelerin bolca olduğu bir İslam anlayışı aktarırlar. Kendi yaşam biçimlerine ve inanç ritüellerine daha çok benzeyen bu anlayış onlara daha yatkın gelir. Örneğin, Sünni İslam kadın ve erkeğin bir arada oturmasını yasaklar; oysa geleneksel Türkmen anlayışında böyle bir uygulama yoktur (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005).

Anadolu Aleviliği'nin şekillenmesinde ve bugünkü görünümünü almasında belirleyici rol oynayan olay Baba İlyas adlı Türkmen babasının öncülük ettiği Babalı Ayaklanması'dır (Aydın, 2008; Birdoğan, 2010). Baba İlyas Moğol yayılması sırasında Anadolu'ya gelip Amasya civarındaki Çat köyüne yerleşmiştir. Başka hiçbir karşılık beklemeden karın tokluğuna çalışması halkın kısa sürede sevgi ve saygısını kazanmasını sağlar. Köyün tepesine kurduğu bir zaviye aracılığıyla düşüncelerini yaymaya koyulur. Civar köylerde yaşayanlar onun müritleri olurlar. Müritlerinin çeşitli sorunlarına çözümler bulur, hastalıklarını iyileştirir. Amasya Valisi de müritleri arasına katılır. Selçuklu sultanı ile ilişki kurar. Dinsel etkinliklerinde kadın erkek yan yana oturur, onlara şarap sunar. Tüm bu özellikleriyle, Türkmenlerin gözünde olağanüstü bir kişilik ve tipik bir şaman babası haline gelir.

Selçuklu Devleti'nde ortaya çıkan siyasal düzensizlikler ve ekonominin kötüye gitmesi, zaman içerisinde Baba İlyas'ın etkinliğini ve görüşlerini Sultanlığa muhalif bir çizgiye çekmesine yol açar. Yolsuzluk ve haksızlıklara karşı kendisini Tanrı'nın görevlendirdiğini söyler. Kendisine inananları Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yollar ve böylece ünü ve gücü gittikçe yayılır. Baba İlyas, Selçuklu yönetimine karşı savaş hazırlıklarına girişir. Kendisi Amasya bölgesinde kalır. Diğer eylem alanı, Maraş, Elbistan, Malatya ve Adıyaman'ı içine alır ve Baba İshak'ın Türkmenlerle ilişki kurup yönetime karşı örgütlediği bir bölgedir. Sonuçta, Baba İlyas ve yandaşları giriştikleri kalkışmayı kaybederler (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005). Ancak, Babalı ayaklanması, tüm Anadolu-Türk tarihinin en kapsamlı ve en büyük ayaklanması olarak hem genel olarak Anadolu tarihinde hem de özel olarak Alevilerin tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Devlete egemen sınıfın Anadolu halkına yabancılaşması, İrânılaşması (O dönemde İrân kültüründe baskın olan dini öge Şafiliktir.) ve baskıcı otoriter bir yönetim sistemi

kurmuş olması, Babalı ayaklanmasının temelini oluşturur (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005). Anadolu'nun yaşam tarzını, inanç biçimini bütünüyle kentler organize etmektedir. Göçebelere gerekli siyasal ve ekonomik önem verilmemektedir. Kentli yönetim katının ilkeleri tamamen Sünni İslam'a dayanmaktadır. Dinsel bir görünüm altında toplumsal, siyasal ve ekonomik çalkantıların rol oynadığı Babalı ayaklanması, Türkmen boylarının uğradığı haksızlıklara gösterdiği bir tepki niteliği taşımaktadır. Bu özelliğiyle, farklı bir yaşam tarzına ve inanç dünyasına sahip Anadolu Aleviliği (Bu terimin bugünkü anlamıyla yerleşmesi ve Alevi adının kullanılmaya başlanması 16. yüzyıl başlarındadır. O dönemde resmi otoriteler, bu grubu tanımlamak için Rafizi, Harici, Batini gibi aşağılayıcı nitelermeler (Güleç, 2011) kullanmaktaydı) için yüzyıllar sürececek bir düzen ve adalet arayışının ilk düzenli ve etkili halkasını oluşturur. Sufi anlayışın baskın olduğu ve proto Alevilik olarak adlandırılabilcek bu inanç, 13. yüzyıldan 17. yüzyılın başlarına kadar devam edecek halk ayaklanmalarının en temel belirleyicisi haline gelmiştir (Güleç, 2011).

Hacı Bektaş Veli, günümüz Alevilerinin büyük değer verdiği bir erendir. Tam doğum tarihi bilinmemekle birlikte, 1210 yılında Horasan'ın Nişabur kentinde doğan Hacı Bektaş Veli ve onun öğretisi Baba İlyas'ın yapmaya çalıştığını fikir yoluyla gerçekleştirmeye ve yaymaya uğraş verir (Bozkurt, 2005). Siyasal, toplumsal ve ekonomik yönler taşıyan Baba İlyas ayaklanması başarısız olunca, onun çevresinde yer alan Türkmen Babaları, geçmişten aldıkları derslerle yeniden toparlanırlar ve ilkelerini düşün yoluyla gerçekleştirmeye çalışırlar. Hacı Bektaş Veli Anadolu'nun çeşitli yerlerine gönderdiği dervişler aracılığıyla zaviyeler ve tekkeler kurup Baba İlyas'ın fikirlerini yaymaya uğraşırlar. Bu sürece, Urum Abdalları, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal gibi günümüzde deyişleri bilinen ve cemlerde söylenen dervişler, bu kültürün taşıyıcıları olarak katılır (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005).

15. yüzyılda Şeyh Bedrettin ayaklanması, 16. yüzyılda Osmanlı'nın duraklama dönemine girmesiyle birlikte baş gösteren ve Kızılbaşların ağırlıklı olarak başını çektiği Celali isyanları, yine Şah Kulu ayaklanması, Pir Sultan'ın öncülük ettiği ayaklanma ve direniş hareketleri, Anadolu'da heterodoks inanç gruplarına ait kimliklerin, başta Alevilik olmak üzere, hem kurucu öğeleri hem de travmatik unsurları olagelmıştır (Güleç, 2011). Tüm ayaklanmalarda başat öge, yönetici elitlerle geniş halk yığınları arasındaki sosyal, politik ve ekonomik uçurumların varlığıdır. Örneğin, Şeyh Bedrettin, Osmanlı'da Fetret Devri olarak adlandırılan Yıldırım Beyazıt'ın padişah olduğu dönemde aynı gerekçeyle toplumsal bir devrim tasarlar. Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında tam bir eşitlik önerir ve halka toprak ve iş vereceğini aktarır (Bozkurt, 2005; Güleç, 2011). Ayaklanmanın sonu yine aynıdır: Şeyh Bedrettin yakalanarak idam edilir; buna karşılık, etkisi yüzyıllar boyu sürer ve Türkmenlere özgü direnişin sembollerinden biri haline gelir.

15. yüzyıl başlarında İran Azerbaycan'ında Şeyh Safi adlı Türkmen dervişi küçük bir dinsel ocak kurar. Anadolu'da bir takım halifeler bulur ve yayılmaya başlar. Şeyh Safi'nin torunu Şeyh Cüneyt, II. Murat döneminde Anadolu'ya gelir. Ekonomik olarak ciddi bir dar boğazda olan Türkmenlere, iyi bir ajitasyon ustası olan Cüneyt'in söylemleri çekici gelir ve onun etrafında örgütlenmeye başlarlar. Cüneyt, merkezi Diyarbakır olan Akkoyunlular sarayında üç yıl kalır. Burada Haydar isimli bir oğlu olur. Ölümünden sonra, Erdebil Ocağı ve müritlerinin oraya giderek örgütlenmelerini vasiyet eder. 1470 yılında çocuk yaştaki Hasan, Erdebil'de posta oturur. Şeyhliğinin ilk yıllarında yandaşlarını çoğaltmaya çalışır. Şeyh Haydar'ın sonradan tarihsel bir aşağılamaya dönüşecek etkinliklerinden bir tanesi, yandaşları arasında bir giysi değişikliği yapmaktır. Askerlerine taç denen sarık giydirir. Beyaz bir tülbent üzerine sarılı ve yukarıya doğru gittikçe sivrilen on iki dilimli kızıl bir başlık biçiminde olan taça Haydari Taç da denir. On iki dilimli

başlık, on iki imamı; kızıl renk ise şehitliği simgeler. Böylece Erdebil Ocağı eski Türkmen inanç ve töreleri ile İslamın Şiilik kolu arasında bir senteze varmış ve çizgilerini bu şekilde netleştirmiştir (Bozkurt, 2005). Kimi tarihçiler, Anadolu'ya yayılan halifelerin Haydar'ı Tanrı olarak tanıttığını; Anadolu Putperestleri olarak tanınan Türkmenlerin ise Haydar'ı kible, mescit ve mabut saydıklarını yazar (Bozkurt, 2005). Yandaşları da kızıl başlık giymeye başlar; selam yerine birbirlerine “Şah” deyip, hac yerine Erdebil'e giderler. Kendilerini bu yönde eleştirip Medine'ye gitmeleri gerektiğini söyleyenlere “Biz ölüye değil, diriye gideriz” derler (Bozkurt, 2005). Bu şekilde kızıl başlık giyen Aleviler, Kızılbaş olarak adlandırılır ve zamanla “inançsız, kafir, isyancı, devlet düşmanı” gibi anlamlar yüklenir; hatta “ana-bacısı ile cinsel ilişkide bulunan” şeklinde iftiraya dönüştürülür (Bozkurt, 2005). Erdebil Ocağı, zamanla yayılışını sürdürür ve Babalı ayaklanmalarıyla birlikte hem dinsel aşağılamalara hem de ekonomik sıkıntılara ve kendilerine yönelik zorbalıklara karşı dönemin direniş odaklarından biri haline gelir. Haydar'ın ölümünden sonra türlü mücadeleler sonucu oğlu İsmail, 1501'de Safevi Devleti'ni kurarak başına geçer.

Alevi örgütlenmesine karşı etkili bir önlem alamayan II. Beyazıt, Erdebil'e karşı Hacı Bektaş tekkesini denetiminde tutup Anadolu'daki Alevilerin bir kısmını yanında tutar. Osmanlı, Anadolu Alevilerinin Safevi Devleti'ne katılmalarını engellemek için Sulucakaraöyük'teki Hacı Bektaş tekkesini denetim altında tutar. Sonuç, Anadolu Aleviliği'nin bölünmesidir (Bozkurt, 2005). Osmanlı'nın ekonomik olarak da bu tekkeyi desteklemesi, tekkeyi gönüllü olarak Osmanlı'ya bağlar. Kızılbaşlığın temel niteliği ise devletle uzlaşmaması ve her fırsatta ayaklanmasıdır. Dolayısıyla 1501'e gelindiğinde Anadolu Aleviliği, Balım Sultan'ın öncülük ettiği Hacı Bektaş Tekkesi (Bektaşilik) ile Şah

İsmail'in liderliğindeki Erdebil Tekkesi (Kızılbaşlık) arasında siyasal bir bölünmeye maruz kalmıştır.

Bütün bu sürecin sonuna gelindiğinde, Osmanlı'nın karşısında Alevileri kendi bünyesinde toparlamaya çalışan ve büyük oranda başarılı olan bir Safevi Devleti yer almaktaydı. Bu gelişmeleri iyi okuyan kişi o dönem henüz Trabzon Valisi olan Yavuz Sultan Selim'dir (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005). 1512'de tahta geçen Yavuz, Çaldıran seferinden önce Kızılbaşlara yönelik bir sindirme süreci başlatır. Bu süreçte yayımlanan fetva ve risaleler, günümüzde faaliyet gösteren pek çok Alevi-Bektaşî kuruluşuna göre, bugünün Anadolu'sunda Alevilerin neden ayrımcılığa maruz kaldığının ya da kalmasalar da neden böyle bir algıya sahip olduklarının belgesi gibidir. Bu fetva ve risalelerde Kızılbaşlar, çeşitli şekillerde suçlanmaktadırlar. Buna göre, Kızılbaşlar, İslam dinini ve Kur'an'ı bozmakta, şeriatın yasakladıklarını mübah saymakta, şeriatın ve Muhammet'in uygulamalarına hakaret etmekte, kutsal kitaplara saygısızlık yapmakta, Osmanlı ulemasını aşağılamakta, camileri tahrip etmekte, Ebubekir ve Ömer'in halifeliklerini yadsımakta, Muhammet'in karısı Ayşe'ye iftira etmektedir. Verilen fetvalarda, kafir ve dinsiz oldukları; onlara sempati gösterenlerin de dinsiz ve kafir oldukları, bunlarla mücadele etmenin Müslümanlığın temel görevi olduğu ve bu uğurda ölenlerin şehit sayılacağı, öldürülenlerin ise cehenneme gideceği, avladıkların hayvanların murdar olduğu ve yenilmemesi gerektiği, evlenmelerinin geçerli sayılmayacağı, miras bırakamayacakları, pişman olup tövbe etseler bile buna inanmayıp öldürülmeleri gerektiği, onlardan olduğu ya da onlara destek verdiği belirlenenlerin de öldürülmeleri gerektiği, hem kafir hem imansız hem de kötülük yapıcı olduklarından bu iki nedenle de öldürülmelerinin vacip olduğu söylenmektedir (Bozkurt, 2005). Kızılbaş öldürmek caizdir, malı helal, nikahı hükümsüzdür. Şii ile yapılan savaş, öteki din düşmanlarıyla yapılan savaşta olduğu gibi cihat sayılır. Kızılbaş olanlar deftere

yazılmalı ve kendisine bildirilmelidir. Bu şekilde Yavuz tarafından elli bin Kızılbaş asılmış ya da tutuklanmıştır (Bozkurt, 2005).

Bektaşilik ile Kızılbaşlık arasında inanç ve törenler bakımından hiçbir farklılık olmamasına rağmen, siyasal konum nedeniyle Kızılbaşlık kâfirlik, dinsizlik olarak nitelendirilmiştir. Sonuç olarak, Çaldıran Savaşı'nın kaybedeni Safeviler olmuştur. Bektaşiler ise başlangıçta Safevilere karşı desteklenmiş olsa da Kızılbaşlardan ayrı bir sona ulaşamamış, Osmanlının, duraklama döneminde yenilgilerinin sorumlusu olarak görülüp Yeniçeri Ocağı'nın yakılıp yıkılmasıyla ortak bir tarihe mahkûm olmuşlardır. Bektaşi tekkeleri kapatılmış, o dönemki postnişin sürgün edilmiş ve Bektaşilere karşı da padişah fermanıyla fetvalar yayımlanmıştır (Bozkurt, 2005).

Alevilik, tarihi boyunca hem ekonomik, hem sosyal hem de politik olarak sürekli olarak baskılara maruz kalmış ve yukarıda özetlenen bağlamda, tarihleri direnmek ve isyan etmekle özdeş hale gelmiştir (Birdoğan, 2010; Bozkurt, 2005; Güleç, 2012). Bu durum hem Selçuklu hem de Osmanlı Devletlerinde böyle olagelmiş, Cumhuriyet döneminde de değişmemiştir (Pir Sultan Abdal Derneği Antalya Şubesi, 2008). Cumhuriyet'in ilanı sonrasında tekke ve zaviyelerin kapatılması sürecinden Alevi-Bektaşi dergâhları da nasibini almıştır. Yerleşik bir yaşam düzenine geçmemekte direnen Dersim Alevileri de 1938'de bir katliamla yüz yüze kalmış; bu süreç 1978 Maraş, 1980 Çorum olaylarıyla devam etmiş, 1990'lara gelindiğinde katliamlar Sivas ve Gazi Mahalleleri örneklerinde olduğu gibi neredeyse televizyondan naklen yapılır bir hal almıştır (Yıldız ve Verkuyten, 2011). 2000'li yıllarda her ne kadar iktidar partisi tarafından "açılım" adı altında bir süreç başlatılmış ise de Alevilere yönelik ayrımcılık ve nefret içerikli dil bizzat ülkenin başbakanı tarafından seçim meydanlarında kullanılır olmuştur. Örneğin, bir seçim mitinginde başbakanın, ana muhalefet partisi liderinin mezhepsel kimliğine atıfla

“biliyorsunuz, kendisi Alevi” şeklinde cümleler kurup kitlenin bu durumu yuhalamasına izin vermesi Aleviler arasında tepkiyle karşılanmış ve bu tutumun nefret söylemiyle paralellik gösterdiği ifade edilmiştir (Alevi Haber Ajansı, 2011).

I.III.II. Ritüeller, İnanç ve Yaşam

Aleviler, inanç ve öğretiyeye bağlılık açısından türdeş bir kimlik görünümü çizer (Güleç, 2012). Dışa kapalı olan bu inanç sistemi, kendi kimliğini, dışa kapalı bir grup özelliğini katı bir şekilde yaşama geçirerek korumaya çalışır. Örneğin, “yabancı” ya kız verilmez. Güleç (2012), bu tutumun Alevilere özgü bir gurur ve soyluluk algısının var olduğunu ve bunun kaynağının da “kolektif hafıza” olduğunu belirtir. Bu kolektif hafızanın oluşmasının temel belirleyicisi, Alevilerin kendilerine özgü olan Tanrı tasarımlarıdır (Güleç, 2012).

Aleviliğe özgü Tanrı algısında, üçleme ve dünyevi düzene daha az müdahil bir Tanrı vardır (Aydın, 2008). Vahdet-i Vücut ya da Ene-l Hak bağlamında, insanda görünen ve Tanrı-insan birliğini öngören bir anlayış vardır. Buna göre, Tanrıyla evreni arasında öz itibarıyla bir farklılık yoktur. Her şey Tanrı'nın değişik biçimlerde görünmesidir. Yani, bir yaratma değil belirme (zahir olma) söz konusudur. Yaratan ve yaratılan yoktur, yalnızca Tanrısal bir varlaşma söz konusudur. Aşkın bir Tanrı anlayışı yerine, doğa ile Tanrının gerçekte bir olduğu anlayışından yola çıkan Panteist bir Tanrı algısı vardır (Aydın, 2008). Bu bağlamda, Alevilerde Tanrı insansı özellikler gösterir; sıcaktır, sevecendir, hoşgörülü aşkın bir varlıktır (Güleç, 2012). Diğer tüm dinlerin Tanrı tasavvurlarından farklı olarak, Batınlık ve Alevilikte insanlar, Tanrıyla özgürce ilişki kurabilir, onu eleştirebilir ve itiraz edebilir. Bu özelliğiyle de özgüveni yüksek bir self (benlik) ortaya koyar. Kulluk ilişkisi yerine her Alevi birey, Tanrısal bir sorumlulukla kendini olgun bir kişi haline getirmeye

uğraşır; her birey başkasına karşı Tanrı saygısıyla yaklaşır ve kamusal alanda Tanrısal bir özgüvenle davranır (Aydın, 2008; Güleç, 2012)

Yaratıcı ve yaratılan arasında mutlak bir ayrım yapan İslam teolojisinin aksine Alevi teolojisi kendini Tanrı, insan ve doğa birliği temelinde şekillendirir. Tevhit, İslam temelli teolojide insanların aynı inançta birleşmesi ve kendi aralarında bölümlere ayrılmaması demek iken Alevi teolojisinde tevhit Tanrı ile bir olmak (vahdet-i vücud, varlığın bir olması) anlamına gelir (Aydın, 2008). Böylelikle, İslam'ın özellikle Sünni kolu, Tanrı karşısında mutlak itaat ve davranış tekleşmesini ortaya çıkarırken, Alevi inancında Tanrı ile ilişki eleştiri ve itirazı da içerir (Aydın, 2008).

Daha genel bir şekilde sıralanacak olursa, Aleviliğin kendine özgü bu benlik anlayışının şekillenmesinde, Aleviliğin insan merkezli ve toplumsal rızayı önemseyen bir ahlak öğretisi olması belirleyicidir. Ayrıca, Alevilik panteist bir din ve gnostik bir inançtır (Güleç, 2012). Bu inanç, mistik yönü kuvvetli, mürşit-talip temelli özel bir toplumsal örgütlenme biçimidir.

Alevilerin eline beline diline hakim bir ahlak anlayışını benimsemiş olması, söz konusu self oluşumunda belirleyici bir öğedir (Bozkurt, 2005; Güleç, 2012). Bir Alevinin eli ile koymadığını almaması, başkasına zarar vermemesi, dili ile rahatsız etmemesi ve kendisine yasak olan kişiyle cinsel ilişkiye girmemesi gerekir. Alevilerin temel dinsel töreni olan cemlerde bu yasak dedelerce sık sık dillendirilir. Bu kurala uymayan kimseler düşkün ilan edilip ceme alınmaz ve toplumca dışlanırlar.

Alevi dinsel törenleri, toplantı töresi, bir araya gelme anlamlarında ayin-i cem olarak adlandırılırlar. On iki hizmet ve bu hizmetlerin on iki sahibi vardır. Bu hizmet yerine getirilmediğinde yenilenin içilenin haram olduğuna inanılır (Bozkurt, 2005). On iki hizmet şunlardır: Dede, rehber, çerağcı, süpürgeci, gözcü, dolucu, pervane, kapıcı,

kurbana, kuyucu ve selman. Dede, dinsel töreni yönetendir. Aynı zamanda toplumda önemli işlevlere sahiptir. Toplumunu aydınlatır, yönlendirir. Ona duyulan saygının temelinde Ali'nin soyundan geliyor olması yatar. Ancak, bu soydan geliyor olmak yeterli değildir. İlimi ve davranışları ile de örnek bir kişi olmak zorundadır (Korkmaz, 2008).

Aleviliğin dört kapı olarak adlandırılan temel ilkeleri vardır. Bu ilkeler, şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarıdır. Her makamın da kendi içinde onar makamı daha vardır. Örneğin, iman getirmek, haramdan sakınmak, şefkatli olmak, ilim öğrenmek şeriat kapısının makamlarındandır. Saçını, sakalını, giysisini temiz tutmak, hürmet etmek, cemiyet sahibi, nasihat sahibi, muhabbet sahibi olmak tarikatın; edep, korku, sabır, utanmak marifet kapılarının makamlarıdır. Turab olmak, yetmiş iki milleti bir görmek, eline geçenle yetinmek, teberrâ üzere olmak ise hakikat kapısının makamlarıdır. Alevilikte dört kapı kırk makamın amacı, insanın eğitilmesinin ve arınmasının sağlanmasıdır. Bunun başarılması da bu aşamalardan geçilmesine bağlıdır. Bu makamlardan geçerken, insan bir yandan ham ervah durumundan kâmil insan durumuna yükselir, bir yandan da bir gönül yolculuğuna çıkar (Korkmaz, 2008). Sonuç olarak Alevi öğretisinde amaç, insanın kâmil insan mertebesine gelmesidir. Bunun yolu da dört kapı kırk makamdır.

Hem tarihsel şekilleniş süreci hem de inanç-yaşam ve ritüelleri birlikte değerlendirildiğinde, Alevilik birçok inancın karışımı olan bir sentezdir (Aydın, 2008). Alevilik, hem Orta Asya ve Ön Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkmen topluluklarının yaşadıkları bölgelerden Anadolu'ya taşıdıkları gelenek, görenek ve törenler (Bozkurt, 2005; Birdoğan, 2010), hem Yukarı Mezopotamya bölgesi olarak bilenen Mardin, Urfa, Adıyaman ve Antep'te yaşayan yerel halkların inançları ve yaşayış biçimlerini yansıtan müşid-pir ocaklarının tarihsel süreçte yansıttıkları (Aksüt, 2010), hem de İslam'ın Anadolu halkları tarafından kabulüyle birlikte, kendi gelenek ve göreneklerini hem

koruyan hem de İslam'dan etkilenen halkların hepsinin birden ortaya çıkardığı bir öğreti, inanç, yaşam biçimi ve felsefedir (Aydın, 2008). Tarih boyunca yaşadıkları coğrafyalarda, dinsel, politik, ekonomik ve toplumsal nedenlerle maruz kaldıkları baskılar, Alevi toplumunun kendi kimliklerini biçimlendirmesinde ve yaşamlarına çizdikleri yönde belirleyici bir role sahip olagelmıştır. Bir anlamda, Alevilerin kimliklerini inşa etme süreçleri zaferler ve başarılar üzerine değil, yenilgi ve baskılar üzerinden oluşturdukları, mağdur ve mazlum sıfatlarıyla nitelendirilebilecek bir süreç üzerinden yürümüştür. Tarihleri boyunca yerleşik olandan farklı ve uzlaşmaz tutumları nedeniyle sürekli ayrımcılığa, baskılara ve katliamlara maruz kalmış ve yaşamlarını bu gerçeğe göre şekillendirmişlerdir.

II. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacı, örneklem grubunun özellikleri, araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik bilgileri ve araştırmanın uygulanmasına ilişkin bilgiler aktarılacaktır.

II. I. Amaç

Sosyal kimlikler, gruplar arası karşılaştırmalarda olumlu bir rol oynamakta (Verkuyten, 2007); kişinin kendi grubuyla kurduğu özdeşleşme düzeyi, diğer gruplar karşısında kendi grubunu tercih etme eğilimini etkilemektedir (Brown, 2000). Böylelikle, bireylerin, kendi gruplarına karşı hissettikleri yüksek ya da düşük düzeyde bağlılık, onların gruplarına karşı değerlendirmelerini ve tepkilerini farklılaştırabilmektedir (Verkuyten, 2007). Değişik gruplar arası durumlarda, yüksek grup içi özdeşim gösterenlerin, düşük özdeşim düzeyine sahip olanlara göre, gruba bağlı olarak verdikleri yanıtlar hem daha fazla olmakta hem de çeşitlilik göstermektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 1999; akt, Verkuyten, 2007). Grupla özdeşleşme üzerine yapılan açıklamaların bir kısmı, bazı insanların, sadece özel gruplarda ve özel bağlamlarda kendilerini gruba göre tanımlayıp, kendilerini bir ölçüde gruba bağlı hissetmelerine odaklanırken (Ellemers vd., 1999), bir kısmı ise, bazı insanlar için, sebebi ne olursa olsun, kendilerini bir grubun üyesi olarak görmelerinin çok daha değerli olduğu fikrine odaklanır (Phinney, 1992). Bu farklı açıklama biçimleri, grupla özdeşleşmenin hem bireysel hem de grup düzeyinde ayrı ayrı incelenebilmesinin yolunu açar. Grupla özdeşleşme, kişinin kendi bireysel kimliğini tanımlamada, sosyal kategorileri kullanmaya hazır oluşululuğunu derinden etkileyen önemli bir faktördür. Böylelikle, bireyler, grup üyeliklerini göz önünde bulundurarak hareket etmekte, kendilerini son derece kararlı hissederler. Grupla özdeşleşme, kolektif inanç ve

değerlerin psikolojik benliğin bir parçası olması ve bu inanç ve değerlerin grup içinde normatif hale gelmesiyle oluşur. Böylece bireyler, düşünmeye, hissetmeye ve eylemde bulunmaya, öncelikle, grup içini göz önünde bulundurarak başlar hale gelmektedir. Bu grup anlayışının, kültürel özellikler gibi nispeten kalıcılığı ve istikrarı yansıtan özelliklere sahip olması; fakat sosyal olaylara ve güncel tehditlere karşı da duyarlı olması gerekir (Tajfel ve Turner, 1986; akt. Verkuyten, 2007). Grupla özdeşleşme, aidiyet duygusunun varlığına işaret etmekte ve azınlık gruplarının iyi oluşlarında belirleyici rol oynamaktadır (Zheng vd. 2004; akt. Verkuyten, 2008). Özellikle, etnik ve dini gruplarla özdeşleşme, grup üyelerinin iyi oluşlarını olumlu yönde (Branscombe ve Smith, 2002; Phinney, Cantu ve Kurtz, 1997; Phinney ve Kohatsu, 1997; Roberts vd, 1999); dış gruptan algılanan ayrımcılık ve sosyal kimliğe yönelik algılanan baskı ise olumsuz yönde etkilemektedir (Chiriboga, Kim ve Rhew, 2010; Daye vd., 2008; Pascoe ve Richman, 2009; Torres ve Ong, 2010; Yoo ve Lee, 2009; Yoo ve Lee, 2011). Ancak, bu gibi durumlarda, bireylerin grup üyelerinden algıladıkları sosyal destek ve grup içi dayanışma, onların iyi oluşlarını arttırmaktadır (Haslam ve Reicher, 2006; Plant ve Sachs-Erikson, 2004). Bu çalışmada, grupla özdeşleşme düzeyinin, gruba yönelik algılanan baskı ve ayrımcılık durumlarında, grup içi bireysel destek ve grup içi dayanışma algılarına bağlı olarak, grup üyelerinin iyi oluşlarını ne şekilde etkilediği araştırılmaktadır. Yukarıda aktarılan kuramsal bağlamda, bu çalışma ile Alevilerin kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri ile iyi oluşları arasındaki ilişkinin hem bireysel hem de grup düzeyinde incelenmesi hedeflenmiştir. Buna göre, ilk olarak, Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin, Alevi bireylerin, sahip oldukları kimlikten ötürü, kişisel yaşamlarında ayrımcılığa maruz kalma algılarıyla, kendi grup üyelerinden algıladıkları bireysel desteğe göre değişip değişmediği bireysel düzeyde incelenmiştir. İkinci olarak ise Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin,

Alevi bireylerin, bir grup kimliği olarak Aleviliğe yönelik toplumsal baskı yapıldığı algılarıyla, kendi gruplarında gözlemledikleri grup-içi dayanışma algısına göre değişip değişmediği grup düzeyinde araştırılmıştır.

II. II. Denenceler

1. Alevilerin sosyal kimlikleriyle özdeşim düzeylerinin yüksek olması onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir.
2. Alevilerin Alevi oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıkları algısı onların iyi oluşlarını olumsuz yönde etkileyecektir.
3. Alevilerin, diğer Alevilerden algıladıkları bireysel destek, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir.
4. Alevilikle özdeşim düzeyinin ve diğer Alevilerden algılanan bireysel desteğin yüksek olması, ayrımcılığa maruz kalma algısının yüksek olduğu durumlarda bile, Alevilerin iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir.
5. Alevilerin, yaşadıkları toplumda Alevi topluluğuna yönelik sosyal baskı algısı, onların “iyi oluşlarını” olumsuz yönde etkileyecektir.
6. Alevilerin bütün bir grup olarak Aleviler arası dayanışma düzeyini yüksek algılamaları onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir.
7. Alevilerin grup kimlikleriyle özdeşim düzeylerinin yüksek olduğu ve grup içi dayanışmanın yüksek algılandığı durumlarda, bireylerin üyesi buldukları gruba yönelik baskı yapıldığı algısı yüksek olsa bile, onların “iyi oluşları” olumsuz etkilenmeyecektir.

II. III. Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Kahramanmaraş-Elbistan sınırları içinde yaşayan 214 kadın, 188 erkek olmak üzere toplam 402 yetişkin birey oluşturmaktadır. Erkek katılımcılar toplam katılımcıların % 47'sini oluşturmaktadır. Yaş ortalamaları 34.90 (SD=12.81), yaş aralıkları 16–71'dir. Kadın katılımcılar ise tüm katılımcıların %53'sini oluşturmaktadır. Yaş ortalamaları 33 (SD=12.00), yaş aralıkları 16–71'dir. Katılımcıların 6'sı (%2) hiç eğitim almamıştır; 135'i (%35) ilkokul, 53'ü ortaokul (%13); 122'si lise (%30) ve 81'i (%20) üniversite mezunudur. Örneklemin demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Örneklem Ait Demografik Bilgiler

	N (%)	Ort. (Yaş)	SD	Min-Max*
Erkek	188 (47)	34.90	12.81	16–71
Kadın	214 (53)	33.00	12.00	16–71
Toplam	402 (100)	33.07	11.98	16–71

* Yaş aralığı

II. IV. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şunlardır (Bkz. Ek 1):

1. Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği
2. Algılanan Grup içi Bireysel Destek Ölçeği
3. Ayrımcılık Algısı Ölçeği

4. Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği
5. Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği
6. Duygudurumu Ölçeği
7. Kendini Kabul ve Çevresel Hâkimiyet Boyutlarında İyi Oluş

Veri toplama araçlarından olan ilk dört ölçek, Alevi “Dede”leriyle yapılan mülakatlardan (mülakat örneği için Bkz. Ek 2) ve anneanne, anne ve torundan oluşan Alevi bir aileyle yapılan görüşmeden (Bkz. Ek 3) yola çıkılarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Mülakatlar gerçekleştirilirken katılımcılara şu sorular yöneltilmiştir: Alevilik dini ritüeller toplamı mı kültürel bir etkinlik mi yoksa her ikisi mi? Aleviler neye ve niçin inanıyorlar? Temel dini/kültürel ritüelleri nelerdir? Alevilerin ‘Yavuz Selim’den bu yana cahilleştirilmesi politikası’ ne demektir? Alevilerin gündelik yaşamları, pratikleri ve normları Sünnilerden nasıl farklılaşıyor? Hangi pratikleri Sünnilerinkinden farklı? Alevilerin dini pratikleri ile gündelik yaşamları arasında ne tür ilişkiler var? Örneğin, cem törenleri neden on beş günde bir yapılır, diğer günlerde neden yapılmaz? Aleviler, Alevi olmalarından ötürü gündelik yaşamlarında ne tür zorluklarla karşılaşılıyorlar (işte, okulda, otobüste, kamu kurumlarında vs)? Alevi olduğunuz için geçmişte ve bugün ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Yaşadığınız kişisel ayrımcılık örneklerini anlatır mısınız? Yaşadığınız bu ayrımcılık örnekleri ‘ötekine-Sünnilere’ bakış açınızı nasıl etkiledi/etkiliyor? Alevilerin grup olarak yaşam standartlarını yükseltmek ve yaşamlarını iyileştirmek için devletten-hükümetten ya da toplumdaki ne tür talepleri var?

II. IV. I. Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği

Katılımcıların Alevilikle özdeşim düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından 4 madde geliştirilmiştir. Maddeler 5'li Likert tarzında olup yüksek puanlar yüksek özdeşim düzeyini göstermektedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Maddeler oluşturulurken araştırmacının Alevi 'Dede'leriyle yaptığı mülakatlardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır (Bkz. Ek 2). Bu ölçekle, Aleviliğin, bireylerin kendileri için önemini, kendilerini ne kadar Alevi olarak tanımladıklarını, diğer Alevi bireylerle aralarında bağlılık ilişkisinin varlığını ve farklı bir sosyal kimliğe sahip bireylerin Alevilere yönelik eleştirel söylemleri karşısındaki tutumlarını ölçmek amaçlanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için SPSS 13 paket programı kullanılarak varimax rotasyonlu principal component analizi yapılmıştır. Analizlere göre özdeşleşme ölçeğine ait 4 madde tek bir faktörde toplanmış ve toplam varyansın % 59'unu açıklamıştır (Alpha = .75). Analizler ölçeğin oldukça geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri
2. Kendimi Alevi olarak görüyorum.	.86
1. Alevi olmak benim için önemlidir.	.84
3. Diğer Alevilerle aramda güçlü bağlar olduğumu düşünüyorum.	.69
4. Alevi olmayan biri, Alevileri eleştirdiğinde kişisel olarak üstüme alınırım.	.62
Açıklanan varyans %	59
Özdeğerler	2.34
Cronbach's Alpha	.75

II. IV. II. Algılanan Grup İçi Bireysel Destek Ölçeği

Alevilerin olumlu ya da olumsuz herhangi bir durumda kendileriyle aynı kimliğe sahip kişilerden bireysel destek algılayıp algılamadıklarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından 7 madde geliştirilmiştir. Maddeler 5'li Likert tarzında olup yüksek puanlar yüksek bireysel destek algısını göstermektedir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum). Ölçek geliştirilirken, "Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği"nde olduğu gibi, araştırmacının Alevi 'Dede'leriyle yaptığı mülakatlardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır (Bkz. Ek 2).

Ölçeğin, katılımcıların, ihtiyaç duyduklarında veya zor zamanlarda diğer Alevilerden bireysel destek gördüklerine ilişkin algılarını ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla, SPSS 13 paket programı kullanarak varimax rotasyonlu principal component analizi yapılmıştır. Buna göre Algılanan Bireysel Destek Ölçeği'ne ait 7 madde tek bir faktöre yüklenmiştir ve toplam varyansın % 63'ünü açıklamaktadır (Alpha = .90). Analizler ölçeğin oldukça geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Algılanan Grup içi Bireysel Destek Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi**Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi**

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri
6. Kararlarımı vermede Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarım bana yardımcı olmaya isteklidir.	.84
5. İşler kötü gittiğinde Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarımdan destek göreceğime inanırım.	.80
7. Sorunlarımı Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarımla konuşurum.	.79
3. Sevincimi ve kederimi bir Alevi'ye daha rahat anlatabilirim.	.79
2. Parasal açıdan sıkıntıya düşersen Sünnilerden çok Alevilerin bana yardım edeceğini düşünüyorum.	.78
4. Alevi arkadaşlarımdan bana her açıdan destek olduklarını düşünüyorum.	.77
1. Başıma kötü bir olay gelirse Sünnilerden çok Alevilerin bana destek olacağına inanıyorum.	.77
Açıklanan varyans %	63
Özdeğerler	4.43
Cronbach's Alpha	.90

II. IV. III. Ayrımcılık Algısı Ölçeği

Bireylerin üyesi oldukları sosyal kimlikten ötürü, yaşadıkları geniş toplumda bu sosyal kimliğin üyelerinin tümüne yönelik ayrımcılık algılayıp algılamadıklarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından 6 madde geliştirilmiştir. Maddeler 5’li Likert tarzında olup yüksek puanlar yüksek ayrımcılığa maruz kalma algısını göstermektedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçek geliştirilirken, araştırmacının Alevi ‘Dede’leriyle yaptığı mülakatlardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır (Bkz. Ek 2).

Ölçeğin, sosyal kimliklerinden ötürü tüm Alevilere yönelik ayrımcılık yapıldığı algısını ölçüp ölçmediğini test etmek için SPSS 13 paket programı kullanarak varimax rotasyonlu faktör analizi yapılmıştır. Buna göre “Alevilere Yönelik Ayrımcılık Algısı Ölçeği”ne ait 6 madde tek bir faktöre yüklenmiş ve toplam varyansın % 64’ünü açıklamıştır (Alpha = .88). Analizler ölçeğin oldukça geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Ayrımcılık Algısı Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri
5. Aleviler oturdukları mahallelerde ayrımcılığa maruz kalırlar.	.84
4. Aleviler okulda ya da işyerinde ayrımcılığa maruz kalırlar.	.83
2. Aleviler ev ararken ayrımcılığa maruz kalırlar.	.80
6. Aleviler kendi kültürlerini yaşarken ayrımcılığa maruz kalırlar.	.79
1. Aleviler iş ararlarken ayrımcılığa maruz kalırlar.	.77
3. Aleviler sokakta ya da alışveriş yaparken ayrımcılığa maruz kalırlar.	.75
Açıklanan varyans %	64
Özdeğerler	3.87
Cronbach's Alpha	.88

II. IV. IV. Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği

Alevilerin, sosyal kimliklerinden ötürü, bütün bir grup olarak toplumsal baskıya maruz kalıp kalmadıklarıyla ilgili inançlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından 7 madde geliştirilmiştir. Maddeler 5'li Likert tarzında olup yüksek puanlar yüksek baskı

algılandığını göstermektedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçek geliştirilirken, yine araştırmacının Alevi ‘Dede’leriyle yaptığı mülakatlardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır (Bkz. Ek 2). Bu ölçekle belli bir sosyal kimliğe sahip olmanın, o kimliğin geleneklerini, göreneklerini, dini değerlerini yaşarken, yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine karar verirken, toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların yapımına katılırken, kısacası, toplumsal yaşamın her alanında baskıya maruz kalıp kalmadıklarıyla ilgili inançlarını ölçmek amaçlanmıştır.

“Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği”nin Alevilerin, sosyal kimliklerinin gereklerini yerine getirirken, yaşadıkları geniş toplumda algıladıkları baskıyı ölçüp ölçmediğini test etmek amacıyla SPSS 13 programı kullanılarak varimax rotasyonlu principle component analizi yapılmıştır. “Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği”ne ait 7 madde tek bir faktöre yüklenmiştir ve toplam varyansın % 58’ini açıklamaktadır (Alpha =.88). Analizler ölçeğin oldukça geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi**Sonuçları ve Güvenirlik Bilgisi**

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri
2. Aleviler gelenek, görenek ve adetlerini özgürce yaşayamamaktadır.	.85
3. Aleviler ibadetlerini özgürce yapamamaktadır.	.81
7. Alevi kimliği asimile edilmeye çalışılmaktadır.	.78
6. Yasaların yapılması ve yürütülmesi ile ilgili olarak Alevilere yeterince söz hakkı verilmemektedir.	.77
1. Ülkemizde Alevilerin kendi kimliklerini yaşamalarına izin verilmemektedir.	.75
4. Başka dini değerler Alevilere dayatılmaktadır (Zorunlu din dersi vs.).	.73
5. Aleviler kendi yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine kendileri karar verememektedir.	.65
Açıklanan varyans %	58
Özdeğerler	4.12
Cronbach's Alpha	.88

II. IV. V. Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği

Alevilerin maddi ve manevi konularda kendi grubundan destek algılayıp algılamadığını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından 10 madde geliştirilmiştir.

Maddeler 5'li Likert tarzında olup yüksek puanlar yüksek düzeyde grup içi dayanışma algılandığını göstermektedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçek geliştirilirken, diğer ölçeklerde olduğu gibi, Alevi 'Dede'leriyle yapılan mülakatlardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır (Bkz. Ek 2). 10 maddeden oluşan ölçekte Alevi bireylerin diğer Alevilerle sevinç ve kederlerini paylaşıp paylaşmadığı, dayanışmalarının güçlülüğü, duygusal destek ve yardım sağlayıp sağlamadıkları, maddi konularda birbirlerine destek olup olmadıklarını ölçmek amaçlanmıştır.

Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği'nin Alevilik kimliğine sahip bireylerin maddi ve manevi konularda algıladıkları grup içi desteği ölçüp ölçmediğini test etmek için SPSS 13 paket programı kullanarak varimax rotasyonlu principal component analizi yapılmıştır. Buna göre Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği'ne ait 10 madde tek bir boyuta yüklenmiş ve toplam varyansın % 58'ini açıklamıştır (Alpha = .92). Analizler ölçeğin oldukça geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlilik Bilgisi

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri
6. Aleviler, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinin yanındadır.	.82
4. Alevi birinin başına kötü bir olay geldiğinde diğer Aleviler ona destek olmaya çalışır.	.82
5. Aleviler, ihtiyaç duyulduğunda birbirlerine duygusal destek ve yardım sağlar.	.82
7. Aleviler, kendi gruplarında maddi sıkıntı çeken kişilere yardım etmeye çalışır.	.79
9. Aleviler maddi manevi her açıdan birbirlerinin iyiliğini gözetirler.	.77
10. Aleviler, kendi içlerinden biri saldırıya uğrarsa hep birlikte o kişiyi korumaya çalışır.	.74
3. Alevilerin kendi aralarındaki dayanışma oldukça güçlüdür.	.74
2. Aleviler birbirlerinin derdinden anlar.	.73
1. Aleviler, birbirleriyle sevinç ve kederlerini paylaşır.	.72
8. Aleviler, düğün, cenaze gibi olağandışı durumlarda birbirlerine maddi ve manevi açıdan destek olur.	.66
Açıklanan varyans %	58

Özdeğerler

5.85

Cronbach's Alpha

.92

II. IV. VI. Duygudurum Ölçeği

Bireylerin belirli bir zaman dilimi içinde, kendilerini duygusal olarak nasıl hissettiklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından uyarlanmıştır. Ancak, bu ölçek analizlere dahil edilmemiş, yalnızca Kendini Kabul ve Çevresel Hakimiyet Boyutlarında İyi Oluş Ölçeği'nin güvenilirliğinin sağlanması amacıyla her iki ölçek arasındaki korelasyon ilişkisine bakılmıştır. Maddeler oluşturulurken Keyes, Shmotkin ve Ryff (2002) ile Ryff ve Keyes (1995) 'in makalelerinde yer alan Kendini Değerlendirme ile Mutluluk ve Yaşam Doyumu Ölçeklerinden yararlanılmıştır. Kendini Değerlendirme Ölçeği, bireylerin son 30 gün içinde kendilerini nasıl hissettiklerini altı negatif (neşesiz, sinirli, huzursuz, umutsuz, her şey için çok çabalayan ve değersiz) ve altı pozitif (neşeli, iyi bir ruh halinde, genellikle mutlu, ılımlı, doyumlu ve yaşam dolu) duygu durumu aracılığıyla 5'li Likert tipi ölçekle incelemektedir (1 = Hiçbir zaman, 5 = Her zaman). Mutluluk ve Yaşam Doyumu Ölçeği de bireylerin geçen ay boyunca kendilerini ne kadar hayat dolu, yıpranmış, bitkin, üzgün, sakin, sinirli, enerjik ve neşesiz hissettiklerini 4'lü Likert tipi ölçekle araştırmaktadır (0 = Hiç, 4 = Daima).

Araştırmacı tarafından uyarlanan ölçekte, yukarıdaki iki ölçeğın ortak olan maddeleri ile birinde yer alıp diğesinde olmayan maddeleri alınmıştır. Sonuçta, ortaya çıkan altı pozitif (neşeli, keyifli, huzurlu, genellikle mutlu, doyumlu, yaşam dolu) ve sekiz negatif (üzgün, umutsuz, her şey için çok çabalayan, sinirli, huzursuz, değersiz, yorgun, yıpranmış) duygudurumu anlatan 5'li likert tipinde 14 maddeyi, son bir ay içindeki duygu durumlarını göz önünde bulundurarak katılımcılardan değerlendirmeleri istenmiştir (1 = Hiç, 5 = Hep). SPSS 13 paket programında varimax rotasyonlu principal component analizi yapılmış, 5. (Her şey için çok çabalıyorum) ve 7. (Sinirli) maddeler, hiç bir faktöre yüklenmediği için ölçekten çıkarılmıştır. Analiz sonucunda beklendiği gibi iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Olumlu duygulanım olarak adlandırılan ilk faktöre altı madde (Huzurlu, genellikle mutlu, yaşam dolu, keyifli, doyumlu, neşeli) yüklenmiş ve toplam varyansın % 36'sını açıklamıştır. (Alpha = .81). Depresif duygudurum olarak adlandırılan ikinci faktöre de altı madde (Yıpranmış, yorgun, huzursuz, değersiz, umutsuz, üzgün) yüklenmiş ve toplam varyansın % 11'ini açıklamıştır. (Alpha = .71). Sonuç olarak, Duygudurum Ölçeği'nin 12 maddeden oluşan bu iki boyutu toplam varyansın % 48'ini açıklamıştır. Analizler, ölçeğın iki faktörlü yapısını doğrulamıştır. Ölçeğın oldukça geçerli ve güvenilir olduğu görölmektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Duygudurumu Ölçeği'nin Varimax Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik**Bilgisi**

Ölçek Maddeleri	Faktör Yükleri	
	Olumlu	
Depresif		
6. Huzurlu	.73	
9. Genellikle mutlu	.71	
12. Yaşam dolu	.71	
3. Keyifli	.69	
11. Doyumlu	.65	
2. Neşeli	.64	
14. Yıpranmış		.72
13. Yorgun		.64
8. Huzursuz		.61
10. Değersiz		.60
4. Umutsuz		.56
1. Üzgün		.48
Açıklanan varyans %	36	11
Özdeğerler	4.25	1.36

Cronbach's Alpha

.81

.71

II. IV.VII. Kendini Kabul ve Çevresel Hakimiyet Boyutlarında İyi Oluş Ölçeği

Ryff (1989a) tarafından geliştirilen İyi Oluş Ölçeği (Scales for Psychological Well-Being/SPWB) kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hâkimiyet, yaşamın amacı ve kişisel gelişim boyutlarından oluşup, bu boyutlara olumlu yanıtlar verebilmek psikolojik sağlığın ölçütü kabul edilmektedir (akt. Dierendonck, 2005). Bu araştırmada, katılımcıların kendilerini oldukları gibi kabul etme (kendileriyle barışık olma) ve hayatlarını kendi denetimlerinde algılama düzeylerine denk düştüğü düşünülen, Ryff'in (1989a) İyi Oluş Ölçeği'nin kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutları bireysel iyi oluş göstergeleri olarak ele alınmış; bu iki boyutun her birinden dörder madde kullanılmıştır. Bu 8 madde 5'li likert tarzında olup (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum) alınan yüksek puanlar yüksek iyi oluş düzeyini göstermektedir. Mevcut örneklemede, çevresel hakimiyet ölçeğinin Alpha değeri .66, kendini kabul ölçeğinin Alpha değeri .71 bulunmuştur. Kendini Kabul ve Çevresel Hakimiyet Boyutlarında İyi Oluş Ölçeği ile Duygudurum ölçeği arasındaki korelasyonun da oldukça güvenilir sonuçlar verdiği görülmüştür. Buna göre kendini kabul, olumlu duygudurum ile pozitif ($r = .35$; $p < .01$), depresif duygudurum ile negatif ($r = -.19$, $p < .01$) yönde ilişkilidir. Yine, çevresel hakimiyet, olumlu duygudurum ile pozitif ($r = .28$, $p < .01$), depresif duygudurum ile negatif ($r = -.17$, $p < .01$) yönde ilişkilidir.

II. V. İşlem

Çalışma, Kahramanmaraş-Elbistan sınırları içinde yaşayan 402 yetişkin Alevi bireye uygulanmıştır. Katılımcılardan Alevilikle Özdeşleşme Ölçeği, Algılanan Grup İçi Bireysel Destek Ölçeği, Ayrımcılık Algısı Ölçeği, Alevilere Yönelik Sosyal Baskı Algısı Ölçeği, Algılanan Grup İçi Dayanışma Ölçeği, Duygudurumu Ölçeği, Kendini Kabul ve Çevresel Hâkimiyet Boyutlarında İyi Oluş ölçeği olmak üzere toplam 7 ölçeği doldurmaları istenmiştir. Doldurulması istenen ölçek sayfalarının en başında ise ölçeğe ilişkin açıklamaya yer verilmiştir (Bkz. Ek 1).

Çalışmaya katılan katılımcılara, ölçeklerin nasıl doldurulacağına dair bilgi verilmiş, ölçeklerin doldurulmasında gönüllüğün esas olduğu, istedikleri an ölçekleri doldurmaktan vazgeçebilecekleri ve anlaşılmayan bir yer olması halinde soru sorabilecekleri belirtilmiştir. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 25 dakika sürmekle birlikte, isteyen katılımcılara ek süre verilmiştir.

II. VI. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 13 paket programıyla Betimleyici Analizler ve Çoklu Düzenleyicili Regresyon İstatistikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

III. BULGULAR

Bu bölümde, Maraş-Elbistan'da yaşayan Alevi yetişkin örneklemini bağlamında, sosyal kimlikler, sosyal destek ve iyi oluş ilişkileri analiz edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda, Çoklu Düzenleyici Regresyon Analizleri yapılmıştır. Baron ve Kenny'ye göre (1986), düzenleyici değişken, bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin gücünü etkileyen veya yönünü değiştiren değişkendir. Bu çalışmada iki ayrı düzeyde analizler yapılmıştır. Çoklu düzenleyicili regresyon analizleri yapılmadan önce Aiken ve West'in (1991) önerdiği şekilde, bütün bağımsız ve düzenleyici değişkenlerden, kendi ortalamaları çıkartılarak merkezleştirilmiştir.

III. I. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Araştırmada kullanılan değişkenlerin aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve korelasyonları Tablo 10'da sunulmaktadır.

Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Korelasyonları

	M (SD)	1	2	3	4	5	6
1. Özdeşleşme	4.29 (.77)	1					
2. Ayrımcılık	3.97 (.91)	.383**	1				
3. Sosyal Baskı	4.17 (.85)	.304**	.615**	1			
4. Bireysel Destek	4.02 (.85)	.516**	.397**	.317**	1		
5. Grup Dayanışması	4.02 (.75)	.521**	.291**	.242**	.522**	1	
6. Kendini Kabul	4.02 (.68)	.291**	.201**	.170**	.282**	.339**	1
7. Çevresel Hakimiyet	4.16 (.63)	.252**	.249**	.171**	.171**	.249**	.672**

** p<.01

Analizler, ayrımcılık algısı ile kendini kabul ($r = .20$, $p < .01$) ve çevresel hakimiyet ($r = .25$, $p < .01$) düzeyleri arasında; sosyal baskı ile kendini kabul ($r = .31$, $p < .01$) ve çevresel hakimiyet ($r = .24$, $p < .01$) düzeyleri arasında olumlu ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durumun, grup dayanışması ve bireysel desteğin karıştırıcı etkisinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmüştür. Diğer bir deyişle, algılanan ayrımcılık ve sosyal baskı yükseldikçe grup dayanışması ve bireysel destek de artıyor olabilir. Bu durumda, iyi oluş düzeyindeki artış, yüksek ayrımcılık ve baskı algısından değil, bunların yol açtığı sosyal destek ve dayanışma algısından kaynaklanıyor olabilir. Bu sebeple grup dayanışması ve bireysel destek değişkenleri kontrol altına alınarak kısmi korelasyon analizi

yapılmıştır. Analiz sonucunda, ayrımcılık algısı ve sosyal baskı algısı ile kendini kabul ve çevresel hakimiyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Portial Corr Analizi Sonucu Ortaya**Çıkan Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Korelasyonları**

Kontrol Değişkenleri Bireysel Destek ve Grup Dayanışması	M (SD)	1	2	3	4	5	6
1. Özdeşleşme	4.29 (.77)	1					
2. Ayrımcılık	3.97 (.91)	.204**	1				
3. Sosyal Baskı	4.17 (.85)	.150**	.558**	1			
4. Kendini Kabul	4.02 (.68)	.106**	.078	.069	1		
5. Çevresel Hakimiyet	4.16 (.63)	.139**	.184**	.109	.645**	1	
6. Duygudurum	2.74 (.77)	.034	.066	.047	-.208	-.182	1

**p<.01

Cinsiyet farkları

SPSS 13 tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır. Analiz sonuçları kadın ve erkek katılımcılar arasında araştırmada kullanılan bütün ölçeklerin puanları bakımından anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.

III. II. Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri

Bu bölümde, iki ayrı düzeyde yapılan çoklu düzenleyicili regresyon analizi bulgularına yer verilmektedir. İlk regresyon analizi bireysel düzeyde, ikincisi grup düzeyinde ise yapılmıştır.

III. II. I. Bireysel Düzeyde Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri

Alevilikle özdeşim düzeyinin ve algılanan bireysel desteğin, katılımcıların kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutlarında iyi oluşlarını olumlu yönde (denence 1 ve 2); Ayrımcılığa maruz kalma algısının ise olumsuz yönde yordayacağı (denence 3); ancak özdeşim düzeyi ile iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiyi, katılımcıların Alevilik kimlikleri üzerinde hissettikleri ayrımcılık algısının ve algıladıkları bireysel destek değişkenlerinin yönlendireceği (denence 4) şeklindeki denencelerimizi test etmek için çoklu düzenleyici regresyon analizleri yapılmıştır.

III.II.I.I. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Desteğin Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi

Aiken ve West'in (1991) önerdiği şekilde, çoklu yönlendiricili regresyon analizi yapılmadan önce Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek değişkenleri merkezileştirilmiştir. Daha sonra merkezileştirilmiş olan bu değişkenler çarpılarak üç adet ikili etkileşim terimi (Özdeşleşme X Ayrımcılık; Özdeşleşme X Bireysel Destek; Ayrımcılık X Bireysel Destek) ve bir adet üçlü etkileşim terimi (Özdeşleşme X Ayrımcılık X Bireysel Destek) elde edilmiştir. Regresyon analizinde, ilk basamağa Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek değişkenleri (ana etkiler), ikinci basamağa yukarıda bahsi geçen üç adet ikili etkileşim terimi ve son basamağa ise üçlü etkileşim terimi girilmiştir.

Analizler, ilk basamakta regresyon eşitliğine girilen Özdeşleşme ($\beta=.183$; $t=3.23$ $p<.01$) ve Bireysel Destek ($\beta=.161$; $t= 2.82$ $p<.05$) değişkenlerinin kendini kabul düzeyini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir (denence 1 ve 2). (Bkz. Tablo 10). ÖzdeşleşmeXAyrımcılıkXBireysel Destek etkileşim terimini “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta=.33$; $t= 3.45$; $p<.01$). Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile kendini kabul değişkenleri arasındaki ilişkinin, algılanan ayrımcılık ve bireysel destek değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile kendini kabul arasındaki ilişkinin, ayrımcılık ve bireysel destek değişkenlerinin hangi düzeyinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla, düzenleyici değişkenlerden (Ayrımcılık ve Bireysel Destek) bir standart sapma çıkartılarak ve eklenerek basit eğriler hesaplanmış, alt ve üst düzey ayrımcılık ve bireysel destek terimleri (koşullu değerler /conditional value) oluşturulmuş ve dört ayrı Basit Eğri (Simple Slope) testi yapılmıştır (Aiken ve West, 1991). Yapılan basit eğri analizlerine göre, Özdeşleşme, hem ayrımcılığın hem de bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=5.31$, $p<.01$). Ayrıca, özdeşleşme, ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda da “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=4.45$, $p<.01$). Şekil I’den de görüldüğü gibi, ayrımcılığın ve bireysel destek algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, kendini kabul boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Ayrıca, ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek

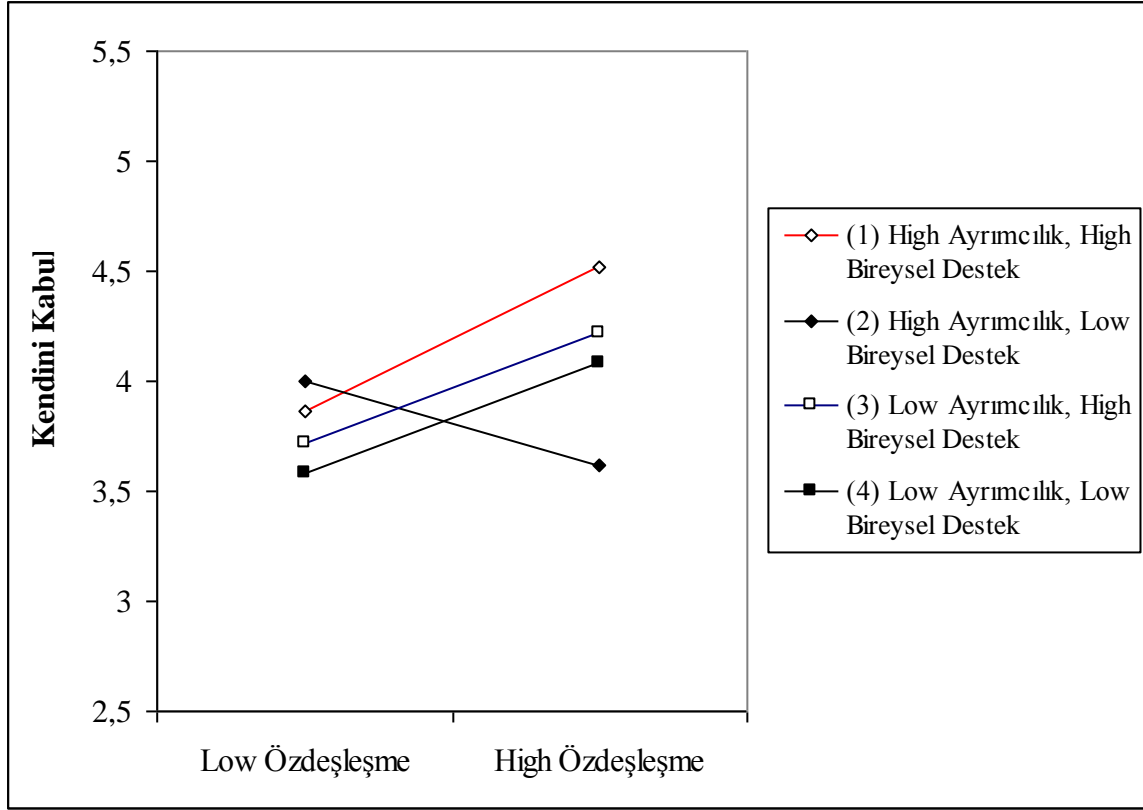
olduğu koşulda da 6zdeşleşmenin y6ksek olması kendini kabul boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır (Denence 4).

Tablo 10. “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Ayrımcılık ve Bireysel Destek arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş				
	β	R	F değişim	P
1. Basamak		.335	16.725	.000
Özdeşleşme	.183			
Ayrımcılık	.067			
Bireysel Destek	.161			
2. Basamak		.369	3.714	.012
Özdeşleşme X Ayrımcılık	-.121			
Özdeşleşme X Bireysel Destek	.184			
Ayrımcılık X Bireysel Destek	.088			
3. Basamak		.402	11.901	.001
Özdeşleşme X Ayrımcılık X Bireysel Destek	.328			

Şekil I. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek Arasındaki Etkileşimin

Kendini Kabul Üzerindeki Etkisi

III.II.I.II. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Desteğin Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi

Aiken ve West'in (1991) önerdiği şekilde, çoklu yönlendiricili regresyon analizi yapılmadan önce Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek değişkenleri merkezileştirilmiştir. Daha sonra merkezileştirilmiş olan bu değişkenler çarpılarak üç adet ikili etkileşim terimi (Özdeşleşme X Ayrımcılık; Özdeşleşme X Bireysel Destek; Ayrımcılık X Bireysel Destek) ve bir adet üçlü etkileşim terimi (Özdeşleşme X Ayrımcılık X Bireysel Destek) elde edilmiştir. Regresyon analizinde, ilk basamağa Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek değişkenleri (ana etkiler), ikinci basamağa yukarıda bahsi geçen üç adet ikili etkileşim terimi ve son basamağa ise üçlü etkileşim terimi girilmiştir.

Analizler, ilk basamakta regresyon eşitliğine girilen Özdeşleşme ($\beta=.18$; $t=3.14$ $p<.05$) ve Bireysel Destek ($\beta=.18$; $t= 3.30$ $p<.01$) değişkenlerinin çevresel hakimiyet düzeyini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir (denence 1 ve 2). (Bkz. Tablo 11). ÖzdeşleşmeXAyrımcılıkXBireysel Destek etkileşim terimi “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta=.305$; $t= 3.14$; $p<.05$). Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile çevresel hakimiyet değişkenleri arasındaki ilişkinin, algılanan ayrımcılık ve bireysel destek değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile çevresel hakimiyet arasındaki ilişkinin, ayrımcılık ve bireysel destek değişkenlerinin hangi düzeylerinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla, düzenleyici

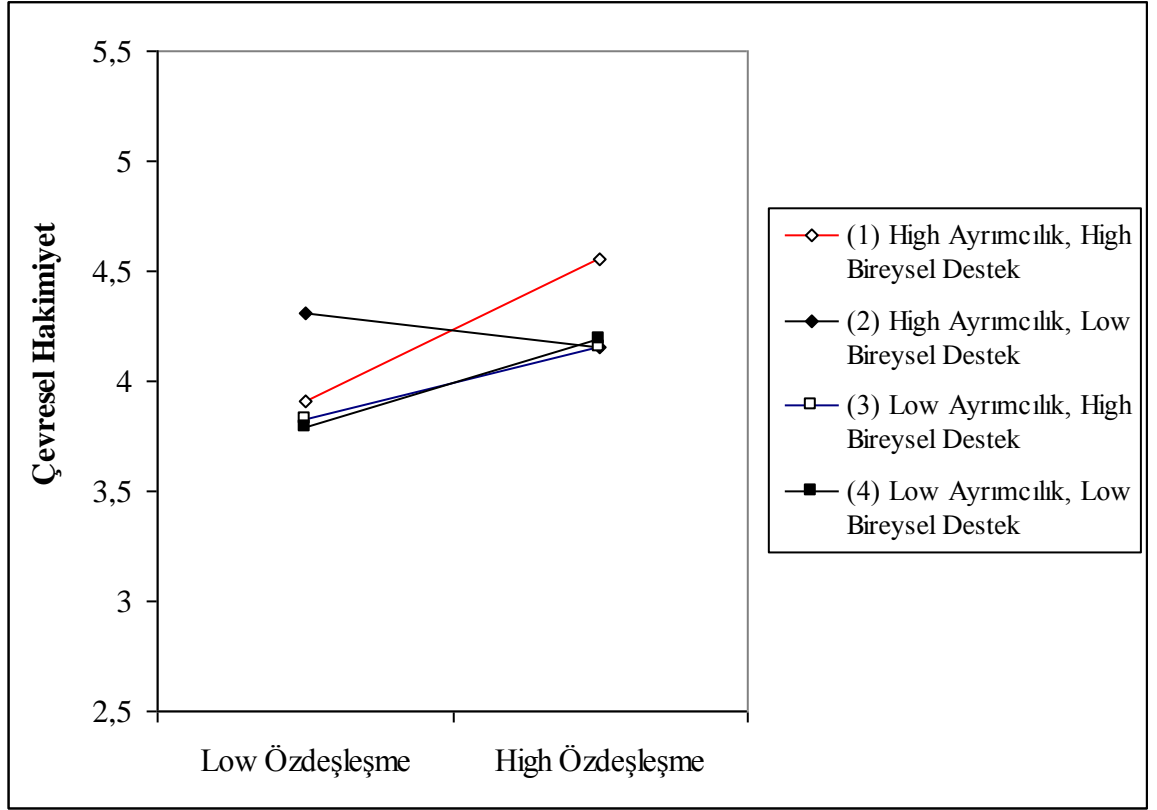
değişkenlerden (Ayrımcılık ve Bireysel Destek) bir standart sapma çıkartılarak ve eklenerek basit eğriler hesaplanmış, alt ve üst düzey ayrımcılık ve bireysel destek terimleri (koşullu değerler /conditional value) oluşturulmuş ve dört ayrı Basit Eğri (Simple Slope) testi yapılmıştır. Yapılan basit eğri analizlerine göre, Özdeşleşme, hem ayrımcılığın hem de bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=5.18, p<.01$). Ayrıca, özdeşleşme, ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda da “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=4.42, p<.01$). Şekil II’den de görüldüğü gibi, ayrımcılığın ve bireysel destek algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, çevresel hakimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Ayrıca, ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda da özdeşleşmenin yüksek olması çevresel hakimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır (Denence 4).

Tablo 11. “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Ayrımcılık ve Bireysel Destek arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş				
	β	R	F değişim	P
1. Basamak		.301	13.208	.000
Özdeşleşme	.180			
Ayrımcılık	.177			
Bireysel Destek	.008			
2. Basamak		.318	1.559	.199
Özdeşleşme X Ayrımcılık	-.050			
Özdeşleşme X Bireysel Destek	.151			
Ayrımcılık X Bireysel Destek	-.009			
3. Basamak		.351	9.841	.002
Özdeşleşme X Ayrımcılık X Bireysel Destek	.305			

Şekil II. Özdeşleşme Düzeyi, Ayrımcılık ve Bireysel Destek Arasındaki Etkileşimin

Çevresel Hâkimiyet Üzerindeki Etkisi

III. II. II. Grup Düzeyinde Çoklu Düzenleyicili Regresyon Analizleri

Alevilikle özdeşim düzeyinin ve grup içi dayanışmanın, katılımcıların kendini kabul ve çevresel hakimiyet boyutlarında iyi oluşlarını olumlu yönde (denence 1 ve 5); Alevilere yönelik sosyal baskı algısının ise olumsuz yönde yordayacağı (denence 6); ancak özdeşim düzeyi ile iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiyi, katılımcıların Alevilere yönelik sosyal baskı algısının ve grup içi dayanışma algısı değişkenlerinin yönlendireceği (denence 7) şeklindeki denencelerimizi test etmek için çoklu düzenleyici regresyon analizleri yapılmıştır.

III.II.II.I. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışmanın Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi

Aiken ve West'in (1991) önerdiği şekilde, çoklu yönlendiricili regresyon analizi yapılmadan önce Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışma değişkenleri merkezileştirilmiştir. Daha sonra merkezileştirilmiş olan bu değişkenler çarpılarak üç adet ikili etkileşim terimi (Özdeşleşme X Sosyal Baskı; Özdeşleşme X Grup Dayanışması; Sosyal Baskı X Grup Dayanışması) ve bir adet üçlü etkileşim terimi (Özdeşleşme X Sosyal Baskı X Grup Dayanışması) elde edilmiştir. Regresyon analizinde, ilk basamağa Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup içi Dayanışma değişkenleri (ana etkiler), ikinci basamağa yukarıda bahsi geçen üç adet ikili etkileşim terimi ve son basamağa ise üçlü etkileşim terimi girilmiştir.

Analizler, ilk basamakta regresyon eşitliğine girilen Özdeşleşme ($\beta=.141$; $t=2.53$ $p<.05$) ve Grup Dayanışması ($\beta=.250$; $t= 4.55$ $p<.05$) değişkenlerinin kendini kabul düzeyini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir (Denence 1 ve 5).(Bkz. Tablo 12). ÖzdeşleşmeXSosyal BaskıXGrup İçi Dayanışma etkileşim terimi “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta=.192$; $t= 2.29$; $p<.05$). Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile kendini kabul değişkenleri arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma algısı değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile kendini kabul arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma değişkenlerinin hangi düzeyinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla düzenleyici değişkenlerden (Sosyal baskı ve Grup içi dayanışma) bir standart sapma çıkartılarak ve eklenerek basit eğriler hesaplanmış, alt ve üst düzey sosyal baskı ve grup içi dayanışma terimleri (koşullu değerler /conditional value) oluşturulmuş ve dört ayrı Basit Eğri (Simple Slope) testi yapılmıştır (Aiken ve West, 1991). Yapılan basit eğri analizlerine göre, Özdeşleşme, hem sosyal baskının hem de grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=3.75$, $p<.01$). Ayrıca, özdeşleşme, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda da “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=2.16$, $p<.05$). Şekil III’den de görüldüğü gibi, sosyal baskının ve grup içi dayanışma algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, kendini kabul boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Ayrıca, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu

koşulda da özdeşleşmenin yüksek olması kendini kabul boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır

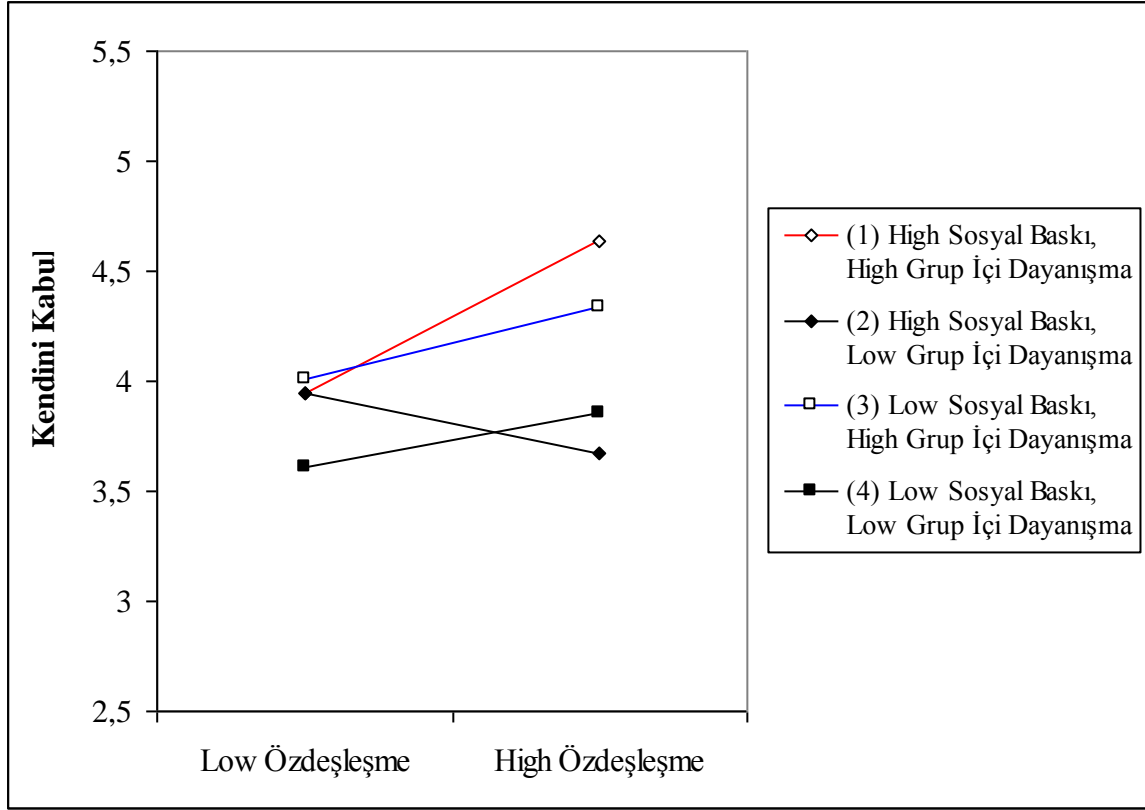
(Denence 7).

Tablo 12. “Kendini Kabul” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Sosyal Baskı ve Grup Dayanışması arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Kendini Kabul Boyutunda İyi Oluş				
	β	R	F değişim	P
1. Basamak		.370	21,080	.000
Özdeşleşme	.141			
Sosyal Baskı	.067			
Grup İçi Dayanışma	.250			
2. Basamak		.391	2.416	.066
Özdeşleşme X Sosyal Baskı	-.028			
Özdeşleşme X Grup içi Dayanışma	.147			
Sosyal Baskı X Grup İçi Dayanışma	.013			
3. Basamak		.405	5.242	.023
Özdeşleşme X Sosyal Baskı X				
Grup içi Dayanışma	.192			

Şekil III. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup İçi Dayanışma Arasındaki

Etkileşimin Kendini Kabul Üzerindeki Etkisi

III.II.II.II. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup İçi Dayanışmanın Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş Üzerindeki Etkisi

Aiken ve West'in (1991) önerdiği şekilde, çoklu yönlendiricili regresyon analizi yapılmadan önce Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup İçi Dayanışma değişkenleri merkezileştirilmiştir. Daha sonra merkezileştirilmiş olan bu değişkenler çarpılarak üç adet ikili etkileşim terimi (Özdeşleşme X Sosyal Baskı; Özdeşleşme X Grup Dayanışması; Sosyal Baskı X Grup Dayanışması) ve bir adet üçlü etkileşim terimi (Özdeşleşme X Sosyal Baskı X Grup Dayanışması) elde edilmiştir. Regresyon analizinde, ilk basamağa Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup İçi Dayanışma değişkenleri (ana etkiler), ikinci basamağa yukarıda bahsi geçen üç adet ikili etkileşim terimi ve son basamağa ise üçlü etkileşim terimi girilmiştir.

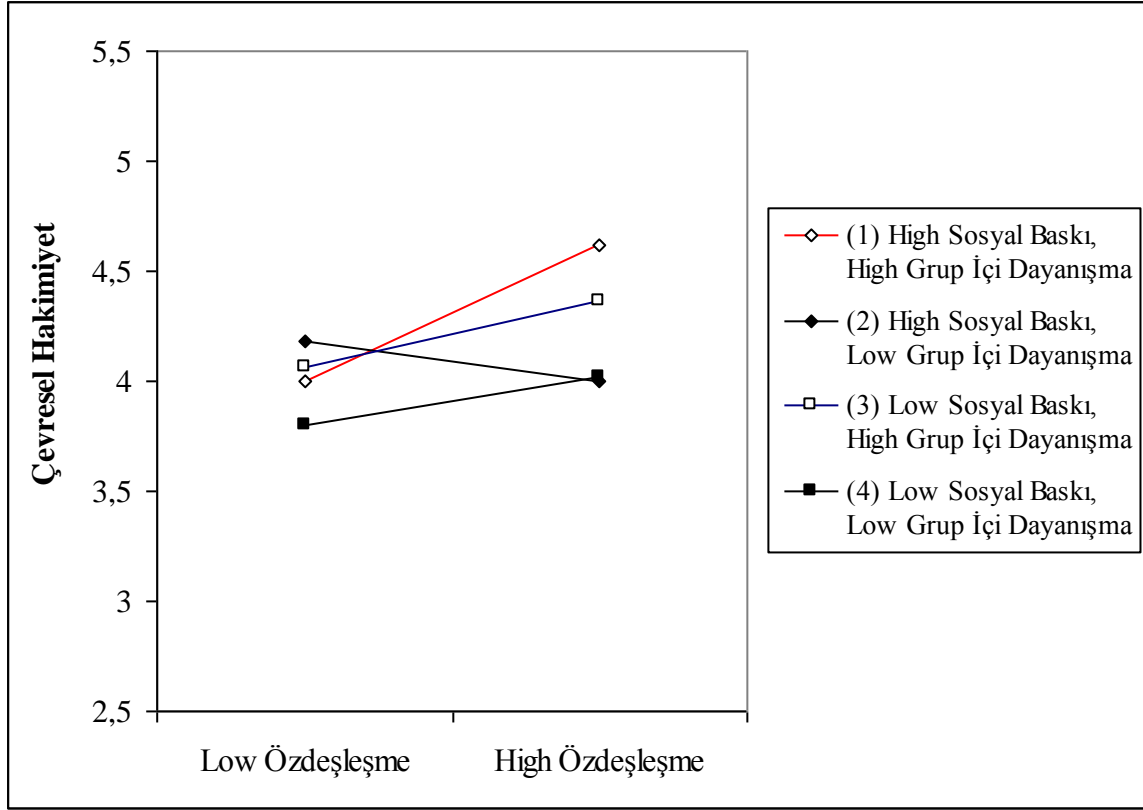
Analizler, ilk basamakta regresyon eşitliğine girilen Özdeşleşme ($\beta=.146$; $t=2.54$ $p<.05$) ve Grup Dayanışması ($\beta=.151$; $t= 2.68$ $p<.01$) değişkenlerinin çevresel hakimiyet düzeyini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir (Denence 1 ve 5).(Bkz. Tablo 13). ÖzdeşleşmeXSosyal BaskıXGrup İçi Dayanışma etkileşim terimi "Çevresel Hakimiyet" boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta=.170$; $t= 1.963$; $p<.05$). Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile çevresel hakimiyet değişkenleri arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile çevresel hakimiyet arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma değişkenlerinin hangi düzeyinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla düzenleyici

değişkenlerden (Sosyal baskı ve Grup içi dayanışma) bir standart sapma çıkartılarak ve eklenerek basit eğriler hesaplanmış, alt ve üst düzey sosyal baskı ve grup içi dayanışma terimleri (koşullu değerler /conditional value) oluşturulmuş ve dört ayrı Basit Eğri (Simple Slope) testi yapılmıştır (Aiken ve West, 1991). Yapılan basit eğri analizlerine göre, Özdeşleşme, hem sosyal baskının hem de grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=3.44$, $p<.01$). Ayrıca, özdeşleşme, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda da “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır ($t=2.08$, $p<.05$). Şekil IV’den de görüldüğü gibi, sosyal baskının ve grup içi dayanışma algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, çevresel hakimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Ayrıca, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda da özdeşleşmenin yüksek olması çevresel hakimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır (Denence 4).

Tablo 13. “Çevresel Hakimiyet” boyutunda iyi oluşun yordanmasında Özdeşleşme, Sosyal Baskı ve Grup Dayanışması arasındaki etkileşimin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Çevresel Hakimiyet Boyutunda İyi Oluş				
	β	R	F değişim	P
1. Basamak		.299	13.051	.000
Özdeşleşme	.146			
Sosyal Baskı	.090			
Grup İçi Dayanışma	.151			
2. Basamak		.319	1.808	.145
Özdeşleşme X Sosyal Baskı	-.022			
Özdeşleşme X Grup içi Dayanışma	.139			
Sosyal Baskı X Grup İçi Dayanışma	-.026			
3. Basamak		.333	3.853	.050
Özdeşleşme X Sosyal Baskı X				
Grup içi Dayanışma	.050			

Şekil IV. Özdeşleşme Düzeyi, Sosyal Baskı ve Grup İçi Dayanışma Arasındaki Etkileşimin Çevresel Hâkimiyet Üzerindeki Etkisi

IV. TARTIŞMA

Grupla özdeşleşme, aidiyet duygusunun varlığına işaret etmekte ve azınlık gruplarının iyi oluşlarında belirleyici rol oynamaktadır (Zheng vd. 2004; akt. Verkuyten, 2008). Özellikle, etnik ve dini gruplarla özdeşleşme, grup üyelerinin iyi oluşlarını olumlu yönde (Branscombe ve Smith, 2002; Phinney, Cantu ve Kurtz, 1997; Phinney ve Kohatsu, 1997; Roberts vd, 1999;); dış gruptan algılanan ayrımcılık ve sosyal kimliğe yönelik algılanan baskı ise olumsuz yönde etkilemektedir (Chiriboga, Kim ve Rhew, 2010; Daye vd., 2008; Pascoe ve Richman, 2009; Torres ve Ong, 2010; Yoo ve Lee, 2009; Yoo ve Lee, 2011). Ancak, bu gibi durumlarda, bireylerin grup üyelerinden algıladıkları sosyal destek ve grup içi dayanışma, onların iyi oluşlarını arttırmaktadır (Haslam vd., 2004; Haslam ve Reicher, 2006; Jimmieson, McKimmie, Hannam ve Gallegher, 2010; Plant ve Sachs-Erikson, 2004).

Bu çalışmada, grupla özdeşleşme düzeyinin, gruba yönelik algılanan baskı ve ayrımcılık durumlarında, grup içi bireysel destek ve grup içi dayanışma algılarına bağlı olarak, grup üyelerinin iyi oluşlarını ne şekilde etkilediği araştırılmıştır. Alevilerin kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri ile iyi oluşları arasındaki ilişki hem bireysel hem de grup düzeyinde incelenmiştir. Buna göre, ilk olarak, Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin, Alevi bireylerin, sahip oldukları kimlikten ötürü, kişisel yaşamlarında ayrımcılığa maruz kalma algılarıyla, kendi grup üyelerinden algıladıkları bireysel desteğe göre değişip değişmediği bireysel düzeyde incelenmiş; ikinci olarak ise Alevi kimliğiyle özdeşleşme ve iyi oluş arasındaki ilişkinin, Alevi bireylerin, bir grup kimliği olarak Aleviliğe yönelik toplumsal baskı yapıldığı algılarıyla, kendi gruplarında gözlemledikleri grup-içi dayanışma algısına göre değişip değişmediği grup düzeyinde araştırılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, ilk olarak bireysel düzeyde yapılan analizler, özdeşleşme ve bireysel destek değişkenlerinin hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet düzeylerini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir. Bu sonuç, Alevilerin sosyal kimlikleriyle özdeşleşme düzeylerinin yüksek olmasının, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyeceği ve Alevilerin sırf Alevi oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıkları algısının, onların iyi oluşlarını olumsuz yönde etkileyeceği şeklindeki birinci ve ikinci denenceleri desteklemektedir. Ayrıca, bireysel düzeyde yapılan analizlerde, özdeşleşme x ayrımcılık x bireysel destek etkileşim terimi de hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet değişkenleri arasındaki ilişkinin, algılanan ayrımcılık ve bireysel destek değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile kendini kabul ve çevresel hâkimiyet boyutları arasındaki ilişkinin, ayrımcılık ve bireysel destek değişkenlerinin hangi düzeyinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla, her bir boyut için ayrı ayrı yapılan basit eğri testi analizlerine göre ise özdeşleşme, hem ayrımcılığın hem de bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda, kendini kabul ve çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Özdeşleşme, ayrımcılığın düşük, bireysel desteğin yüksek olduğu koşulda da hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutlarında iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Ayrımcılığın ve bireysel destek algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Bu sonuç ise, Alevilerin, diğer Alevilerden algıladıkları bireysel destek, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir ile Alevilikle özdeşim düzeyinin ve diğer Alevilerden algılanan bireysel desteğin yüksek olması, ayrımcılığa maruz kalma

algısının yüksek olduğu durumlarda bile, Alevilerin iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir şeklindeki üçüncü ve dördüncü denenceleri desteklemektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, ikinci olarak grup düzeyinde yapılan analizler, özdeşleşme ve grup dayanışması değişkenlerinin hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutlarını anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir. Bu sonuç, Alevilerin sosyal kimlikleriyle özdeşim düzeylerinin yüksek olmasının, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyeceği ve Alevilerin, yaşadıkları toplumda Alevi topluluğuna yönelik sosyal baskı olduğu algısının, onların iyi oluşlarını olumsuz yönde etkileyeceği şeklindeki birinci ve beşinci denenceleri desteklemektedir. Ayrıca, grup düzeyinde yapılan analizlerde özdeşleşme x sosyal baskı x grup içi dayanışma etkileşim terimi hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutlarında iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Sonuçlar, özdeşleşme düzeyi ile hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet değişkenleri arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma algısı değişkenleri tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Özdeşleşme ile kendini kabul ve çevresel hâkimiyet arasındaki ilişkinin, sosyal baskı ve grup içi dayanışma değişkenlerinin hangi düzeyinde anlamlı olduğunu saptamak amacıyla, her bir boyut için ayrı ayrı yapılan basit eğri analizlerine göre, özdeşleşme, hem sosyal baskının hem de grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda, hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Özdeşleşme, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda da hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu anlamlı şekilde yordamaktadır. Sosyal baskının ve grup içi dayanışma algılarının yüksek olduğu koşulda, özdeşleşmenin yüksek olması, hem kendini kabul hem de çevresel hâkimiyet boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Ayrıca, sosyal baskının düşük, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu koşulda da özdeşleşmenin yüksek olması kendini kabul

boyutunda iyi oluşu arttırmaktadır. Bu sonuçlar, Alevilerin bütün bir grup olarak Aleviler arası dayanışma düzeyini yüksek algılamaları, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyecektir ve Alevilerin grup kimlikleriyle özdeşleşme düzeylerinin yüksek olduğu ve grup içi dayanışmanın yüksek algılandığı durumlarda, bireylerin üyesi buldukları gruba yönelik baskı yapıldığı algısı yüksek olsa bile, onların “iyi oluşları” olumsuz etkilenmeyecektir, şeklindeki altıncı ve yedinci denenceleri desteklemektedir.

Tüm bu sonuçlar, sosyal psikoloji literatürüyle uyumlu olarak, grupla özdeşleşmenin, algılanan ayrımcılık durumunda, bireylerin iyi oluşlarında anahtar rol üstlendiğini göstermektedir. Literatürde yer alan çalışmalar, bu bağlamda iki sonuca işaret etmektedir. Birincisi, grup özdeşleşmesi, potansiyel stresörlerle karşılaşıldığında ortaya çıkan bilişsel değerlendirme süreçleriyle ilgilidir. İkincisi, grup özdeşleşmesi, bireyleri, potansiyel stresörlerin negatif etkilerinden korumaktadır (Branscombe vd., 1999; Haslam vd., 2004; Haslam vd., 2005; Haslam ve Reicher, 2006; Postmes ve Branscombe, 2002). Bu olumlu etkinin ortaya çıkabilmesinde gruptan alınan sosyal destek belirleyici bir role sahiptir (Jimmieson, McKimmie, Hannam ve Gallegher, 2010). Bir kimlikle kurulan özdeşleşme ve grup içi yanlılık, sosyal kimlik kuramına göre bireylerin olumlu bir benlik kavramı (self-concept) edinme çabalarını yansıtır (Kinket ve Verkuyten, 1999). Benlik kavramı, bireyin belli bir gruba ait olduğu bilgisiyle ortaya çıkar ve bu durum, grup üyeliğine bağlılığı, birey için duygusal anlamları olan bir süreç haline getirir. Böylelikle bireyler olumlu bir sosyal kimliğe ulaşmak ve onu korumak için motive olurlar (Kinket ve Verkuyten, 1999).

Özdeşleşme, iyi oluş, bireysel ve kolektif destek algıları ve algılanan ayrımcılık ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada da, kendi gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşim kuran Alevi kimliğinin üyeleri, ayrımcılığa maruz kaldıklarını hissettiklerinde, kendi

gruplarından bireysel destek ve dayanışma aramakta; böylelikle psikolojik iyi oluşlarını koruyabilmektedir. Hem bireysel hem de grup düzeyinde yapılan analizler, algılanan ayrımcılık yüksek düzeyde de olsa, Alevilerin kimlikleriyle kurdukları özdeşleşme düzeyinin de yüksek olmasının ve bireysel destek ile grup dayanışması algılamalarının, onların iyi oluşlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, olumlu bir kimlik algısına sahip olmanın önemini göstermekte ve literatür bulgularıyla da paralellik göstermektedir. Buna göre, kapsayıcı bir kimlik, bireylere aidiyet ve yeterlilik duyguları kazandırmakta, bireylerin kendilerini kabullerine olumlu katkı ve sosyal destek sağlamaktadır (Smith ve Silva, 2011). Ayrıca, olumlu bir etnik kimlik algısı, kimliklerinden ötürü haksızlığa maruz kaldığını hisseden bireylerin yaşadığı olumsuz duygulara karşı da bir tampon işlevi görmektedir (Schmitt ve Branscombe, 2002). Bu bulgu Aleviler bağlamında değerlendirildiğinde, iç gruplarıyla özdeşim düzeyi yüksek olan Aleviler, yüksek düzeyde ayrımcılık algıladıklarında, örneğin, kendi iç grupları dışında evlilik yapmayarak (“kız alıp-vermeme” vs), ritüellerini kendilerine özgü ibadet mekânlarında (cemevleri) yerine getirerek ya da yaşadıkları bölgelerde sadece kendi kimliklerinden bireylerin yaşadığı yerlere yerleşerek, kendilerine özgü bir benlik (self) oluşturmakta ve böylelikle hem kimliklerinin özgünlüğünü hem de psikolojik iyi oluşlarını korumaya çalışmaktadırlar.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular kuramsal bağlamda değerlendirildiğinde, her ne kadar çalışma kuramı test etmeye yönelik organize edilmemiş olsa da, Branscombe, Schmitt ve Harvey (1999)'in reddetme-özdeşleşme modeline de destek sağlamaktadır. Bu model, grupla özdeşleşme, algılanan ayrımcılık ve iyi oluş arasındaki ilişkilere odaklanan bir modeldir. Buna göre, algılanan ayrımcılık, dezavantajlı gruplar arasında grup özdeşleşmesinin yolunu açmaktadır; ana akımdan öznel bir kopuş olarak deneyimlenmekte

ve psikolojik iyi oluş bundan zarar görmektedir. Son olarak, bireylerin kendi azınlık gruplarıyla özdeşleşmeleri onların psikolojik iyi oluşlarını arttırmaktadır. Her üç argüman da, Aleviler bağlamında yapılan bu çalışmada hem niceliksel analizlerce desteklenmekte hem de çalışma öncesi yapılan mülakatlarda niteliksel destek bulmaktadır. Özdeşim düzeyi yüksek olan ve ayrımcılık algılayan Aleviler, kendi gruplarıyla daha fazla özdeşim kurmanın yolunu aramaktadır. Örneğin, çalışmada kullanılan ölçeklere temel oluşturması için, çalışma öncesinde Alevi “dede”leriyle ve üç kuşağın bir arada olduğu bir aileyle (Bkz. Ek 3) yapılan mülakatlarda, “Kimliğinize yönelik ayrımcılık hissetmeniz durumunda ne yaparsınız?” sorusuna verilen yanıt “Bizim insanımıza yakın olmaya çalışırız.” şeklinde verilen ortak bir cevap olmuştur. Bir başka deyişle, Alevi bireyler kendi gruplarıyla yakınlaşıp kendi kimlikleriyle özdeşim kurmayı, ayrımcılık algısına karşı bir başa çıkma mekanizması olarak kullanmışlardır. Bu bulgu da sosyal psikoloji literatüründe kendisine destek bulmaktadır (Haslam ve Reicher, 2006; Outten, Scmitt, Garcia ve Branscombe, 2002; Plant ve Sachs-Erikson, 2004;) Yine, ayrımcılık algılanması durumu, psikolojik iyi oluşu olumsuz yönde etkilemekte hatta zihin sağlığına zarar vermektedir. Alevi bir “dede” ile yapılan mülakatta, “dede”den kendi ayrımcılık deneyimlerini anlatması istendiğinde, gençlik yıllarında askerliğini yaptığı esnada kendisine yönelik hakaret tümcesi eşliğinde söylenen “pis Alevi” anlamındaki söz nedeniyle aylarca kendine gelemediğini ve bunun için psikiyatri servisinden destek aldığını ifade etmiştir (Bkz. Ek 2).

Brown (1995), önyargıyı, “bir grubun üyelerine, salt o grubun üyesi olmalarından dolayı, aşağılayıcı sosyal tutumlar ya da bilişsel inançlarla yaklaşmak, onlar hakkında olumsuz duygular beslemek ya da onlara karşı düşmanca ya da ayrımcı davranışlar sergilemek” olarak tanımlamaktadır (Akt. Hogg and Vaughan, 2007). Bu tanım, algılanan ayrımcılığın nasıl oluştuğuna dair ipuçları sunmaktadır. Öyle ki, çoğunluğu oluşturan

grubun, sayıca daha az olan gruplara uzun zamana yayılmış bir süreçte ayrımcı, kötüyeyici, yok etmeye yönelik tutumlarla yaklaşması, birey bizzat bu duruma maruz kalmasa bile, kuşaklar boyu, karşı gruptan bir kötülük geleceği beklentisiyle yaşanmasına yol açmaktadır. Ancak, bu durumda da temel koşul, bireylerin sosyal kimlikleriyle kurdukları özdeşleşmenin yüksek düzeyde olmasıdır. Bu çalışma kapsamında yapılan ve oluşturulan ölçeklere temel olan mülakatlarda bu durum tüm çıplaklığıyla görülmektedir. Anneanne ile anneannenin kızı ve torununun bir arada olduğu bir ortamda yapılan mülakatta, 1978’de Maraş katliamına maruz kalan aile bireyinin (Anneannenın kız kardeşi, gözleri oyularak öldürülmüş ve cesedi bir çöpe atılmıştır) yaşadıkları, hem anneannenin ve kızının hem de o tarihte henüz doğmamış olan torunun kendi kimliğine yönelik algılarını birbir etkilemiştir. Özellikle torunları, hemen hemen hiç olumsuz bir durumla karşılaşmamış olmasına rağmen, kimliklerinden ötürü dışlanacaklarını düşünmekte ve Sünni gruptan ayrımcı bir tutumla karşılaşacaklarına dair bir “beklenti” içinde yaşamını sürdürmektedir (Bkz. Ek 3). Çalışmada kullanılan ayrımcılık algısı ölçeğine verilen yanıtların, çok net bir şekilde ayrımcılığa maruz kaldıkları algısını yansıtmaması, torunun kişisel düzeyde hissettiklerinin, aslında Alevi toplumunun pek çok bireyi tarafından da hissedildiği anlamına gelmektedir.

Son olarak, çalışma bulgularının da işaret ettiği gibi, kimlikle özdeşleşmenin varlığı, test edilmek üzere oluşturulan her durumda Alevi bireylerin iyi oluşlarını olumlu yönde etkilemektedir. Çalışma öncesinde yapılan mülakatlardan elde edilen sonuç da bu yöndedir. Örneğin, ayrımcılığa maruz kaldıklarına ilişkin algısı olan katılımcılar, kendi gruplarıyla iletişim halinde oldukları sürece, bu durumun gündelik yaşamlarını ve iyi oluşlarını olumsuz yönde etkilemediğini ifade etmişlerdir. Sosyal psikoloji literatüründe yer alan ve bu bağlamda yapılan çalışmalar da bireylerin kendi iç gruplarıyla yaşamlarını

devam ettirmelerinin ve onlardan gördükleri desteğin, onların iyi oluşlarını pozitif yönde etkilediğini bildirmektedir (Haslam ve Reicher, 2006; Plant ve Sachs-Erikson, 2004).

İnsanların yaşamında bireysel benliklerinin yanında toplumsal/kolektif benlikleri de önemlidir. Toplumsal benlikleriyle kurdukları özdeşimin düzeyi, kimliklerine yönelik algılarını birebir etkilemektedir. Bireylerin kolektif benliklerini özgürce ifade edememeleri, ait oldukları kimlikten ötürü ayrımcılık algılamaları psikolojik sağlıkla bağlantılı olumsuzluklara yol açmaktadır. Böyle bir çalışmanın yapılmış olması, ortaya çıkabilecek sosyal, kültürel, ekonomik ve sağlıkla ilgili sorunlara yönelik önleyici bir rol üstlenebilir. Ayrıca ülkemizde sosyal psikoloji literatürü göz önünde bulundurularak yapılmış böylesi bir çalışmanın olmaması ve özgün bir çalışma yapılmış olmasının bu yönde yapılacak başka çalışmalara öncü olmasını sağlayacağı varsayılmaktadır.

Yapılan çalışmanın korelasyonel bir çalışma olması, elde edilecek sonuçlara ilişkin kesin bir neden-sonuç ilişkisi kurulmasına olanak tanımamaktadır. Çalışmanın belli bir bölgede yaşayan Alevilerle (Kahramanmaraş-Elbistan) yürütülmüş olması da sonuçların tüm gruplara genellenebilirliği bakımından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Gelecekte, bu bağlamda yapılacak çalışmaların, daha geniş bir örneklem grubuyla yapılması ve Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Alevi bireyleri de kapsamaya söz konusu sınırlılıkları engellemede rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksüt, H. (2010). *Aleviler: Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan*. İstanbul: Yurt Kitap-Yayın.
- Arslan, Serap (2006). Farklı soyutlama düzeylerinde benlik temsilleri -I- : Bireysel benlik ve kolektif benlik ya da ‘Ben’lik ve ‘Biz’lik. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9, 81–99.
- Arslan, Serap (2007). Farklı soyutlama düzeylerinde benlik temsilleri -II- : ‘Bireysel Benlik’le ilgili etmenlerin ‘Kolektif Benlik’ temsiline etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10, 1–15.
- Aydın, E. (2010). *Kimlik mücadelesinde Alevilik*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Ankara: Aşina Yayınları.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Birdoğan, N. (2010). *Anadolu’nun gizli kültürü Alevilik*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bombay, A., Matheson, K., ve Anisman, H. (2010). Decomposing identity: Differential relationships between several aspects of ethnic identity and the negative effects of perceived discrimination among first nations adults in Canada. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16, 507–516.
- Bozkurt, F. (2005). *Toplumsal boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Branscombe, N. R., Scmitt, M. T., ve Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African-Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 135–149.
- Brown, J. D. (1998). *The self*. California: McGraw-Hill.
- Brown, R. (2000). Social identity theory: Past achievements, current problems and future

- challenges. *European Journal of Social Psychology*, 30, 745–778.
- Bruinessen, V. M. (2009). *Kürtlük, Türklük, Alevilik: Etnik ve dinsel kimlik mücadeleleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cassidy, C., O'Connor, R., Howe, C. ve Warden, D. (2004). Perceived discrimination and psychological distress: The role of personal and ethnic self-esteem. *Journal of Counseling Psychology*, 51, 329–339.
- Cohen, Sheldon (2004). "Social Relationships and Health". *American Psychologist* 59, 676- 684.
- Gaudet, S., Clement, R., ve Deuzeman, K. (2005). Daily hassles, ethnic identity and psychological adjustment among Lebanese-Canadians. *International Journal of Psychology*, 40, 157-168.
- Güleç, C. (2011). *İnanç ve ahlak bağlamında Alevi öğretisi*. İstanbul: Yurt Kitap-Yayın.
- Dick, R. V. ve Haslam, S. A. (1996) Stress and well-being in the workplace: Support for key propositions from the social identity approach. J. Jetten, C. Haslam, S. A. Haslam (Eds.), *The social cure: Identity, health, and well-being*. London & New York: Psychology Press.
- Dierendonck, D. V. (2005). The construct validity of Ryff's scales of psychological well-being and its extension with spiritual well-being. *Personality and Individual Differences*, 36, 629–643.
- Ellemers, N., Kortekaas, P., ve Ouwerkerk, J. W. (1999). Self categorization, commitment to the group, and group self esteem as related but distinct aspect of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371–389.

- Ethier, K. A. ve Deaux, K. (1994). Negotiating social identity in a changing context. Maintaining identification and responding to threat. *Personality and Social Psychology*, 67, 243–251.
- Ghavami, N., Fingerhut, A., Peplau, A. L., Grant, S. K. Ve Wittig, A. (2011). Testing a model of minority identity achievement, identity affirmation, and psychological well-being among ethnic minority and sexual minority individuals. *Cultural Diversity and Ethnic Psychology*, 17, 79-88.
- Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal beceri eğitime yönelik programın üniversite öğrencilerinin, sosyal beceri, öznel ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış doktora tezi.
- Haslam, S. A., Jetten, J., O'Brien, A., ve Jacobs, E. (2004). Social identity, social influence, and reactions to potentially stressful tasks: Support for the self-categorization model of stress. *Stress and Health*, 20, 3–9.
- Haslam, S. A., Jetten, J., Postmes, T., ve Haslam, C. (2009). Social identity, health and well-being: An emerging agenda for applied psychology. *Applied Psychology: An International Review*, 58, 1–23.
- Haslam, S. A., ve Reicher, S. (2006). Stressing the group: Social identity and the unfolding dynamics of responses to stress. *Journal of Applied Psychology*, 91, 1037–1052.
- Hogg, M. A., ve Abrams, D. (1993). Uncertainty reduction. In M.A. Hogg ve D. Abrams (Eds.), *Group motivation: Social psychological perspectives* (pp. 173–190). England: Harvester Wheatsheaf.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, M. G. (2007). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler*. İstanbul: İmge Yayınları.

- Iwamoto, D. K., ve Liu, W. M. (2010). The impact of racial identity, Asian values, and race-related stress on Asian Americans and Asian international college students' psychological well-being. *Journal of Counseling Psychology, 57*, 79-91.
- Jang, Y., Chiriboga, A. D., Kim, G. ve Rhew, S. (2010). Perceived discrimination, sense of control, and depressive symptoms among Korean American older adults. *Asian American Journal of Psychology, 1*, 129-135.
- Jones, M. D., ve Galliher, R. V. (2007). Ethnic identity and psychosocial functioning in Navajo adolescents. *Journal of Research on Adolescence, 17*, 683-696.
- Kellezi, B., Reicher, S., ve Cassidy, C. (2009). Surviving the Kosovo conflict: A study of social identity, appraisal of extreme events, and mental well-being. *Applied Psychology: An International Review, 58*, 59-83.
- Kiang, L., Yip, T., Gonzales-Backen, M., Witkow, M., ve Fuligni, A. J. (2006). Ethnic identity and the daily psychological well-being of adolescents from Mexican and Chinese backgrounds. *Child Development, 77*, 1338-1350.
- Korkmaz, E. (2008). *Dört kapı kırk makam*. İstanbul: Anahtar Yayınları.
- La Framboise, T., Coleman, H.L.K., ve Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological Bulletin, 114*, 395-412.
- Lee, R. M. (2005). Resilience against discrimination: Ethnic identity and other-group orientation as protective factors for Korean Americans. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 36-44.
- Meşe, G. (1999). *Sosyal kimlik ve yaşam stilleri*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış doktora tezi.
- Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A., & Mielke, R., (1999). Strategies to cope with

negative identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 229–245.

Mummendey, A., Mielke, R., Wenzel, M., & Kanning, U. (1996). Social identity of East Germans: The process of unification between East and West Germans as a challenge to cope with “negative social identity.” In G. M. Breakwell & E. Lyons, (Eds.) *Changing European identities: Social psychological analyses of social change* (405–428). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Olsson, T., Özdalga, E., ve Raudvere, C. (2010). *Alevi kimliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Orford, Jim. (1992). *Community Psychology Theory and Practice* (1.Baskı) John Wiley&Sons. England.

Outten, H., Scmitt, M., Garcia, D., ve Branscombe, N. (2009). Coping options: Missing links between minority group identification and psychological well-being. *Applied Psychology: An International Review*, 58, 146–170.

Öztürk, Ü. (2009). *Damlanın İçindeki Gerçek: Alevilerin Büyük Sırrı*. İstanbul: Yurt Kitap-Yayın.

Pascoe, A. E. ve Richman, S. L. (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review, *Psychological Bulletin*, 135, 531–554.

Phinney, J. S., ve Devich-Navarro. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7, 3–32.

Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., ve Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57, 493–510.

- Phinney, J. S., ve Ong, A. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology, 54*, 271-281.
- Plant, A. E. ve Sachs-Ericsson, N. (2004). Racial and ethnic differences in depression: The roles of social support and meeting basic needs. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*, 41–52.
- Roberts, R. E., Phinney, J. S., Masse, L. C., Chen, Y. R., Roberts, C. R. ve Romero, A. (1999). The structure of ethnic identity of young adolescents from diverse ethnoculturel groups. *Journal of Early Adolescence, 19*, 301–322.
- Ryff, C. D., ve Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies, 9*, 13–39.
- Schmitt, T. M. ve Branscombe, R. N. (2002). The meaning and consequences of perceived discrimination in disadvantaged and privileged social groups. *European Review of Social Psychology, 12*, 167–199.
- Sorias, Oya (1992). Hasta ve sağlıklı öğrencilerde yaşam stresi, sosyal destek ve ruhsal hastalık ilişkisinin incelenmesi. *Seminer Psikoloji Dergisi, 9*, 33–49.
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.
- Turner, J. C., & Brown, R. (1978). Social status, cognitive alternatives and intergroup relations. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of inter-group relations* (pp. 201- 226). London: Academic Press.

- Turner, J.C., Hogg, M.A., Oakes, P.J., Reicher, S.D., ve Wetherell, M.S. (1987). *Rediscovering the social group*. Oxford: Basil Blackwell.
- Torres, L., ve Ong, A. D. (2010). A daily diary investigation of Latino ethnic identity, discrimination, and depression. *Culturel Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *16*, 561-568.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldız, A. A., Verkuyten, M. (2011). Inclusive victimhood: Social identity and the politicization of collective trauma among Turkey's Alevis in Western Europe. *Peace and Conflict*, *17*, 243-269.
- Yoo, C. H. ve Lee, M. R. (2005). Ethnic Identity and Approach-Type Coping as Moderators of the Racial Discrimination/Well-Being Relation in Asian Americans. *Journal of Counseling Psychology*, *52*, 497–506.
- Yoo, C. H. ve Lee, M. R. (2009). Does ethnic identity buffer or exacerbate the effects of frequent racial discrimination on situational well-being of Asian Americans? *Asian American Journal of Psychology*, *1*, 70–87.
- Verkuyten, M. ve Nekuee, S. (1999). Subjective well-being, discrimination and culturel conflict: Iranians living in the Netherlands. *Social Indicators Research*, *47*, 281–306.
- Verkuyten, M., & Thijs, J. (2001). Ethnic and gender bias among Dutch and Turkish children in late childhood: The role of social context. *Infant and Child Development*, *10*, 203–217.
- Verkuyten, M., & Zaremba, K. (2005). Inter-ethnic relations in a changing political context. *Social Psychology Quarterly*, *68*, 375–386.
- Verkuyten, M. (2007). Religious group identification and inter-religious relations: A study

among Turkish-Dutch Muslims. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10, 341–357.

Alevilere camide uygulamalı ders. (2010, Aralık, 30). Erişim tarihi: 13 Ocak 2011, <http://www.hacibektasvakfi.web.tr/icerik/alevi-ogrencilere-camide-uygulamali-ders>

Büyük Alevi Kurultayı Toplanıyor. (2010, Kasım, 2). Erişim tarihi: 13 Ocak 2011, <http://www.hacibektasvakfi.web.tr/icerik/buyuk-alevi-kurultayi-toplaniyor-0>

Alevilerin Cumhuriyetle ve Laiklikle İmtihanı (2008, Ocak, 8). Erişim tarihi: 22 Haziran 2012.

http://www.psakd.org/alevilerin_cumhuriyet_laiklikle_imtihani1.html

Alevi'yse Ne Var Bunda? (2011, Haziran, 19). Erişim tarihi: 22 Haziran 2012.

http://www.alevihaberajansi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=11890&Itemid=39

EK 1

ARAŞTIRMADA KULLANILAN FORM VE ÖLÇEKLER

Gönüllü Katılım ve Bilgilendirme Formu

Sayın katılımcı,

Bu araştırma Mersin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü'nde, Yrd. Doç. Dr. Serap Akfırat'ın danışmanlığında yürütülen, Umut YILMAZ'ın yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Bu tez kapsamında sosyal kimlik, sosyal destek ve iyi oluş arasındaki ilişkiler sosyal psikolojik bakımdan incelenmektedir. Bu çalışmada her soruya vereceğiniz yanıt son derece önemlidir. Lütfen anketin başındaki bütün açıklamaları dikkatlice okuyarak size en uygun cevabı işaretleyiniz.

Ankette yer alan soruların doğru veya yanlış bir cevabı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüz ve ne hissettiğinizdir. Sizden kimliğinizle ilgili hiçbir bilgi istenmemektedir. Vereceğiniz bilgiler, yalnızca araştırmacılar tarafından, grup düzeyinde değerlendirilecektir. Çalışmadan elde edilecek sonuçlar sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.

Ankete katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada sizi rahatsız eden herhangi bir soruyla karşılaşırsanız ya da ankete devam etmek istemezseniz anketi yarıda bırakabilirsiniz. Veri toplama ve analiz sürecinin sonunda elde edilen bulgularla ilgili tüm sorularınız cevaplandırılacaktır.

Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için; Mersin Üniversitesi Sosyal Psikoloji yüksek lisans öğrencisi ve Elbistan Devlet Hastanesi psikologu Umut Yılmaz (E-posta: umutyilmaz2000@hotmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Tarih

İmza

----/----/-----

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yaşınız :

Cinsiyetiniz :

Mesleğiniz :

Eğitim Düzeyiniz : Okuma-Yazma Biliyor İlkokul Mezun Ortaokul Mezun

Lise Mezun Üniversite Mezun

Yüksek Lisans/Doktora Mezun

ÖZDEŞLEŞME ÖLÇEĞİ

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Alevi olmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
2. Kendimi Alevi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
3. Diğer Alevilerle aramda güçlü bağlar olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
4. Alevi olmayan biri Alevileri eleştirdiğinde kişisel olarak üstüme alınırım.	1	2	3	4	5

ALGILANAN AYRIMCILIK ÖLÇEĞİ

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Aleviler iş ararlarken ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5
2. Aleviler ev ararken ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5
3. Aleviler sokakta ya da alışveriş yaparken ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5
4. Aleviler okulda ya da işyerinde ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5
5. Aleviler oturdukları mahallelerde ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5
6. Aleviler kendi kültürlerini yaşarken ayrımcılığa maruz kalırlar.	1	2	3	4	5

ALGILANAN SOSYAL BASKI ÖLÇEĞİ

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Ülkemizde Alevilerin kendi kimliklerini yaşamalarına izin verilmemektedir.	1	2	3	4	5
2. Aleviler gelenek, görenek ve adetlerini özgürce yaşayamamaktadır.	1	2	3	4	5
3. Aleviler ibadetlerini özgürce yapamamaktadır.	1	2	3	4	5
4. Başka dini değerler Alevilere dayatılmaktadır (zorunlu din dersi vs.).	1	2	3	4	5
5. Aleviler kendi yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine kendileri karar verememektedir.	1	2	3	4	5
6. Yasaların yapılması ve yürütülmesi ile ilgili olarak Alevilere yeterince söz hakkı verilmemektedir.	1	2	3	4	5
7. Alevi kimliği asimile edilmeye çalışılmaktadır.	1	2	3	4	5

ALGILANAN GRUP İÇİ DAYANIŞMA ÖLÇEĞİ

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Aleviler, birbirleriyle sevinç ve kederlerini paylaşırlar.	1	2	3	4	5
2. Aleviler birbirlerinin derdinden anlar.	1	2	3	4	5
3. Alevilerin kendi aralarındaki dayanışma oldukça güçlüdür.	1	2	3	4	5
4. Alevi birinin başına kötü bir olay geldiğinde diğer Aleviler ona destek olmaya çalışırlar.	1	2	3	4	5

5. Aleviler, ihtiyaç duyulduğunda birbirlerine duygusal destek ve yardım sağlar.	1	2	3	4	5
6. Aleviler, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinin yanındadır.	1	2	3	4	5
7. Aleviler, kendi gruplarında maddi sıkıntı çeken kişilere yardım etmeye çalışır.	1	2	3	4	5
8. Aleviler, düğün, cenaze gibi olağandışı durumlarda birbirlerine maddi ve manevi açıdan destek olur.	1	2	3	4	5
9. Aleviler maddi manevi her açıdan birbirlerinin iyiliğini gözetirler.	1	2	3	4	5
10. Aleviler, kendi içlerinden biri saldırıya uğrarsa, hep birlikte o kişiyi korumaya çalışır.	1	2	3	4	5

SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Başıma kötü bir olay gelirse, Sünnilerden çok Alevilerin bana destek olacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5
2. Parasal açıdan sıkıntıya düşersem, Sünnilerden çok Alevilerin bana yardım edeceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
3. Sevincimi ve kederimi bir Alevi'ye daha rahat anlatabilirim.	1	2	3	4	5
4. Alevi arkadaşlarımdan bana her açıdan destek olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5. İşler kötü gittiğinde, Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarımdan destek göreceğime inanırım.	1	2	3	4	5
6. Kararlarımı vermede Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarımdan bana yardımcı olmaya isteklidir.	1	2	3	4	5
7. Sorunlarımı, Sünni arkadaşlarımdan ziyade Alevi arkadaşlarımla konuşurum.	1	2	3	4	5

KENDİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Son bir ay içinde kendinizi nasıl hissettiğinizi, aşağıdaki ifadelerin yanında yer alan seçeneği yuvarlak içine alarak belirtiniz.

	Hiç	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Hep
1. Üzgün	1	2	3	4	5
2. Neşeli	1	2	3	4	5
3. Keyifli	1	2	3	4	5
4. Umutsuz	1	2	3	4	5
5. Her şey için çok çabalıyorum.	1	2	3	4	5
6. Huzurlu	1	2	3	4	5
7. Sinirli	1	2	3	4	5
8. Huzursuz	1	2	3	4	5
9. Genellikle mutlu	1	2	3	4	5
10. Değersiz	1	2	3	4	5
11. Doyumlu	1	2	3	4	5
12. Yaşam dolu	1	2	3	4	5

İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ

Kendini Kabul Boyutu

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Yaşamımı gözden geçirdiğimde, yaşamımdaki olayların sonuçlanış şeklinden memnunluk duyarım.	1	2	3	4	5
2. Genellikle kendimi güvenli ve olumlu hissedirim.	1	2	3	4	5
3. Kişiliğimin pek çok yönünden hoşlanırım.	1	2	3	4	5
4. Birçok açıdan kim olduğumla ve sürdürdüğüm yaşamla gurur duyarım.	1	2	3	4	5

Çevresel Hâkimiyet Boyutu

Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Günlük yaşamımdaki sorumlulukların çoğunun üstesinden gelmekte oldukça başarılıyım.	1	2	3	4	5
2. Yaşadığım durumdan mutsuz olsaydım, onu değiştirmek için etkili önlemler alırdım.	1	2	3	4	5
3. Gelecek için planlar yapmaktan ve onları gerçekleştirmeye çalışmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
4. Kendim için yaptığım planları gerçekleştirmede etkinimdir.	1	2	3	4	5

EK 2

Alevi “Dede”leri İle Yapılan Mülakat Örneği

Garip Dede ile Ocak 2011’de Yapılan Mülakatın Çözümlemiş Hali

SORU: Aleviliğin tanımına ilişkin birçok şey söylene bilir ben şöyle bir soruyla başlayayım Alevilik nedir diye sorayım ama tartışılan bir konuya da vurgu yaparak Alevilik nedir diye sorayım Alevilik bir dini rütüeller toplumdur yoksa kültürel bir etkinlik midir bu soruya da şurdan geldim hani nasıl bu soru çıktı onu açıklamaya çalışayım işte bizim Sinan deneninde burada olduğu zaman biz Sinan dedenin işte Alevilik üzerine derslerini takip ederken şu durum ortaya çıktı insanlar ceme geldiklerinde hani sanki bir ibadethaneye değil de kültürel bir etkinliği işte saz çalınması durumunu izlemeye gelir gibi yapıyorlar ve kendi tanımlamalarında bazen o yöne doğru kayıyor o yüzden Alevilik bir dini rütüeller toplumdur yoksa kültürel bir etkinlik midir yoksa her ikisi birden midir?

YANIT: Şimdi elbetteki her dinin bir kültürü bir ideolojisi bir düşüncesi bir rütüeli olduğu gibi Aleviliğin de bir rütüeli bir kültürü bir şeysi bulması muhakkak tır öncelikle Alevilik nedir tanımını belirli bir kalıba sokmaya çalışan o kalıbın içerisinde de farklılıklara izin verme bir düşüncenin içerisine Aleviliği sokmak bu mümkün değil her hangi bir dine her hangi bir insanların isim altında klişeleşmiş olarak tanımının yapılmasına da Aleviliğin kendisi izin vermiyor Aleviliğin bir tek amacı şudur ki duyarsınız zaman zaman içerisinde bütün dinlerin kendi içerisinde bağlı durur kapsar aslında bu insanların farklı olarak söylediği şeydir dinin şeyi birdir zaten yani semavi inançtaki aslolan hedef bir tanedir kâmil insan olma kemaletine erişme amaç bu bunun için de neler gerekir yoksa işte klişeleşmiş gibi işte ya Muhammed aliye inananlar ve bütün Musalar bucaklar eline diline beline bunları artık biz aştık yani alevi toplumu olarak aştık özün nereye varmak istiyor siz insanlığı nereye götürmek istiyorsunuz ve bunun için hangi yolu hangi ismi kullanıyorsunuz kullandığımız yol belli isim de belli amacımız kamil bir insan toplumu yaratabilmek kemaletine eriştire bilmek bunu bütün dünyada sağlaya bilmek bunun içerisinde peygamberler mi kamil insan olma yolunda mücadele etmiş işte biz onlardanız erler ermişler evliyalarını kamil insan olma olgusu içerisinde insanlara yardım etmiş işte biz onlardanız yani ademinde şitin de yakubun da yahyanın da cercisin de yunusunda idrisin de zülfünün de zekeryanında isanın da musanın da davudun da Muhammedin de ve onun ehli beyti şah merdan aliyel murtezanında yapmak istediği tek bir şey vardı insanı

cehaletten alıp kamil bir yerde muhavaza edebilmek kemaletle erişire bilmek zaten kitaplarında yani incilinde tevlâtında zeburun da kuran dediğimiz kitabın da amacı bu değildir tüm insanlara doğru yolu gösterebilmek bir mozayik içerisinde külliyyeyi nevvibiyenin içerisinde yani 615 yılında inşa edilen bir üniversitenin içerisinde son şeklinin ve de Muhammed alinin yol dediğimiz uygulanma şekli bu günkü Aleviliği temsil eder deriz yani nedir bunun içerisinde bu külliyyeyi nevvibiyenin içerisinde ki yasalar bunu çoğu kimisi Medine yasaları dedi kimisi ilk İslam yasası anayasası dedi işte bu İslam anayasasının içerisinde adını ne koyarlarsa koysunlar nedir bu yasalar var olan mevcudiyetler yani bizlerden daha güçlü bir mahlukun bir yaratığın bir halk edenin bir varlığın olduğuna inanmak e buda aşıkardır dünyayı biz yaratmadık ya kainatı biz yaratmadık ya bir varlığın bir şeyin olduğunu kimisi buna rahman der kimisi kadir der kimisi kafur der kimisi harcalat der kimisi taluk der kimisi hu der kimisi Allah der bu bir varlığa inanmak yani bu gücü elinde tutan bir ruhsarın var olduğuna inanmak diğer bir taraftan da insanların işte kemalet diyoruz kemale tin üzerine duruyoruz kemaletle erişebilmek için insanları bir eğitime olayı daha sonradan cemlere gelicem işte bu eğitimimler bu cemlerin içerisinde olur şimdi bu şeyin içerisinde yasalar koymuş işte yalan söylemez hile yapma haram yeme elinle koymadığını alma gözünle görmediğini söyleme eline beline diline sadık ol aşına eşine işine sadık ol yetimin mazlumun garibin fakir fukaranın hakkını yeme ana baba hakkı bil kolu komşu hakkı bil kimseyi dilinden dinin den renginden ırkıdan dolayı hakir görme emanete hıyanetlik etme kem söz küfürlü söz söyleme

SORU: Bunları söylerken aynı zamanda kamil insanı tarif ediyorsunuz?

YANIT: Şimdi kamil olabilmek için kamil bir insan olabilmek için bu söylenen şeylerin yerine getirilmesi lazım yani yalan söyleyerek zina yaparak haram yiyerek diyerek insanları aldatarak kamil insan olamazsınız Aleviliğin tek şeyi insanlara kim olursa olsun bütün bu insanların sınıf toplum kişi renk ırk ayırmadan bir kamil toplum yaratmak temiz toplum yaratmak e bunların öncüleri bu yolun enkarın Anadolu da tezarruru sırasında veyahutta tecerrisi sırasında ilklere şey yapıyordu Anadolu ya gelişlerini ve bunları kendisine bir rehber ediniyor ama kendisinden önce diğer kabilelere ve diğer uluslara diğer ırklara gönderilenleri de alevi insanı kamil insan onları da kendilerin den ayırt etmez yani Muhammet ali aynı düşünceleri yaymaya çalışırken isa'nın da Hz. Musanın da Hz. Davudun da zülküfün de aynı insanlık çerçevesi içerisinde hareket edip onların kendi toplumlarını o zaman ki insanların kamil insan edebilmek için uğraştıklarını inanır yani düşünün ki bir

kişi insanlığa kendisini adanmış 300 yıl önce biri 500 yıl önce biride şimdi şimdi bunların arasında fark olabilir mi muhakkak ki olamaz bir tek amaç vardır Alevilik kamil insan toplumu yaratma yolunda ki gidişattır serthacı olarak Muhammet aliyi görmüşler Muhammet aliyi görmüşler Muhammet alinin diğer peygamberler den farkını şu olarak görmüşler bir toparlayıcı incilin içerisinde kuran yoktur ama kuranın içerisinde İncil vardır tevatat vardır Zebur vardır hiçbir dinde hiçbir inanışta veyahut ta islamin bir yolunda veyahut ta dinlerin bir yorumunda bütününü kapsayan bir şey göremezsiniz mesela Malikilikte hanifilikte hamberlilikte bu zeyfilikte nahşilikte kadirlikte tarikatların çeşitli tarikatların içerisinde hepsi kendi şeylerini çağırırlar kendi inanç önderlerini çağırırlar aleviler bütün insanları çağırır işte ademi seyfullah nacuullah İbrahim haluk davudu kalamullah musayı kemulullah isayı doğruullah Muhammet resulallah ali yi veli yi vasulullah gülbengi alevi insanına ayittir çünkü onları birbirinden ayırt etmez bu yüzden ister adına din değin ister adına kültürel şey diyin nederseniz diyin Alevilik kamil insan toplumu yaratmak için gittiğimiz yolun adıdır amacımız bu yoksa ırka dayalı şeye dayalı sadece alevi anneden babadan doğan bir ırk bir toplum yaratmak istemiyoruz veya bu toplumu diğer insanlara üstün kılma diye bi şeyimiz yoktur sadece içeriğini gidişatını hümanist olduğunu insancıl olduğunu kamili insan olma yolunda güzel adımlar olduğunu bildiriyoruz

SORU: Peki insanın kamile insan olabilmesi için geçmesi gereken evreler var mı örneğin dört kapı kırk makam bu süreci tamamlamak için geçilmesi gereken öğrenilmesi gereken bir yol mudur?

YANIT: Muhakkak ki şimdi düşünün ki bir çocuğu alıyorsunuz çocuğunuz dur çok seversiniz onu onlara bişeyler öğreteceksiniz okula gönderiyorsunuz okula gönderiyorsunuz öğretmen önce çizgi çizmesini öğretiyor veyahut harfleri öğretiyor şekilleri öğretiyor rakamları öğretiyor yavaş yavaş bir şeyleri öğrendikten sonra diyor ki artık sen bu sınıfı geçtin diyor bu ilk okul diploman ondan sonra bişeyler daha öğreniyor buda orta okul diploman diyor ondan sonra bişeyler öğreniyor lise diploman ondan sonra bişeyler daha öğreniyor tamam sen ustasın diyor buda diyor senin iş yapabilme diploman üniversite mezunu artık sen buraya kadar okudun sen kamil insan oldun al artık bu diplomanı insanlara yardım et artık kimse sana ders vermeye gerek yok ders veren sensin Alevilikte aynen böyle evreleri vardır insanı kamil olma yolunda çeşitli evreleri vardır ki bunları dört kapı olarak belirler bitanesi şeriat kapısı tarikat kapısı marifet kapısı ve sır sır

hakikat kapısı şeriat kapısı dediğimiz diğer yorumlara göre kısasa kısas değildir veyahut olmazsa olmaz yasaları değildir bir adı vardır doğmak insanlar iki şekilde doğar bitanesi anneden doğar dünyaya gelirler ikincisi yola doğarlar işte yola doğmanın adı yola girmek istemenin adı şeyi insani kamil olma yolundaki ilk adımın ismine bizde şeriat denir

SORU: insani kamil yol dediğiniz şey insani kamile giden yol)
giden yol

SORU:insani kamil olmak)kamil olma yolundaki bizim yol dediğimiz şey bu

YANIT:Odur muhakkak ki odur yani amaç şeydir amaç zaten orda ilk kapısı da şeriat kapısıdır doğduk bunun için yalnız yol dediğimiz kamil insan olma yolundaki gidişatın kuralları öğretilir önce bir rızalık alınır gelicek misin gelmiyecek misin okuyacak mısın okumuyacak mısın okumaya karar verdi yani yola girmeye karar verdi tabent bağladı ona yani buna ikrar bağlar ilk ikrardaki yola girmekteki ilk ikrar şimdi bunun alınıp iyi bir elde eğitilmesi lazım yani bir ustada usta buna şekil vericek kimdir bu ustalar işte tarik dediğimiz yol manasında ki şimdi bir işi güzelleştire bilmek için bir ustaya ihtiyaç var eğer bi aceminin eline katarsanız o kırar döker atar işe ehline vericeksiniz nedir işte tarik dediğimiz yoldur bu yolda ustalar lazım nedir bu ustalar işte babalar vardır dedeler vardır ermiş olanlar vardır bunları şeyi altında seyidi saadet dediğimiz evladı resulu çocukları bunlar eğitecekler bilinçli birikimli kendini bilmiş bu yolu öğrenmiş insanlar tarafından eğitilecekler marifete erişecekler yani kamil olma yolunda bişeyler öğretecekler ardından bilen olucak diploma alıcaksınız ilk evreleri cemlerle başlar cemlerin bitanesi koldan kopan cemi yani Alevilikle yolla erkanla ilgisi olmayan bilgisi olmayan veyahut hiç tanınmamış olmayan insanların oluşturmuş olduğu topluluktur cemin anlamından geliyo topluluk bu toplulukta önce ön bilgiler verilir nasıl oturacaklar nasıl kalkıcaklar yaşama nasıl devam edecekler sokakta nasıl hareket edecekler bi alevi insanın kamil insanın nasıl olması gerektiğini bunun için öğütler nefesler değişler duvazlar gülbenkler oturma kalkmalar çalışma emek hep her şey bu şeyde öğretilmeye başlamış ikincisi lokma cemleri bu ayrı bir şeydir ki bizim kendi kültürümüzde inancımızda var olan dilek murat dilekler muratlar için yapılan cemlerdir lokmalar dır önemli olan şeylerden birtanesi de yemin törenidir yemin törenidir şimdi sen bi şeyin alt yapısını alıyorsun öğreniyorsun ve ondan sonra kamil insan olmak için yemin ediceksin yemin töreni bu bu nedir pirlerin erlerin evliyaların dedelerin dervişlerin huzurunda Allaha yemin etme törenidir aslında bazı yörelerde tercüman kurbanı bazı yörelerde müsaiyip erkani bazı yörelerde birlik cemi bazı

yörelerde ikrar cemi olarak adlandırılan darı Mansur cemi yargılanma sorgulanma cemi işte bu rutüer en önemli şeylerden bir tanesi budur bundan sonra kültürdür inançtır ona siz karar verin dede soruyor ey canlar eli erde yüzü yerde özü darda hak Muhammed ali divanında pir mürşid huzurunda teri tercüman canı kurban koç kuzu kurbanı vardır filan oğlu filanın bundan incinmiş gücenmiş olan var ise ele gelsin dile gelsin hakkını talep etsin önce bi cemaate soruyor bu adam diyorki ben doğru bir insan olucam kamil bir insan olucam edepli erkanlı bir insan olucam acaba doğrumu söylüyor bugüne kadar buna razımısınız her şey rızalıkta değimli razımısınız eğer şikayet eden var ise birileri ben razı değilim diyor ise hak mahkemesi kuruluyor orda hak mahkemesi yargılıyor hakkın varsa ağlattığın varsa güldür diyor döktüğün varsa doldur yıktığın varsa kaldır elinle koymadığını alma gözünle görmediğini söyleme incindiğin varsa git gönlünü al ana babaya nasıl davranılır bu gibi şeylerde önce bir rızalık insan insandan razı oldu ben sizden razı oldum gönlüm razı oldu ve helallik verdim dede soruyor bak diyor hazır gayip yani burada olan ve burada olmayan insanlar olabilir ki sen kurbanı kesiyorsun yeminler ediceksin ama dışarıda da küs olduğun kırgın olduğun dargın olduğun birileri var ama cemde değil dede onu da söylüyor gidiceksin o insanında gönlünü alıcaksın diyor dünyada kimseyle küs kalmayacaksın kimseye kötülük etmeyeceksin bu rızalık alındıktan sonra telbent takıyor tülbent dediğimiz melanet ipidir hizmeti merdan ile tülbendini büşivara kılmışam pir bendini rehber ile ettikmi taktı Selman boynuma tülbendimi artık bu yolun dönüşü yoktur piri teslimi edecektir orda ikrar alıcak pire dört kapıya kırk makama selam verdikten sonra pire teslim ediyor pir soruyor geldiğin yol hakkın yolu hak Muhammed alinin yolu bu yolda nice başlar kesilir sorgu sual sorulmaz yani birçok şeyini kaybedebilirsin yapacağın şey şudur işte burda o kurallar uygulanıyor hakiki öniki cemi değil ama ikrar cemlerinde şey yapıyor ikrar verdim diyor ikrar vermek zordur demirden leblebidir ateşten gömlektir diyor giyemezsen yiyemezsin oda himmeti eyler pirleri himmet eyler desturu şah buyur hakkını himmet eyle ehlibeytin üzrü hicazeteyle diyor rivayet eyle bu yola girerim diyor o zaman talip diyor bu yolda yalan söyleme ali eyvallah diyor sırtında degenen pençeyi ali abadır Muhammed Mustafa aliyel mürteza Mustafa hasanı mücteba hüseyini kerbale Fadime hayrunisanın eli gibidir yalan söyleme zina yapma haram yeme elinle koymadığını alma gözünle görmediğini söyleme eline beline diline sadık ol aşına eşine işine sadık ol yalancı şahitlik etme emanete hıyanetlik etme kimseyi dilinden dininden renginden ırkından dolayı hakir görüp aşalama fakir fukararının hakkını bil ana baba hakkını bil komşu hakkı bil

Yalancı şahitlik etme kem söz söyleme seni sana seni vicdanına teslim ediyoruz kişiyi kendi özüne teslim etmek şeyine teslim etmek var ve diyor ki bizim çağırdığımız erler evliyalar dervişler divariler sadıklar muhiplerin yüzü gözü suyu hürmetine hak sana rivayet eylesin eğer sözünden döner isende ulu divanda Muhammet Mustafa ve ehli beyt sana şafaat eylemesin seni sana seni hakka teslim ediyoruz kişiyi kendi özüne teslim etmek var şimdi bu saatten sonra bu insan bu verdiği ikrardan dönmeyecektir dönmemesi gerekmektedir döndüğü zaman düşkündür toplum onla konuşmaz onunla merhaba etmez cemine almaz lokması yenilmez bu yüzden erler evliya diyor ki bir kişi yolundan döndüyse yediği buradar yuduğu haram içtiği kan ve irim sekiz kapı cemler kendisine kapalıdır kapalıdır yani şeye bu yüzden ikrarını verdin ikrarından dönmeyeceksin şimdi ikrarından dönmedi bu şey yaptı şimdi düşünün kamil bir insan sokakta yürürken kendisine dikkat edecek hırsızlık yapmayacak hırsızlık ortadan kalkacak bütün insanlar bu uygulamaları yaparsa hırsızlık diye bir şey olur mu bütün insanlar bu ahlaki değerlere sahip olursa insanlar birbirleriyle kavga ederler mi birbirlerini incitir mi birbirlerine küfür söyler mi birbirlerini şey yapar mı işte biz istiyoruz ki bütün Alevilerin bütün bu düşünceleri bütün dünyada hakimi olsun hakkı da bilsin özünde taşısın amaç bu gelelim cemlerin yapılmasına cemlerin işte şekilleri böyle farklılıkları böyle yani koldan kopan cemi lokma cemi darı Mansur cemi birde dardan indirme cemidir bide onu biraz anlatayım dardan indirme cemine normal halde yaşıyorsunuz ikrar verdiniz yaşıyorsunuz ama ne zaman öleceğinizi de bilmezsiniz diyelim ki sizinle ticaret yapıyoruz yarın öldüm sizin bende alıcınız var olacak

SORU:Ne olacak?

YANIT: Aynı Alevilikte onun adına cem yapılır ölen şahsın yerine bizde ölüm yoktur da hakka yürüyen şahsın adına cem yapılır bu cemde hakkı olan var ise filan oğlu filan hakka yürümüştür bunda hak talep edecek olan varsa buyursun gelsin müsaiyip kardeşi veli ve vasileri toparlanır hakkı o çocuklarından müsaiyipinden dedesinden cemaatinden alınır yaşayan insan madur edilmez yani öyle bir cemdendir ki rızasız hakka yürümek yoktur dur bu kadar güzel bişey olurmu düşünün ki ben sizinle iş yapıyorum ben ölsem bile siz güvence altındasınız yani malınız mülkünüz paranız şeyiniz kaybolmayacak güvence altındasınız neden çünkü bu yol bunu gerektirir sana ait olmayanı alma diyor başkasının malına el uzatma sokakta yürürken çalışırken uyurken bile aleviler ibadette olmalı ibadet etmeli yani ibadet sadece cemlerde yapılmıyor çalışırken edepli erkanlı helal çalışmak aleviler için bir

ibadettir insanlara güzel söz söylemek aleviler için bir ibadettir saygı bir ibadettir insanlık için ibadettir zaten sevgi ehli beyte Muhammet aliye ve onun şeylerine sevgi göstermek bir ibadettir bu yüzden şurası ter söyler size türlü türlü himmetler yad edim size yarattıklarımın yani halk ettiklerimden dolayı sizden hiçbir ücret istemem ancak ve ancak ehlibeytimi kurtarmak yani sevmekten dolayı yani toparlarsak Alevilik kamil insan olmak yolunda yani bir gidişattır bir yoldur bir erkandır amacı insanları kemalete erdirmektir bu yüzden belki son dönemlerde onbeş günde bir haftada bir veyahut bir ayda olanaklar şey yapılmıyor bu sadece ibadetin bir coşkusu dile getirmektir alevi insanı sabah kalkarken ibadetini şey yapar yarappim gözümü açtım ama beni mürkün münafıkın şerrinden salısın şerinden himaye eyle uzak tut diye ibadet eder dua eder başını yastığına koyduğunda dua eder

SORU: İnsani kamil olma yolunda attığı her adım yaptığı her şey bir nevi ibadet olarak kabul edildiği içinmi bizde Alevilerde hani işte sünnetler de olduğu gibi beş vakit namaz kılınmazda işte her gün ibadete gidilmezde özel olarak bir mekana haftada bir onbeş günde bir yada ayda bir

YANIT: Tövbemiz birdir

SORU: Cem dize gelir

YANIT: Tövbemiz birdir biz bir defa şey değil bu açıkça şunu şey yapım tövbe etmektense günah işlememeyi yeğleriz biz yani günah işleyip tövbe etmektense biz hiç günah işlememeyi kendimize şey yaparız

SORU: Yani orada kılınan namaz la tövbe etmek aynı şeymi oluyor yani namaz kılarak tövbemi etmiş oluyor ben bugün bu günahları işledim allahım beni affet mi demiş oluyor

YANIT: Yani nihayetinde öyle ama biz hiç onu şey yapmaya çalışmayız yani günah işlememeye çalışırız (evet) ve işlediğimiz günahları ve kul hakkını tövbeyle ödenmeyeceğine inanırız tövbe edersiniz bir şeyi bir daha yapmamak adına o sizin hakkınızı veyahut rızalığınızı göstermez kul hakkını da ödemez tövbe kul hakkı da ödemez kul hakkı vermekle ödenir ben sizin bir şeyinizi aldım ve gittim dedim ki yarabbim beni bağışla ben bir daha almayacam ama almışım yani böyle bir şey yoktur ben getirecem sizden aldığımı geri iyade edicem kul hakkı verilmekle ödenir Alevilerdeki farklılıklardan bir tanesi de budur tövbe kul hakkını ödemez kul hakkı vermekle ödenir bu yüzden yaşamı boyunca akıl bu olgunluk çağına erdikten sonra yaşamı boyunca ibadet eder yani bunun belli bi saatlere vakitlere şeylere uyarlamaz gece yatarken de başını yastığına koyduğunda

biz gülbenk okuruz yattım Allah kaldır beni alemine daldır beni yattım sağıma döndüm soluma sığındım rehperime pirime mürşidime süpanıma kalkarsam Allah kalkmazsam alah tina tin yemek yerken allahımıza dua ederiz hakka dua ederiz kalktıktan sonra elimizi yüzümüzü yıkarken yol giderken uyurken kalkarken hep ibadet ederiz

SORU: Buradan bağlantılı olarak şuraya gelmek istiyorum hani Alevilerin gündelik yaşamlarının pratiklerinin Sünniler den farklılıklarına gelicem ama ona azıcık girdik şimdi şunu sorucam size Alevilerin tanrı anlayışı yukarda divanı babanın da anlattığı bağlamda insanı önceleyen işte insanda tanrıyı gören görmek demek ne demektir

YANIT: İnsanda tanrıyı görmek yani birçok şeyden hareket ediyoruz dünyada var olan düşünen insan düşünen canlı insan şimdi Aleviliğin bir çoğu yaradılışa değil yaradılışla birlikte var oluşada inanır yani iki şey farklı şeylerdir yani(yaratılışla birlikte var oluşta **(anlaşılmıyor)** Allah sizi var ettiyse siz de Allahı var ettiniz yani hak sizi var etti sizde hakkı var ettiniz neyden şimdi ben diyorum ki hak bir düşüncedir bir düşünce düşündüm düşüncemi de var ettim Allah Allah dedim sesimde var ettim sevdim gönülde var ettim noldu hak bir sevgi oldu noldu hak bir ses oldu hak bir düşünce oldu eğer ben düşünmesem hak yoktur benim için sevmesem yokturdur o yüzden nekadar hak mutlak hakim kainatı yarattıysa kainatın içerisinde insanda hakkı varidi şimdi aldı kalbine münbağ eyledi dediğimiz olayda budur biraz daha açayım beni bağışlayın güzel şeyleri biz alıp özümüze taşıyoruz sözüm ona insanın dışında bizim meleyüküt ayüsi cins dediğimiz insu cinstir dediğimiz insan ve meleküt alemler melaküt alemler canlar cinler devler periler huriler ve melekler bunlarda da var idi ama hak kendisini diyor ki ben kendimi kulumu bildirmek için kulumu kendime timsal eyledim veçi kemalimi kuluma verdim kendi nurunda kendi nazarında kuluma verdim ve bana yarar merciyeler içerisinde en çok şey yapan kulumdur insandır yani ve insan düşünen insan bide bizim işte sözüm ona hevan dediğimiz şey şimdi hevanların bir şekilde hakkı düşünerek hak kelamını dile getirmeleri sevmeleri bilmeleri mümkün mü halen değil onların dünyasında tanrı var mıdır sanmıyorum yani(olmadığını düşünüyoruz) belki onlar yaratılmıştır ama onlar hakkı var edememişlerdir eğer var etselerdi bir aslan içgüdüsel olarak bir şeylere saldırmazdı veyahut bir yılan giderken bir şeyleri ısırılmazdı ve bir timsah başka bir canlıya bir antilopa zarar vermezdi yani en azından vahşice öldürmezdi bir taraftan can çekişirken o arka taraftan yemeye başlamazdı demek ki bunlar içgüdüsel olarak hareket ediyor insan böylemi yok insan düşünüyor insan hakkı var ediyor düşündüğü için var ediyor insan dünyasında tanrı vardır tanrı her yerdedir

ama onu var edende kamil insandır sizsiniz düşünen insandır aynı şekilde delilerin dünyasında tanrı yoktur çünkü onlar düşünemezler bir sürü akli yani özürlü dediğimiz canlarımız insanlarımız var onlar bilmezler tanrıyı ve bununda hakkında ayetler vardır demek ki tanrıyı bizler var edebiliyoruz düşünen insan tanrıyı var ediyor tanrı bizi var etti bizde tanrıyı var ediyoruz Alevilik birazda bu manada yaklaşır onu seste şeyapar dilde getirir günün birinde bana söylediler Allahın annesi babası var mıdır vardır dedim nasıl dediler Allahın annesi babası var var dedim yani var etmek yaratmak değımlidir e varidir annesinin ismi sevgidir babasının saygıdır bi iki objeyi bir tarafa koyarsanız Allahın annesinin ismi sevgi ve saygıdır duyduğunuz zaman vardır duymadığınız zaman yoktur

SORU: Peki sizin gündelik yaşamımız işte pratiklerimiz normlarımız Sünnilerinkinden nasıl farklılaşıyor hangi pratiklerimiz Sünnilerinkinden farklıdır bi kaç örnek vererek açıklarmısınız?

YANIT: Bu da tam benim sevdiğim bir konu belki diğerlerinden dilim sürçer ama bunda sürçmez neden farklıyız şimdi daha öncede söylediğim gibi aleviler Alevilik dinler arasında farklılık peygamberler arasında farklılık veyahut dervişler divaniler arasında farklılık gösteriş şey yapmaz bu kuranda da vardır ahkem suresinin oniki otuzuncu ayetleri vardır onikinci ayetinde özellikle ey Muhammet der sana göndermiş olduğumuz bu kitap kurandan bahsediyor bu kitap senden öncekilerinin musanın kitabı yani tevradin tastikleyici ve onaylayıcı olanıdır dil Arapçadır sadece yine ısrar suresi 77.78.79. ayetlerinde salahatu dosdoğru yapması çoğu namazla vesile salatla rojinin salata dosdoğru yapması ey Muhammet senden önce gelen dinlere uy senden önce gelen ibrahimin dinine uy bizim emir ve yasalarımızda bir değışiklik bulamazsın yani bu nedir senden önce gönderdiğimiz uyguladığımız peygamberlere de aynı yasaları uyguladık bizim emrimizde bir değışiklik yok sana farklı bişey söylemez onlara ne söylediysek onlara da aynısını söylüyoruz birde bundan yola çıkarak en son uyarılmış toplum dedikleri toplumlar vardır birde uyarılmamış toplumlar yani peygamber nebi nebiullah gönderilmemiş kabileler vardı inanmayanlar HZ. Muhammed Mustafa sallallahu veselamin huzurunda mekkede yaşadı 40 yaşına kadar mekkeden sonra sürgün edildi ve işin savaşları şeyleri çokta önemli değıl seman dini son halkası olan dini buralarda ödetmeye çalıştı yani ademden şitten Yakup tan Yahya dan cevşitten yunustan kalan ve bir daha sonradanda tamamlayıcısı olarak gönderilen güzel ahlaklı tamamlayıcısı olarak gönderilen Muhammedin kanunu kuralları buralarda öğretilmeye çalışıldı ilkelerden bir tanesi eşitlik bir tanesi ahlaklı olmak

bir tanesi benlik bencillikten riyakarlıktan uzak olma kötülükten uzak olma şimdi bunu o coğrafyada uygulaması biraz zor oldu biliyorsunuz bu insanlar buna karşı çıktı o coğrafyayı yani önceki coğrafyayı o dönemi çok çok iyi bilmek lazım o dönemin sadece tek taraflı öğretiyorlar bize o güzelim Alevilerin tarihi yok edildi o gündeki bugüne kadar gelen tarihi yok edildi bugün ona dostmuş gibi olarak dostmuş gibi gösterdikleri ebubekiri bir hurafe ömerinaftat Osman ibni Havva zübeyirin talhanın maviyenin mevvanın şimirin haccazı zalimin halid bin velidin ubeydullah binziyadın anır ibne asın onaylarını bugün sanki muhammedin yoldaşları alinin kardeşleriymiş gibi İslam dinin kurucuları olarak gösteriyor ki hatta hz. Aliyide içine alarak bizide içariyede edebilececek kadar ileri giden bir tarih var gözümüzün önüne hz.muhammed mustafanın vefatından sonra bu dostmuş gibi görünen insanlar sakifiyede bir hilafet yarışına giriyorlar muhammedin sözü bile dinlenmiyor ve diyor bu sayıklıyordur akli yerinde değil dir diyor ve hz Muhammed vefat ettikten sonra hz aliyi naşıyla cenazesıyla uğraşırken o insanlar geliyor hilafeti kurmuşlar haricilerle kavga ediyorlar sakifiyede toplantı düzüyorlar kavga edip ömer ebubekir bin vuafeyi halife ilan ediyorlar ama bundan önce hz Muhammed ta dini tebliğ ederken bile amcalarını akrabalarını haşimilerini çağırılmış içinizden kim benim vezirim olacağınız dediğinde kimse kalkmamış hz ali kalkmıştır ya Muhammed ben senin vezirindir der Muhammed alide aynen şöyle söylemiştir yer gök arş şahit olsun ki ali benim vezirim ve vasimdir bu bir son vedehacı olarak adlandırılan şeyde bile kadirgomda bile ben kültü Mevla hulfi ali mevlahu dediği ben kimin mevlasıysam habibiysem sevdiğiysem benden sonrada aliyi sevsin alinin yoluna gitsin diyen hz muhammeddir yani bütün bu şeylere bağlılıkla birlikte bu dinin bu güzelin bu güzel ahlakın yayılmasına çok büyük etkisi olan hz aliye düşmanlıklar yapılmış ve o düşmanlıklar o gündür bu gündür devam ediyor hz Muhammed maviye hakkında maviyeyilen Abdullah hakkında iza fiye nara tavutan minal kıyan diyor maviyeyi mimber afur kılan diyor onu bir mimberde görürseniz öldürün katli helaldır çünkü o insanlara zehir veriyordur o öldükten sonrada ateşten bir tabuta bindirilecektir yani cehenneme giricektir dediği kişi izni getirdiklerinde mel un hz peygamberin sakalına şey yapar mel undur işte benim torunlarıma kast edecektir dedikleri kişiler halife olmuşlardır yani büsürü ehlibeyt evladını katletmişlerdir başlangıçtan buyana elfav suresi var daha elfav suresi ve nelben sureleri burda çok önemli şeyler var orda bir ayet vardır ki yanılmıyorsam 14. 15. ayetlerde sırtınızı düşmana çeviricilerden olmayınız kimki savaş meydanlarında sırtını düşmana çeviricilerden olurda siz arkadaşlarınızı savaş

meydanlarında yalnız bırakırlarsa onların varacakları yer ne azap vericidir yani cehennem işaretidir e bakın tarihte hayberin fethi zamanında Hz Muhammeti yalnız bırakan bırakıp kaçan Ebubekir bin Vuhafet şimdi Allahın bile böyle bir ayet gösterdiği bir insanı bana güzideyi çarıya dini İslamı şey yapmaya çalışan anlaşmazlıklarımız var bunlar gerçekte dost değil Muhammedin sözünü dinlemediler Ebubekirin kızı Ayşe Hz Hasanın tabutunu oklattı maviyeyle bir olup sıfıyen harbini yaptı bütün bunları bırakalım şimdi 5 ve 7 yaşında İbrahim ve Muhammed adındaki Müslüman filin çocuklarını kestiler Muhammed kesiri küfede katlettiler Müslüman fili katlettiler ardından da din adına insanlık adına İslamiyet adına artık adı ne olursa olsun katledip hilafet makamına koltuğuna oturdular o gündür bugündür bu insanlar o koltukta daha inmediler aşağı hem Muhammede düşman olacaksınız hem Muhammedin dinini yaşatmaya çalışacaksınız Muhammedin dini diye kendi gelenek gölenek örf adetlerini dinmiş gibi göstermeye çalışıp hatta ve hatta bugün Alevilerin karşı çıktığı işte kuranı değiştirdiler dedikleri olay yani biz böyle inanıyoruz Osmanı hinni haffa dört tane kuran cildi yazdı çoğalttı şimdi açıp baktığımızda bile Mekkelilerin ve küfelilerin kuranlarını karşılaştığımızda farklı ayetler gelir ibni Mesuda göre çok farklı bir şey çıkar mısra göre İrana göre çok farklı kuranlar meydana çıkar insanlar bu araya geldiklerinde Ebuselaneye Muhammedin verdiği nüsha Osmanı İlmi Haffa tarafından yakılmıştır külafet kavgası içerisinde Abdurrahman İlmi Milcan tarafından Hz Aliyi Şaadet Şerbeti içtikten sonra Maviye oğlu Yezide bırakmıştır o Hasanı zehirletmiştir Hz Hüseyini şehit ettirmiştir çocuklarını şeylerini işte Havviyede olsun Kerbelada bunlar unutturulacak unutulacak şeyler değil bunun üstüne bir din inşa edilmiş ve o dini İslam gibi göstermeye çalışıyorlar bizde diyoruz ki hayır bu İslam dini değil siz İslam değilsiniz siz Müslümansınız İslam la Müslümanlık arasında da fark var her Müslüman İslam olamaz siz kendinize İslamız demeyin siz biz Müslümanız diyin ve açık ayette de vardır Mekkenin fethi zamanında Mekke'de fethedildikten sonra Ebusufyan Mekkenin sahibiydi hileye başvurdu onun hakkında bile gelen bir rivayet vardır Hucuran Suresinin 14. ayeti ey Muhammed Müslümanlıklarını başına kalkmasınlar onlar gerçekte inanmadılar kalplerine daha inanç itikat ve ikrar girmediler şimdi Müslüman olabilirler ama başına kalkmasınlar diyor onların kalbine daha inanç ikrar girmemiş yani inanmamışlar daha biz Müslümanız diyor ama inanmamışlardır şimdi inanan insan Muhammede hakaret eder mi kuranı yakarmı ayetlerini değiştirirmi bugün farklı şeylerimizden birtanesi yine kuran üzerine yoğunlaşıyor yani her yanlışlığı dile getirince diyorlar ki dedeler siz Kurana karşı mısınız yav gerçek Kurana biz

karşı değiliz hak kelamına kim karşı olur ama hak kelamını yanlış yorumlarsanız biz karşı çıkarız onlara mesela nisa sureleri 1. ayetinden 5. ayetine kadar başlar işte şu şekilde devam eder güya ayetin başını almazlar sonuna dilediğiniz kadınlardan ikişer üçer dörder taneyle evlenebilirsiniz Alevilik bu ayete böyle bakmaz insan olan bu ayete böyle bakmaz nedir bu ayetin kökeni ubeydiye savaşında Hz Muhammed 70 tane askerini kaybetmiş kimisinde Mekke savaşındadır bu 70 tane askerin aileleri çocukları yetimleri sokakta kalmışlardır Hz Muhammedde diyor ki eğer kendi çocuklarınızdan kendi çocuklarınızla bu yetimler hakkında arısında adeleti sağlayabileceğinizi anlarsanız ikişer üçer tane hanenize alın ne burda bir şehvet duygusu var ne aşk duygusu var ölen sizde olabilirsiniz diyor sizde gidebilirdiniz e şimdi bu doğru olan bir şeyi şimdi evlilikmiş gibi göstermeye çalışan bir unsaf var biz buna karşıyız e bize söylüyor söyleniyor açık net deliller vardır işte n harfi altındaki nokta gibi düşünün bütün dünya şunu söylebilir Hz Muhammede ilk gelen ayeti hocaya na sorarsan derki oku ikrar oku rahman ve rahim olan Allahın adıyla oku ki o seni bir katredan bir muhterem yarattı şimdiki kuranlara bakıyoruz 96.sırada e dedeler diyor ki yav siz bunu Allah gönderdi ve önce gönderdi eğer öyle inanıyorsan birinci sırada gönderdi neden birinci sırada dedi demek ki birileri bunu kendi dizaynına kendi kafasına göre yazmışlar ve müşteyitler bilmem din adamları din ulemaları din alimleri bunu böyle uygun görmüş sizin din alimi din ulemaları dediğimiz kılafet makamı kılafet makamı da Hz Muhammedin torunlarını katletmiş olan makamı yani Maviyenin makamı Mermanın Şimirin Yezidin Abuibnihasın Ubeydullah Binziyadın bu makam Muhammedin kendisine hakaret etti torunlarını kestiler devlete verdiler sürgün ettiler hala bu makamlarda yetişen insanlar e müşteyit oldu size göre müşteyittir bana göre değildir işte ayrılıklarımız bu yüzdendir farklılıklarımız bu yüzdendir yoksa ırksal bir farklılık yoktur düşünsel bir farklılık vardır hak hukuktan yana adı ne olursa olsun yoksa kişisel yani bunu kalıplaştırma sünnü Alevi Maliki Hanberli Şami Şeyfi diye bir kavgamız yok düşünsel bir kavgamız var yanlışa tepki koyma var e şimdi yine diyorum bütün ayetlerin besmeleyle b harfiyle başlarken bugün mimberlerde enüzibine şeytanı racim diyor bir ayet değildir ama kuranın bütün ayetlerinin başına koymuş bizde Aleviler olarak diyoruz ki yav kardeşim yok e siz buna kuran diyorsanız biz demiyoruz altı bin altı yüz atmış altı diye bize söylettirdiniz e bakıyoruz altı bin iki yüz on dokuz tane dört yüz kırk dokuz tane yok e buda yok biz neden bir bütün olarak alıyoruz biz kurbanı İslam geleneği olarak yapmıyoruz biz kabeyi tavafını öyle bilmiyor muyuz sünneti öyle yapmıyor muyuz kurbanı böyle kesmiyor muyuz şimdi

bunların hepsi Hz İbrahimden kaldı demek ki ondan öncede İslamiyet vardı biz bir bütün olarak alırız ama sünnü kardeşlerimiz bunu yok sadece yani kelama başvurular fikaha başvururlar ki bunların bile Muhammet mustafayla bi ilgisi alakası yok mezheplerle uğraşırlar Caferi Mansur Abbasi kafilesidir Abbasi kalifesidir dört kırk yedi tane mezhep inşa etti yüzlerce mezhebin binlerce mezhebin içerisinde kırk yedi tanesini resmileştirdi şimdi bu peygamber değildir buna vahide gelmedi ama gidişatı bu

Kurdu bu günkü halen sıkıntısını çektiğimiz mezheplerde peygamber zamanında kurulmadı yine bir halife tarafından kuruldu ve bu Caferi Mansur yani Abbasi kafilesi bir gecede yirmi üç tane ehlibeyt evladını katletti ehlibeyt hakkında fetvalar vericeksiniz katledeceksiniz ardından İslamiyi emlak için mezhep kurucaksınız bu nasıl anlayış dır hani Hz Muhammed derdiki bunlar benim ehli beytimdir kimki bunlara kin ve boğuz ederse bana etmiş gibidir bana eden Allaha etmiştir yeri cehennemdir şimdi cehennemlik bir adamın sözlerine göre biz mezhebemi inanıcaz yani bu gibi şeyler var ayrıcalıklarımız var şeylerimiz var bugün malikilik hamberlilik hanifilik şafilik ki adı ne olursa olsun adı ne olursa olsun yoktur böyle biz bunlara inanmayız e şimdi Sertaç dediğimiz Muhammet mustafanın bir şeyi var adamlar gider nikahı imamı azamdır azam büyük demektir biz azam kelimesini Allah için kullanırız e şimdi en büyük imam e çatışmamız var kardeşim bize göre imamiyet makamındaki en büyük azim olan kişi imam alidir hani var mı ismi cismi bu kadar emeği çekmiş bu yüzden farklılıklarımız var işin diğer bir tarafın dada put olayı kimi orda lat ve uza denilen ikitane puta tapım şeyi var kimiside veddat seva Yakup hanı nasır adındaki beş tane puta tapım şekli olarak şey yapılır Şinasi koç kitabında kurana bakarmısınız kitabında bu inanışın putlara yapıldığını söyler bundan dolayı ayrıcalıklar vardır şeyler vardır ama bitanesi bitanesi asılmış kesilmiş kırılmış vurulmuş yerinden yurdundan edildiği halde hümanizmaya kemanete güzelliğe sevgiye saygıya sarılmış katledilmiş ama yinede vaz geçmemiş bir tanesinde katledici olmuş nasıl olsa tövbe ederim Allah beni affeder diyor kendince uydurduğu üç beş tane tövbe şeyiyle veyahut fetvasıyla şey yapılmış

SORU: Peki buradan başka bir konuya gelicem yine hepsi birbiriyle bağlantılı ama şöyle bir cümle var Alevilerin yavuzdan buyana cahilleştirilmesi politikası ne demek bu?

YANIT: Şimdi aslında içerde şey yaptığımız konulardan bitaneside buydu Alevilerin anadoluya gelişi işte hangi mozayiklerden gelişi bir bir mozayik yapıya şeydir Anadolu dan var olan Aleviliğin içerisinde ebu-yvellahi ibadetiyle gelen Kürtler Alevileşmişler son

denkmez den sonra yani beşyüz otuzbeş yılında mazdek dibini yaşıyan iranda var olan mazdekler anadoluya geldiklerinde onlarda alevi olmuşlar moğul istilalarından kaçan türbeler anadoluda alevilişmişler yani seçmişler bu mozayik olarak ve daha sekizyüz elli yılında horosan ayetleri tekkesi bugün kü adıyla gönderdiğimiz tekkede yetişmiş olan ahlibeýt evlatları bir irşad için anadoluyu dünyanın dört bir tarafına gelmiş irşad etmişler ve burada çok güzel insanların imam ve mazdekin iraklı kürdün istiladan kaçan tükmenlerin hatta moğulların içerisinde buluna bizansın ta kökenlerine değen işte Bizanslıların kabile şeklinde yaşıyan insanların ortasında bir mozayik oluşturmuş bir sevgi saygı çemberi oluşturmuş ve uzun süre gelmişler ve yavuzdan sonra şimdi yavuzu kahraman olarak gösteren bir insan bir İslam dininde babasını veyahut kardeşini katleden bir insana kahraman gözüyle bakılır mı şimdi yavuzu buraya tahta çıkarken neler yaptığını kimse bilmiyor mu onu kahraman olarak hilafet makamına oturtturuyorlar bizde alevi insanının içerisinde canan cana kıyan bir insan ceme alınmıyor yani bilerek cana kıyan veyahut savunma dışında cana kıyan bir insanı ceme almıyor bilerek adam öldüreni bilerek insan öldüreni cana kıyanı ceme almıyor bir karıncayı bile bilerek incitmiyorsun bu adam taht kavgası yüzünden bütün akrabalarını katletmedi mi yani Allah adına mı katletti din adına mı katletti ve buralara geldi gelirken de mısır seferinden dolayısıyla hilafeti getirdi padişahta kendisi halifede kendisi ve ebusuhud ile birlikte fetvalar verildi ebusuhudun fetvalarından bir tanesi nerde görürseniz bu mümkür münafıkların bizi adlı şeye söylüyor öldürün katli helal dır cennete gidersiniz diye fetvalar verildi buna şimdi uydurmalar deniliyor bin beş yüz on dertte işte çaldıranda şah İsmail zatalinin askerde sarayının altından alınması bahaneleri uydurulsa da uydurulsa da alevi katliamına girişilmiştir yani Kuyucu murat bur da Ermenileri değil sünnüleri değil veyahut Bizanslıları değil Alevileri katletmiştir kırk bin tane aleviyi katletmiştir ve bir gecede ta yavuzdan başlayan bir dönem içerisinde yüz yedi bin tane alevi çok kısa bir süre içerisinde katledilmiş e fetvalar verilmiş dediği gibi dede soyları dede evlatları evladı resul olan insanlar katledilmiş kendi içerisinde sersem ali dede baba diye bir işte saray Bektaşiliği çıkarmış bunlar içerisinde bugün dedemizde söyledi işte Hilmi dede babaya atamış veyahut bunun gibi insanlar atamış sersem ali dede babaya atamış ama çoğu bu Aleviliğin bu hümanist yapısı içerisinde yetişmişler Aleviliği değiştireceklerine kendileri değiştirmiş kafir olmuş bu güzelliğin içerisinde ve bir çok dedede bir çok alevi aydını da bir çok alevi insanı da o süreç içerisinde katledilmiş ve halen sesimizi çıkaramıyoruz halen çıkaramıyoruz en son bin sekiz yüz

yirmi altıda Hamdullah çelebinin savunması almış katledilmiş yerine nahşibendi şeyhleri atanmış ve o nahşi bendi şeyhleri şimdi var mı yok mu onu da şey yapmıyor fetvalar vermiş alevi dedeleri katledilmiş ehlibeyt evlatları katledilmiş yerine nahşibendiler atanmış ve bugün hala varlığını sürdürüyorlar

SORU: Bu süreç herhalde Alevilerin alevi olmalarından ötürü baskı altına alınmasının dışlanması işte yeri geldiğinde katledilmesini başlatan süreç tarihsel süreçte Anadolu toprakları açısından orada bir başlangıç noktası oluyor.

YANIT: Muhakkak ki şimdi alevi toplumu hiçbir zaman içinde bulunduğu o yapının dışına çıkararak bir devlet oluşumu içerisine girmemiş neden çünkü ilkesinde ki devlet anlayışı dededir pir dir mürşittir adil yaşamayı onlar sağlar adil yaşamayı halkın kendisi kendi içerisinde sağlar çalışmayı ibadet gören sevgiyi ibadet gören yardımı ibadet olarak gören fakiri korumayı ibadet olarak gören ana babaya saygıyı ibadet olarak gören komşuya saygıyı ibadet olarak gören imc yardımlaşmayı ibadet olarak gören bir toplumun içerisinde huzursuzluk olmayınca eksiler artılar böyle çok artı uçlar olmayınca kavgada yok yüzyıllar içerisinde birlik beraberlik içerisinde gelmiş birilerine hükmetmek istememiş birilerine rızalık göstermiş bundan dolayı bir devlet yapım de şunu ezim kendi topraklarıma şunu katim anlayışı içerisine girmemiş ve aleviler tarihi boyunca tarihi boyunca ne kadar katledilmelerine rağmen kalkıp ta bunun öcünü alma girişimi içerisinde de bulunmamışlar ve halen o devlet yapısı içerisinde devleti kutsal olarak gören ve Allah devletin kılıcını keskin milletin sözünü üstün daim eylesin diyen bir yapı içerisinde şey yapmış yani millet devlete hakim olsun milletin kendisi devlete hakim olsun devlette güçlü olsun ama hiçbir zaman biz kendi başımıza bir devlet kuralım şeyi içerisi girmemişiz ve bundan dolayıda zayıflamış kurumsallaşamamış katledilmiş dedeleri yok edilmiş yerine atana dedeler belki yetişmemiş belki yerinden yurdundan topraklarından göç etmek zorunda kalmışlar ve başsız kalmışlar bu yüzden dağılmışlar

SORU: Günümüze gelirsek aleviler alevi olmalarından ötürü gündelik yaşamlarında ne tür zorlukla karşılaşıyorlar okulda olabilir işte olabilir otobüste olabilir

YANIT: Bunun açık bir örneğini verim yıllardır söylediğim şeylerden bir tanesi var birincisi anayasal hiçbir hakkımız yok anayasada yurttaşların eşi yani vatandaşlar hakkında eşitlik ilkesi aleviler tarafına Alevilere gelince uygulanmıyor bunu içeride de söyledim bir daha tekrar edim bu ülkede diyanet diye bir yapı var ülkenin tanıtımını yaparken laik demokrat hukuk devleti diye söylenir laik demokrat hukuk devletine devletinde devletin

dini olmaz devlet dine pay ayıramaz devlet kendi içerisinde sadece bir inanca veyahut bir mezhebin gidişatına dair bir kurum oluşturamaz ve bugün bu ülkenin içerisindeki diyanet dediğimiz ve devasal bütçelere sahip olan bir kurum sadece ve sadece sünni idolojisi doğrultusunda hareket ediyor bu anayasaya göre ayrımcılıktır ikincisi mahalle baskısı mahalle baskısı yani düşünün insanların kardeşlik ortamında birbirlerine saygı çerçevesi içerisinde yaşamasını elbette bizde istiyoruz ama bir taraftan bir insanın evinde bir değişim okunurken bir radyoda ezan okunduğu zaman kapatın televizyonu kapatın radyoyu ezan okunuyor e banane ben ezanın hiçbir şeyinden faydalanmıyorum ve faydalanmakta istemiyorum çünkü bana hitap etmiyor bana değişim hitap ediyor niye teybimi kapatıyorsun ramazan orucu geliyor gürültü kirliliği diye bir yasa çıkardılar yani insanlar gece geç vakitten sonra arabasının klavuzuna kornasına basamıyacak e kardeşim sen bir caddenin başından giriyorsun alevi sünni ermeni Yahudi diye ayırmıyorsun alıyorsun tamtamını davulunu dungurda dungur gece saatin üçünde bebek demiyorsun çocuk demiyorsun şey demiyorsun davulunu çalıyorsun hangi eşitlikten bahsediyorsun sadece birileri kalkacak o sabah sabaha kadar yiyecek ki işte sabah öğle öğününü yemesin akşama beş defa çalıyor bu adaletimidir uğradığımız şeylerden bir tanesi yine politikaların yanlış uygulamasıyla ilgili her alevi insanında yani daha doğrusu sadece alevi insanı değil bu ülkede yaşayan her insandan vergi alıyorsun bu vergilerin geri dönüşümü sadece sünni idolojisi doğrultusunda bugün ülkede var olan yüzbin aşkın cami otuzbeşbin tane kuran kursu ilahiyet fakülteleri diyanet işleri başkanlığı ve milli eğitimden verilen öğretim ve diyanete ayrılan pay cami yaptırma vakıfları şimdi sen devlet bunların hepsine pay ayırıyor bunlardan hiçbir tanesi sünnülerin dışında hiçbir vatandaş pay alamıyor üstelik pay alamadığı gibi bunları eleştirecek hakkı bile yok oruçta sen oruç tutuyorsun Allaha ama ben sigara içmek istiyorum mahalle baskısından karşılıklı saygıdan dolayı e işte saygısızlık etmeyin biz orucuz e kardeşim tut ben muharremde oruç tutarken sen aynı saygıyı bana göstermiyorsun aklının ucuna bile gelmiyor bugün oruç mudur değil midir senin gibi yaşamak istemiyorum ben senden farklı düşünüyorum sen ramazan orucu tutuyorsun ramazan orucu içerisinde bana uyguladığın baskıyı işte orucuz ayıptır şunu yapmayın bunu yapmayın nefsimiz düşüyor dediğin zaman ama muharremde ben oruç tuttuğum zaman aynı özveriye göstermiyorsun bütün bu şeyler

SORU: Kişisel bir tecrübeniz var mı bu konuda yani ayrımcılık örneği var mı

YANIT: Evet kişisel tecrübelerimden bir tanesi yani bizzat benim yaşadığım yaşadığım şeylerden bir tanesi hayır kendi şahsıma yaşadığım şeylerden bir tanesi ben spor akademisini bıraktıktan sonra hemen askere gittim devre kaybı olarak gittim Antalya da karpuz kaldıran kampına taynımız çıktı orda tekrar döndük Erzurum kandillide askerlik yapıcaktım Erzurum kandilliye gittiğimiz de işte sırf alevi olduğumdan dolayı astsubayı baş çavuşu bir tane çavuşumuzun bir tanesi bana alevi piçi senin askerliğini bitirmiyecem diye hakaret edip azımı burnumu kanattığı olmuştur ben tekrar hırsıma kapılarak bende kendisine silahla ateş ettim vurduk ve bunun şeyinde Ankara Gülhane hastanesi psikiyatri kliniğinde altmış sekiz gün şey gördüm bir devletin askeri bir komutanı bir insanı bütün beş yüz tane insanın önüne çıkarıp ta alevi piçi ben senin askerliğini bitirmiyecem diye bilecek kadar ileri gidiyor bizzat yaşadığım şeylerden bir tanesi

SORU: Siz askeri vurduğunuz için mi psikiyatriye yatırdılar yoksa bu durumdan kaynaklı mı **YANIT:** Bu daha başlangıç bi Aleviliğimin hazmedilememesi silahın kavzasıyla suratıma vurulması

SORU: yani orda psikolojiniz bozulduğu için mi psikiyatride yattınız

YANIT: Evet tam altmış sekiz gün

SORU: devlet hani işte tutupta bu adam anlaşılmıyor

YANIT: o işte bi şekilde o olay başlangıçtı ve azımı burnumu kanatmıştı ve yine karşılık verdiğimde psikolojim bozulmuştu ozaman zaten ve bizzat kendimin yaşadığım şeylerden bir tane si

SORU: başka var mı bu tür olay anlatırmısınız biraz

YANIT: bür sürü bir dede olarak gittiğimiz her üç yerden bir tanesinde göz altına alınıyoruz **SORU:** şuan hala var mı

YANIT: halen var geçen yıl önceki yıl Antalya da şey yapan başımızdan geçen olaylardan bir tanesini anlatayım Antalya nın kafir babada bulunan kaymakamını devletin sözcüsü gibi konuşup ta bizleri askerle karşı karşıya getirme olayı halen açık bir şekildedir karsa gittik cem evini açıcaz arkamızda sivil polisler dönüp kardeşim neyi izliyorsunuz biz neyiz biz bur da inancımızı yaşamaya geldiğimizde emir aldık dedikleri oluyor halen maraşa bir köyümüzde bir cem evi halkın kendisiyle ilgili bir cem evi yapıyor muhtarımız çigini muhtarımız çigini köyünde bunu yaparken de şey söylüyor ben acaba valilikten de bir yardım alabilirmiyim valilikten yardım alabilirmiyim şeyine valilikte küçük bir yardım ediyor açılışınıza da gelecez diyor kucaklaşma manasında oraya geldiklerinde tabi bir alevi

dedesi olarak orada o açılışa bir konuşma yapıcaz valilik benim konuşmamı önceden istiyor dede ne söyleyeceksiniz (konuşma metninizi)evet konuşmam metnimi önce polisler aracılığıyla ney söylüyeceksiniz e şimdi bu baskı değil midir benim özgür irademle ne söylüyeceğime siz ne karışırırsınız ama aynı şekilde bu müftü bey yanımda oturuyor ondan istemiyor ve o tartışma üzerine sosyal tesistir cem evidir sosyal tesistir cem evidir onlar kalkıyor çığili köyü sosyal tesisi olarak konuşmasını yaptı ben çığili köyü cem evi tesisleri olarak konuştuğum için Maraş gündem gazetesinde Mehmet fiskeci beyefendi bir gazeteci olduğunu sanan bir şeyden bir tanesi provakatörlükle suçluyor hedef gösteriyor ve başlık atıyor çigili köyünde çirkin adam(cem evine cem evi dediğiniz için)evet halen internetlerde şey yapılır yani gün yoktur ki bu tür şeylere karşı çıkalım yine Adıyaman cem evimizin açılışında sayın valimiz geliyor halen şimdi orda bize şunu söylüyor bir devletin valisi olarak hoş geldiniz sayın vali dediğimizde arkadaşlar işte biz hoş bulduk belki biraz geç sizi ziyaret ettik ama inancınıza saygılıyız bizler ve sizler bir arada yaşamak zorundayız ve benim sayın valim bizler aleviyiz sizler kimsiniz dediğimde vali susuyor kendisini taraf olarak göstertmeye çalışan devletin bir valisi var ha kucaklaşalım diyor açılımlar yapılıyor şey yapılıyor biz yine kendilerine söylüyoruz bunun bir göstergesi olmalı ya hiç olmasa siz Alevileri bu ülkede ötekileştirmediyseviz kucaklaştırma kucaklaşmak istiyorsanız ayrımcılık yapmıyorsanız 81 ilden hiç olmazsa ya sekiz tanesini alevi vali atayıp alevi okuyanı yok mu kaymakam olanı yok mu sekiz tane alevi atayın bir başlangıç olsun üç tane müsteşar atayın beş tane on beş tane kaymakam atayın bizde diyelim ya hakka ten devletin şefkatli elleri kolları bizim üstümüzde ayrımcılık yapmıyor kucaklaşıyor e göz önünde şimdi din ile ilgili devletin ayrılmış olduğu bütçeden hangi alevi faydalaniyor hangi şey yapıyor yok kendi doğrultuları konusunda e cem evlerini siz yasal görmeyeceksiniz Alevilere sus payı vereceksiniz dedelerine bu bide oyundur günlük hayatın her şeyinde bu gibi şeylerle karşılaşıyoruz

SORU: Bu durumlara maruz kalmak ayrımcılık örnekleri öteki diyelim sünnlere bakışınızı nasıl etkiliyor

YANIT: Şimdi bizim inancımızın içerisinde halen şunu düşünüyoruz nebi sünnü nebi maliki insana insan olarak bakma fikrimiz de hiçbir zaman değişiklik olmadı ancak iyi insan ve kötü insan olarak değerlendire biliriz bir insanı sadece kürt sünnü olduğundan dolayı hiçbir zaman kötü gözle bakmadım (bu yüzden de bütün konuşmalarınız boyunca önce sünnlere değil de devletin ceberrutluğundan etkileniyor)(anlaşılmıyor)yani bir

insan sünnü olduğu için kötü olamaz veyahut alevi olduğu için iyi olamaz iyi iyidir her toplumda iyide vardır kötude vardır aynı şeyler yani kucaklaşmak gerektiğini bir mozayığın olduğunu bu topraklarda beraber yaşadığımızı bir birimize saygılı olmamız gerektiğini sürekli söylüyoruz yani bir insan sadece benim gibi düşünmüyor diye ona kinim şeyim yoktur tam aksine kucaklaşmak istiyorum kucaklaşmak isterken de eşit şekilde kucaklaşmak istiyorum

SORU: Peki son bir soru sarayım Alevilerin gurup olarak yaşam standartlarını yükseltmek ve yaşamlarını iyileştirmek için devletten hükümetten yada toplumdaki ne tür talepleri var?

YANIT: Saydığımız şeylerden bir tanesi önce şu biz dedik ki eğer demokratik laik demokratik bir ülkede yaşıyorsak laik demokratik devletlerin hukuk devletlerin bir defa dinden elini çekmesi lazım biz kendimiz içinde pay istemiyoruz başka insanlar içinde pay ayrılmasın istiyoruz bunun en güzel örneğini aleviler yaşıyor bi istedikleri zaman bakın şeyde eğer izin verirlerse cem evlerinde inşa ettiler kendi şartlarıyla kendi yardımlarıyla kendi bütçelerinden pay ayırarak bir şekilde yapıyor biz taleplerimizden bir tanesi bu devletin dini olmadığından dolayı devlet sadece bir şeye dayalı bir zihniyete dayalı benim hakkımı ona aktarmamasını istiyorum devletin dini olmaz bundan dolayı diyanet işlerinin düzenli bir şeye kavuşturulması yasal olarak eğer siz inanç yerleri olarak adlandırdığınız şeyleri içerisine isim veremezsiniz inanç merkezi olarak ayırdığımız bölümler vardır yerel yönetimlerde işte eskiden kilisedir havradır camidir mescit olarak geçerdi şimdi bu yerel yönetim kanununda ayrıldığı paylar isminde inanç yerleri bu inanç yerlerinde yasalarsa Alevilerde cem evleri yapabilecek bu inanç yerlerin sadece belirli bir guruba ayit olmasına şiddetle karşıyız yine yavuzun yaptığı gibi bugün yapılan söylenen söylemlerden vaz geçilmesini istiyoruz devletin yürütme organı vardır bu yürütme organı da meclisdir meclis karar alacağı bütün vatandaşlarına eşit bir şekilde yaklaşması gerekirken aleviler hakkında alınabilecek bütün kararları gidip diyanet işleri başkanlığına bu dine uygun mudur uygun değil midir diye sorması ve oradan fetva alması etik değildir bir şehüüstat aynen böyle yapmıştır 21. yüzyılın şehüislamı diyanetin başında oturuyor nasıl olacak devletin yürütme organlarından bir tanesi gidicek diyanet işleri alt kurumlarından bir tanesine işte senin gibi düşünmeyen alevi toplumunun bir talebi var cem evi talebi var cem evi buna uygun mudur değil midir ve bunun fetvasını bizim karşı çıktığımız haksız bir şekilde adaletsiz bir şekilde maaşlarını bile bizim verdiğimiz vergilerden alan bir insan fetva vericek yürütme de onu uygulayacak basın açıklaması yapıcak kendimiz için istediğimizi

bütün insanlar için istiyoruz biz biz istiyoruz ki bizimle birlikte yani diyanetin kaldırılmasını istiyoruz ha belki baskılardan korkuyoruz belki çokluktan korkuyoruz belki umutsuz olarak bakıyoruz böyle bir şey olmaz diyoruz ama olması gereken kaldı çünkü dünyada bunun bir örneği yok ne İslam ülkelerinde diyanet işleri başkanlığı diye bir kurum var ne avrupada ne amerikada evet başka taleplerimiz var işte yasal güvence altına alınması işte yurddaşlık hakkı sadece kendimiz içinde istemiyoruz bizim dışımızda kalan insanlar içinde istiyoruz aslında bizim istediğimizi sünnü kardeşlerimiz içinde aynı şeyi istiyoruz eğer bu süreç içerisinde ülkedeki yapıyı görüyorsunuz her dört tane apartmanın altında her dört apartmanın birinde tarikatların hayatısı var yani dine dayalı bir rejime doğru gidiyoruz ve bu bizi ürkütüyor bizi korkutuyor.

Peki, çok teşekkür ediyorum dede.

Ben teşekkür ederim oğlum.

EK 3

Torun, Annesi ve Anneannesi ile Nisan 2011'de Yapılan Mülakatın Çözümlemiş Hali

SORU: ben size ne sorucam ben size diyecekmi siz hiç hayatınız boyunca alevi olduğunuz için baskıya maruz kaldınız mı ayrımcılığa maruz kaldınız mı bunların örnekleri var mı) oğlum ya biz dünden beri hep baskı altında değilmiyiz bu Türklerin elinden hep böyle değilmi hep böyle dedikodu var işte dün Maraş olaylarında hepimiz duyduunuz bak benim annemi öldürdüler Maraş olaylarında (**Soru:** Maraş olayların damı öldürdüler annenizi nasıl oldu olay anlatsana biraz) hee Maraş olaylarında türk kürt birbirlerine girdiler annemi öldürdüler gözlerini çıkardılar kör ettiler sonrada kurşunla öldürdüler önce gözlerini kör ettiler yaşlıydı yüz yaşındaki kadın (**Soru** önce gözlerini çıkardılar sonra kurşunla vurdular)heh ondan sonrada kurşunla vurdular (genç kuşak: internet sitelerinde şey diye geçiyor cennet çimen kör bir kadındı gözlerini oyduklar kör değildi görüyordu) annem kör değildi gözleri nasıldı benim teyzem körüdü elif ana elif ana benim teyzem anamın gözleri nasıldı ama öyle yaptılar çıkardılar gözlerini sonrada kurşunla vurdular öteki gençler kaçtı oda içeride kaldı evde kaldı yani dediler gidemez bunu kim ne yapacak geldiler onu gördüler onu böyle yaptılar hem de götürüp bir çukura koydular başının üstünde beklediler ne kadar işkence yaptılar (**Soru:** nasıl oldu olaylar nasıl başladı) (orta kuşak: olaylar bu içinde değildi buradaydı üç gün sonra gitti getiriyorlar gömüyorlar bunlarda gidiyor kardeşimle geri çıkarıyor kefenleyip geri gömüyorlar) ben geri çıkarttum (**Soru:** kim gömmüş önceden devlet eliylemi) hayır hayır devlet eliyle kardeşim gidiyor çıkartıyor devlet eliyle gitti (**Soru:** kefensiz koymuşlar) kefensiz koymuşlar biz çıkarttik kefenledik (siz çıkardınız tekrar kefenleyip koyduunuz sen kendin yaptın) he ben kendim yaptım işte ağabeymin eşide buradaydı olaylar olunca amcasıyla kaçıyor oda narlıya gidiyor(genç kuşak: şimdi anlattığı cennet çimenin gelini nenemin annesinin yengesi hani cem evinde karşılaştık kısa boylu olayı yaşayan oydu ama o maraşa oturuyordu bu bir hafta oldu gideli daha önce görüşe bilseydik birebir o anlatırdı olayı nasıl kaçtıklarını onu orda bıraktıklarını o iyi anlatırdı) bakın bir komşusu annemin bir komşusu gencecik bir oğlan daha yeni evini ayırmış öldürüp bir kazanın içine attılar ateşe verdiler yaktılar (orta nesil: o çiftlikliydi onun annesi yazın geliyor gelirse anlatır sana o yurt dışında kalıyor)(evet) bunların dost bir tarafı bize yokki oğlum çok millet ordaydı (orta nesil: kaşanlılar çoğu insan millet ordaydı o bizim döndü nün abisinin kafasını kestiler aynı sokakta kafasıyla top gibi oynadılar

(**Soru:** Maraş olayların damı) (orta nesil: evet tabi öyle oldu onuda görsen öyle oldu)onun eşi kışın ben izliyordum ev halkı toplanmış yani olaya karışmış olaydan kurtulmuş olanlar belli olanlar toplanmış konuşuyorlar diyorlar cennet çimenin ne suçu vardı ki böyle yaptılar yani ne suçu vardı yaşlıydı(orta nesil: seksen doksan yaşında bir yaşlıydı)niye böyle yaptı yani ne suçu vardı yani birbirlerine diyorlar ki biz zor kurtulduk biz gittik önce diyorlar ki öğretmene işkence yaptılar gittiler diyorlar biz köyde öldürdüler diyorlar biz cenazeye gidiyorduk biz o tarafa gidince baktık ki bizim etrafımızı sardılar bizi öldürecekler biz zor kurtulduk(genç nesil: olay daha da şöyle halk arasında devam ediyor mesela bizim komşumuzun kızı (**Soru:** şuan maraştamı devam ediyor)şöyle mesela kız alıp vermede yaşıyoruz biz iskenderunda oturuyorduk komşumuz İsrail Kürtlerindendi kızı İngilizce öğretmeni olarak üniversitede görev yapıyordu mesela babamın bi akrabasını amcasının oğlumu oluyor bi akrabasının oğluyla birbirlerine söz veriyorlar kız istemeye gittiklerinde şey dediler bur da dört beş yıl öncesinde yaşananlar şey demişler işte babamlar istediklerinde kızı ya siz Maraş olaylarının öcünü almıycaksanız yani siz benim kızımı istiyorsunuz ama galiba Maraş olayının öcünü alacaksınız yani onlar sünni bizimkiler alevi (**Soru:** hıh yani şey diyor siz alevisiniz sünni bir aileden kız istiyorsunuz onlar şey diyor hani siz Maraş olayının öcünü alacaksınız kızımıza zarar vereceksiniz) (genç nesil: zara vereceksiniz baya bir sıkıntı yaşandı sonra tekrar verdiler fakat sonradan anlayamayıp tekrardan evlendiler ayrıldılar yani yaşanıyor o olay (**Soru:** anlayamamalarının sebebi evlendikten sonra Alevilik Sünnilik mevzusumuydu) yok onu bilemiyoruz kendi aralarındaydı (**Soru:** ama başlangıçta böyle bir konuşma geçti) (genç nesil: başlangıçta aileler arasında yaşandı her iki tarafta istemedi karşı taraf Sünni olduğu için yani kızın tarafı karşı taraf alevi olduğu için istemedi çocuğun tarafı da karşı taraf Sünni olduğu için istemedi zaten kızın tarafı dediğim gibi direk dile getirdiler siz Maraş olayının öcünü almak için mi bu kızımızı istiyorsunuz direk bunu dile getirdiler)(**Soru:** o zaman şey var yani ben ayrımcılık örneklerini araştırıyorum Alevilerin maruz kaldığı ayrımcılık örneklerini araştırıyorum ama ayrımcılığı gerçekleştiren kişilerde aslında bir ölç alınacağına dair bir algıya sahipler onlar o açıdan kendilerini uzak tutuyorlar) bir şey olmasa da yani içlerinden öyle geçiriyorlar mesela bu yapılır mı yapılmaz mı(genç nesil: ama bizde yaşıyoruz mesela annemden yada babamdan kız isteseler yada nenemden gelip torunlardan birini Sünni bir aile istese yani sonuçta nenemiz o olayda öldüğü için kesinlikle karşılar sünniyle konuşmayız gelip gitmeyiz düğününe katılmayız bu bize bir her

zaman kulağımızda bir küpedir Sünnilerle evlenemezsin çünkü nenemizi öldürdü bitti her şey bur da bitiyor yani)(Soru: yani ötekine bakışı da bu anlamda etkilemiş oluyor şey var mı peki teyze senin bu Maraş olayının dışında senin bire bir maruz kaldığın bir durum var mı) yok köyde yaşamıştı(köydeymi yaşamıştın) ben köyde yaşadım da öyle şeyim yok her zaman onun içine gelmiyordum kendide aha işte cela köyü bize yakındı öyle şey değildi(genç nesil: paslanmış değişleri bir yandan da aslında) yani o dönemlere kadar da o Ekinözü ile komşuyduk tarlalarımızın içinden gelip geçiyorduk onlar gelip geçiyordu yol kapımızın önündeydi yani bir zarar görmedik o zamana kadar yoktu ondan sonrada millet değişti sonradan oldu bu Maraş olaylarından sonra (orta nesil: şimdide o bizi görünce böyle yılan gibi bakıyor korkuyorlar)millet birbirinden korkmaya başladı(genç nesil: yılan gibi bakmaya başladılar birbirinden korkmaya başladılar)(Soru: şeyden korkuyorlardır yani o Maraş olayına kadar her hangi bir sorun yoktu tarlalar yan yanaydı diye düşünüyordu o olaydan sonramı sınırlar daha net olmaya başladı) millet korkmaya başladı(soru: herkes birbirinden korkmaya başladı hani Sünni şeyden korkuyor öç alıcaklar diye alevi de hani yeniden bize saldıracaklar diye korkmaya başladı) bir celalı ile bir nergeleli konuşuyor diye gidip elinden aldılar Kürt diye gidip elinden alıp getirdiler kız kız tekrar gitti tekrar başka bir köye möye kaçtılar şimdi yanındadır bir oğlu vardır yani oda korkuyor ondan şimdiki öyledir(Soru: peki şimdi ailesi noldu cennet çimenin ailesi noldu Maraşta yaşıyorlardı ne yaptılar nereye gittiler) onlar göçtüler pazarcığa göçtüler teyzemin yanına gitti teyzem gelip götürdü götür dü ordaydılar işte sonrada orda kaldı(genç nesil:yani o evi terk etmek zorunda kaldılar) o evi yaktılar (yaktılar) tabi yaktılar öteberini hep yaktılar(orta nesil: iyi olanı götürdüler kötü olanı da yaktılar yani çok eşyayı götürdüler) (Soru: yağmaladılar yani)Antep yolunda bir tır bir kamyon yakalıyorlar hep televizyon buzdolabı ağır eşyalar hep beyaz eşyayı götürüyorlar Türkler hep aradan kaçtılar evleri yaktılar teyzem dedi hep bize dikkat ettiler bişe götürmediler yok bişe götürmediler e onlar nerde kurtuldu bir oğlan oldu kayboldu büyük oğlan kayboldu ondan beri hiç bi haber yok daha yok kayboldu işte ondan beri daha yok)(orta nesil: kayboldu ki işte olur ki bir karaçalı nın birini öldürmüş hapis olmuş diye ondan sonrada işte çıktı kayboldu oğlan var mı yok mu bilmiyok(genç nesil: cennet çimenin yaşadığı kaldığı evde torunum diye bilirim (anlatan nesil:torunu torunu o zaman işte gitti gitti ben nenenin öcünü alıcam dedi o zaman o günde beri kayıp öldü mü kaldı mı yok)(Soru: o dönemi gitti o dönem kayboldu nerde olduğunu bilmiyorsunuz) nerde olduğunu bilmiyoruz o zaman

kayboldu gitti işte ben diyor nenemin öcünü alıcam dedi kayboldu gitti(soru: yani şöyle bişey oluştu görsel büyüklerin geçmişte yaşadığı bu olay kuşakları etkiliyor nasıl etkiliyor algı olumsuz döndüğü için Sünni bir kişiyle evlenmek istese yada arkadaşlık kurduğunda büyükler direk onlar cezalandırıldı bunları bunları yaptı o yüzden onunla arkadaşlık kurma arkadaşlık hadi neyse evlenme mevzusu konusunda tamamen böyle bir şey var katı kurallar var)(genç nesil: yaşandı mesela geçen yıl benim şöyle diyim babamın amcasının torunu elmalı köyü değimli bi çocukla kaçtı işte düğününde bizim köy gitmedi sadece babası bile gitmedi sadece annesi kızının düğününe katıldı direk onlar çocuk Sünni diye katılmadı işte biz bu olayları yaşadıkdan sonra karşı tarafa kız vermeyiz karşı taraftan kız almayız sonuçta kuşakları etkiliyor) (**Soru:** evet bu belki hani bizimde yumuşayacak bir bakış ama oda heralde biz bu hikayelerle büyüdüğümüz için buda biraz zor) (genç nesil: çok zor) (**Soru:** hani belki bi kaç kuşak daha geçmesi gerekiyor) zor zor (genç nesil: bikaç kuşak daha geçmesi gerekiyor çünkü ben mesela o dönemde yoktum yani doğum tarihim seksen yaşanan olay yetmiş sekiz ama sonuçta ailem bu olayları yaşadığı için annemin nenesi öldürüldüğü için bende bununla büyüdüm bende sonra yani benim çocuğumda mutlaka diyeceğimdir benim nenemin annesi bu olayda öldürüldü benden sonrada belki benim torunum yada torunumun çocuğu bu şekilde düşünmeyecek ama bu kuşaklarca gidecek) hiç aklımı terk ediyor mu şimdi ben bir Türk görsem diyom bunlar benim annemi öldürmüşler daha ciğerimde çıkmaz ki o çıkmaz (orta nesil: yani ne kadar da iyi olsalar onlara da iyisi var kötüsü var ne kadarda iyi olsalar işte sen diyon böyle böyle yaptılar)intikam intikamdır isterse Allahın oğlu olsun sen diyon böyle yaptılar işte insanın yüreğinden çıkmıyor(**Soru:** senin var mı teyze böyle birebir yaşadığın olay sizde hani bu hikayelerle büyüdünüz) (orta nesil: yok böyle bir şeyle karşılaşmadım biz iskendurunda yaşadık yani otuz beş yıl böyle bir şeyle karşılaşmadık her insan vardı çevremizde böyle bir şey olmadı yaşamadık(genç kuşak: olay olduğunda mesela biz iskendurundaydık annem babam iskendurundaydı babam üçüncü gün duymuş olayı üçüncü günü gitmişti onunda dayısının evi tamamen yağmalandı yakıldı yıkıldı) e yaktılar kürt insanımız milletimiz o zaman ne kadar çok vardı orda yaktılar(genç nesil: ama biz şey diyorduk iskendurunda yaşıyorduk yinede mahallelerimiz ayrıydı daha doğrusu aynı mahalledeydik ama sokaklarda bir bölünme vardı işte Sünni kesimi bir tarafta duruyor mahallesinin sokağın bir tarafında alevi kesimi mahallenin diğer sokağındalar böyle sadece bir cenazede bir başsağlığına gidilirdi başka hiç bişey olmazdı (bunun dışında doğrudan bir iletişim

yok)(genç nesil: hiçbir iletişim kurulmaz hiçbir zaman kurulmadı iletişim olmadı onlarla ama iskenderun sonuçta hani şöyle çok çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı yer olduğu için böyle bir olay yaşanmadı)(orta nesil: her insandan her milletten var yani ne bilim kimse kimseye karışmaz)(genç nesil: alevisi sünni hatta müslümanı hıristiyani sonradan bir arada yaşadığımız için yani arap vardı Sünniler vardı Kürtler vardı bi olay yaşanmadı)(soru: yabancı bir yere gittiğiniz zaman alevi olduğunuzu rahat bir şekilde söyleyebiliyor muydunuz yoksa saklama ihtiyacımı hissediyordunuz)(orta nesil: tabi yok söylüyorduk(**Soru:** İskenderunda da öyleydi)tabi ki (**Soru:** çevrenizde de ki insanlar biliyordu alevi olduğunuzu)tabi alevi türü bellidir her zaman söyleniyordu)(genç nesil: söyleniyordu ama yaklaşım ona göreymiş babam muhtarlık seçimlerine adaylığını koymuştu babamın şöyle bir şeyi yardım severliği biliniyor babam okul aile birliği başkanıydı ordan babamın çok yardım sever biri olduğunu bilirler o mahallede muhtarlık adaylığına baş vurmuştu ama Sünni kesimi babama şey demişler sen çok iyi birisin ama chp li olmasaydın çünkü orda şöyle bir şey var chp diyince hani o kesimi şey görüyorlar ya kürt ya alevi o gözle bakıyorlardı sen(**Soru:** yani chp yi bir sosyal demokrat gibi düşünmüyor da kürt alevi gibi düşünüyor)(genç nesil: evet kürt alevi gibi düşünüyorlar orda öyleydi daha doğrusu yaşadığımız mahallede chp liler kürt alevi olduğu için o bakış vardı babama şey demişlerdi sen çok iyi birisin yardım sever birisin ama birde chp li olmasaydın) (orta nesil: eğer alevi olmasaydın bu sefer ayba kaçıyor ayıbın alıyor ağır oluyor onu demiyor chp li olmasaydın)(**Soru:** aslında orda karşı taraf mesajı üstü kapalı veriyor esas söylediği şey sen kürt alevisin ondan olmaz ama bu şekilde söylemiyor karşısındaki kişiyi kırmamak için sen chp li olmasaydın olurdu diyor anladım orda üstü kapalı bir ayrımcılık var)kapalı ayrımcılık var evet (**Soru:** sen ne kadar nitelikli bir insan olursan ol insan ilişkilerinde ne kadar iyi olursan ol senin ayıt olduğun kimlik işte muhtarlığı yapmanı engelliyor bizim sana oy vermemizde bir engel oluşturuyor verdiği mesaj o)evet(**Soru:** senin var mı böyle üniversitede falan)(genç nesil: benim üniversitede var tarih bölümünde biz üç dönem seminer görüyorduk birinci seminerim vakıflarla ilgiliydi onda bi sorun yaşamadım ama ikinci dönem seminerlerimde bana günümüz Aleviliği ve Bektaşiliği konusu verilmişti inanç tarih kısmını başka bir arkadaş araştıracaktı isyanları başka bir arkadaş ama ben sadece günümüz Aleviliği ve Bektaşiliğin karşılaştırılması ve inanç konusunu ele alıcaktım şöyle bişey var hani ben hiç bilmiyordum bu konuyu isteyerek alanın sınıfta kaldığını hiç bilmiyordum daha doğrusu o derste bırakıldığımı ben konuyu aldıktan sonra benim üst

sınıflarım duyunca çok şaşırdılar neden isteyerek aldı diye sonra neden böyle söylüyorsunuz herkes söylüyor şey dediler bunu isteyerek alan öğrenci o dersi alttan alıcak bu bir gelenektir hiç haberim yok ama bir hafta on gün uyuyamadım onu söyleyebilirim bu lafı duyunca hiç uyuyamadım korktum yani üst sınıflarla gittim konuştum şey dedim tanıdığımız hocalar varsa devreye girsinler sonuçta ben bi yeni öğrenciyim tanımıyorum hocaları bazı hocalarla da konuştum hoca şey dedi seminer hocamız o yıl o dönem yeni gelmiş okula o hocayı tanımadıklarını diğer hocaları tanıdıklarını ama o hocayı tanımadıklarını söylediler ismi hasan vasvi Karadeniz yedi yıl Maraş üniversitesi sütçü imamda öğretim görevlisiydi o yıl Kütahya da tayni çıkmıştı o hocayla bire bir konuş dediler bende cesaretimi topladım gittim görüşüm direk oturdum hiç lafı dolandırmadan size söylüycem beni bu dersten bırakacakmısınız dedim oda çok şaşırdı neden bırakayım dedi seni dedim bundan önceki hocalar bu konuyu dağıttığı öğrenciyi dersten bırakıyormuş kesinlikle öyle bişey yapmam dedi ben Maraş ta yedi yıl görev yaptım o yedi yıl zarfında orada yaşana olayları biliyorum Maraş olaylarını biliyorum sonuçta tarihçi olduğum için hani diğer olayları da çok iyi biliyorum böyle bir sorun olmaz dedi tamam dedim o zaman ben bu konuya devam edim dedim eğer sınıfta bırakacaksanız konuyu bırakayım dedim tamam dedim ben araştırmamı yapayım bana şey dedi çok iyi bir araştırma yaparsan kesinlikle geçiririm beğenmezsem bırakırım dedi bunu söyledi yoksa alevi olmam ya da işte konuya alman benim hiç umrumda değil dedi)(**Soru:** şey var ama şimdi dersi veren hoca bahsettiğin hoca)(buda yeni geldiği için bırakıyormuş ama daha önceki olsaydı beni bırakıyordu)(çocukların üst sınıf algısında o yüzden böyle)evet o yüzden böyle o hocayı da tanımadıkları için bilmiyorlardı hocada bırakır mı bırakmaz mı ha diğer hocadan bildikleri şey bu konuyu alan kalır ama şöyle bişey oldu birde ben bu kitapları yani alevi ve Bektaşî kitaplarını kütüphaneden aldığım zamanlarda tanıdığım çevrelerden aldığım zamanda kitapların üstünü kaplıyordum yani isim yazılmayacak şekilde kalın bir kağıtla kaplayıp o şekilde kütüphaneye getirip götürüyordum yada okuyacağım yerleri okula getirip götürüyordum çünkü şöyle bir olay yaşadım kütüphaneye gittim üç dört tane kitap aldım.kitaplarla birlikte merkeze geldim.okulla yurt arası çok uzak bizde.merkeze geldim, bir arkadaşımınla birlikte bir lokantada yemek yicez.kitaplar yanımda lokantaya geçtik gayet çok güzel karşıladı adamlar bizi lokanta sahipleri, hemen yer gösterdi, buyurun hosgeldınız, işte öğrenci misiniz, elimizde kitaplar görünce direk soruyorlar kütahyada, evet falan dedik, öyle bir sohbetimiz oldu. Ne yersiniz, siparişlerimizi falan verdik, ben kitapları

masanın üzerine indirince sipariş gelmedi kitapları görünce adam okuyunca hem tavrı çok değişti hem de bardakları değiştirirler ya bardakları aldı götürdü bir daha bardak gelmedi, biz bi yarım saatten fazla bekledik siparişlerimiz gelmedi, biz sorduk gelmeyecekse gıdelim dedik, gelmedi biz de kalktık.ondan sonra şey dedim ya bı daha kitapları,arkadaşlarıma da soyledim boyle boyle bır olay yasadık diye, ondan sonra kitapları hep cıltlıyordum.alıyordum kırtasıyeden cıltlıyordum(**Soru:**Kütahya da üniversitede yaşadığınız bır olay bu degıl mı) evet evet üniversitede kütahyanın merkezinde yaşadığım bır olay. Bır de soyle bır sey oldu, ben bunu bır donem boyunca hazırladığım için, izmire gelip gıdıyordum, kuzenım izmirde oturuyordu, kütahyaya yakındı, kısa tatıllerde oraya gelip gıdıyordum, otobuste yanımda yaslı bır teyze, yaslı dedığım çok yaslı degıldı annemden biraz daha genc, yanında oturuyordum, ben koridor tarafındaydım bayagı bır sohbet ettık,nereye gıdıyorsun nerden geliyorsun, öğrencı mısın falan diye sordu sohbet ettık ama bayagı bır anlaştık, guleryuzlu bır bayan. Sonra ben bır kıtap çıkardım bu seminer konusuyla ilgili, onuda İskenderun hacı bek. Dern almıstım. Kitabın üstunde sakallı bır dede yanı alevı dedesi, onun resmı var. Ben bu kıtabı çıakrdım tam dızımın ustundaydı, kadın bu kıtabı görünce sırtını bana cevırdı.izmire gıdene kadar kadın benimle konusmadı. Hatta gelen o çay kahve ikramlarını bile kabul etmedi. O kıtabı gordu, o resmı gordu ve bı daha benimle konusmadı.bu olayları kütahyada yasadım 2002-2003 yıllarında.(**Soru:** peki ne dusunuyorlar, alevısınız, karsı taraf size ılıksın ne dusunuyorkı uzak durmak ıstıyor bır fıkrınız var mı)yaslı kusak: bılmıyorkı...genc kusak: soyle bır sey var kulaktan dolma bır bılgi var çünkü ben bu seminer konusunu arastırdığım donemde, yanı acıkca soyleyebilirim, her sınıfta bır reis olur ya sınıfımızın reisi geldi şey dedi, konuya hakım mısın bılıyor musun alevısı mısın diye sordu ben de aleviyım, konuya hakımım, gorduklerım de var yasadıklarım da var, onlar sey dıyordu, bız yanı alevılerin olduğunu bılmıyoruz, ailemızden duyduklarımız var kötü olduklarını, Allaha inanmadıklarını, kuranı kerımı yok saydıklarını peygamberı yok saydıklarını bunları bılıyorlarmıs, ama ben seminer konusunu anlattığım hepsını anlattığım zaman,seminerde öğrenciler soru sordugu için cevaplıyordum işte Allaha inanıyorlar mı, gulbangların bır kısmını okuyordum, orda Allah kelimesı gectiginde o insanların biraz degıstığını fark ediyordum.bızı Allaha inanmayan, peygambere inanmayan kurana inanmayan hıce sayan gıbyı goruyorlardı ama gulbanglarda deyişleri okudugum zaman bu kelimeler gectığı zaman onların yaklaşımı farklıydı. Hatta seminer sonunda ıkı gun sonra

geldi bana sey dedi reis ulku ocagında bu semineri verebilir mısın dedi ben de kabul etmedim.şey dedi arkadaşlarımız da bunu bilsinler ben bu derse girdim katıldım katılmayabilirdi,dinlemeyebilirdi, katıldım çok sey öğrendim çok farklılığı gordum,ailemden duyduğumla sizin anlattığınız butunleşmediğini gormus çok farklıymıs. Ulku ocaklarının yanı derneklerinde boyle bir sey duzenleseک dışardan da katılım olsa seminer verir msın dedi ben de yok dedim.çünkü belki bir baskası yanlış anlar bana tavır takınır, sonucta üniversite hayatı(risklioldugunu dusundun, u.y.) evet riskli olur diye dusundum. Yanı onlar o şekilde goruyorlar, Allaha inanmıyorlar, peygamberi yok sayıyorlar, kurana inanmıyorlar yanı alevilere bu konuda bu şekilde yaklaşıyorlar.(dinsiz oldugunu dusunuyorlar) evet dinsiz oldugunu dusunuyorlar, daha dogrusu gençler bunu biliyorlar, yaşlılar neyi yasamis bilemem.ama gençler ailelerinden bunu goruyorlar bunu duyuyorlar.bize de yaklaşımları bu şekilde oluyor ama buyuklerin alevilerle ilgi nasıl bir sorunu oldugunu hic bilmiyorum.(**Soru:** yanı en azından su var, biz yası daha genc olanlar dışarıya acıgız, yanı bir şekilde dışarıyla bağlantılarımız var bunu gorebiliyoruz ama teyzeler, siz hep koyde kaldığınız için bir iletisim yok yanı tamam bir ayrımcılık var ama o ayrımcılığın neden kaynaklandığına dair bir bilgi yok, bizde biraz daha farklı etkilesim olduğu için neye karsı onyargı besledığını niye boyle bir ayrımcılık yaptığını algılayabiliyoruz) genç: hem algılıyorz hem de sorabiliyoruz. Yaslı kusak: siz okuyorsunuz goruyorsunuz, biz bir sey gormuyoruz bilmiyoruz ki...